

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1 SMULKUS IR VIDUTINIS VERSLAS.....	6
1.1 Verslo samprata.....	6
1.2 Teisinė ir socialinė aplinka SVV Lietuvoje.....	9
1.3 SVV vystymosi tendencijos ir problematika Lietuvoje.....	14
2 LIETUVOS VALSTYBĖS PARAMA SVV	21
2.1 Valstybės paramos SVV būtinybė ir jos įgyvendinimo priemonės	21
2.2 SVV plėtros programa ir strategija: praeitis ir ateitis.....	22
3 ES VAIDMUO IR ĮTAKA VALSTYBINĖS PARAMOS SVV TEIKIMUI LIETUVOJE .	27
4 VALSTYBĖS PARAMOS PRIEMONIŲ SVV ĮGYVENDINIMAS IR JO PROBLEMATIKA LIETUVOJE	30
4.1 Mažų ir vidutinių įmonių situacijos Lietuvoje tyrimas	30
4.2 Finansinių, ekonominių ir teisinių paramos priemonių SVV įgyvendinimo analizė .	35
4.2.1 Mokesčių lengvatų taikymas	36
4.2.2 Vyriausybės ir savivaldybių tiesioginės finansinės paramos teikimas	42
4.2.3 Mikrokreditai ir lengvatinės paskolos.....	46
4.2.4 Paskolų garantijų teikimas	48
4.2.5 Rizikos kapitalas.....	53
4.3 Verslo konsultavimo, informacijos ir mokymų valstybinis subsidijavimas.....	56
4.4 Institucinė verslo paramos infrastruktūra	59
5 SVV VALSTYBINIO RĖMIMO SISTEMOS TOBULINIMAS	66
IŠVADOS	70
PASIŪLYMAI	72
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	74
SANTRAUKA	78
SUMMARY	79
PRIEDAI.....	80

IVADAS

Smulkus ir vidutinis verslas (toliau – **SVV**) - vidurinioji ūkio sandaros grandis, turinti lemiamą įtaką ekonominiam augimui ir socialinių santykių stabilumui, tai šiandieninės ekonomikos varomoji jėga ir socialinis valstybės stabilumo garantas. Šio verslo reikšmės didėjimas tapo akivaizdžiu viso civilizuoto pasaulio esminiu bruožu. Teisinga valstybės politika šioje srityje yra labai svarbus kiekvienos valstybės vidaus politikos uždavinys. Lietuvoje smulkios ir vidutinės įmonės sudaro didesniąją visų Lietuvos įmonių dalį, todėl jų skatinimas kurtis, veikti ir plėtotis turėtų būti prioritetine Lietuvos ekonomikos plėtros kryptimi.

Pagrindinis smulkaus ir vidutinio verslo politikos tikslas – sudaryti palankias sąlygas SVV plėtrai, siekiant didinti įmonių konkurencingumą ir įgyvendinti kitus šalies ekonominės politikos tikslus (kurti naujas darbo vietas, užtikrinti stabilų ūkio ir pragyvenimo lygio augimą). Tai bus pasiekta gerinant verslo sąlygas, plėtojant verslo paramos infrastruktūrą, teikiant paramą SVV subjektams.

Dažnai mažos ir vidutinės įmonės nėra pajėgios konkuruoti ir išsilaikyti rinkoje dėl tam tikrų aplinkybių: apyvartinių lėšų, informacijos stoka bei kt. Čia svarbiausią vaidmenį, remiant smulkų ir vidutinį verslą, atlieka valstybė. Ji leisdamą įstatymus bei įgyvendindama įvairias verslo plėtros programas, gali skatinti kurtis mažas ir vidutines įmones, be to, gali skatinti įvairias organizacijas padėti SVV, subsidijuoti verslininkų mokymosi ir konsultavimo paslaugas, teikti mikrokreditus, paskolų garantijas pradedantiesiems verslininkams, remti inovacinius projektus, steigti verslo inkubatorius ir pan.

Šios temos aktualumas, svarba nacionalinei ekonomikai paskatino detaliau išanalizuoti valstybės paramos sistemą, išsiaiškinti, kaip sekasi valstybei įgyvendinti smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo priemones bei kaip padaryti šią sistemą efektyviai veikiančią ne tik Lietuvos, bet ir ES atžvilgiu.

Darbo objektas – smulkus ir vidutinis verslas, **tyrimo dalykas** - valstybės rėmimo priemonių įgyvendinimas. Nagrinėjant pastarąjį objektą, sprendžiamas svarbus klausimas – kaip užtikrinti valstybės paramos priemonių veiksmingą ir tikslingą įgyvendinimą, kokius pokyčius vykdyti, norint šią sistemą priartinti prie Europos Sąjungos (toliau –**ES**) nuostatų ir politikos šioje srityje.

Darbo tikslas – išanalizuoti valstybės paramos smulkiam ir vidutiniam verslui įgyvendinimo sistemą bei pateikti tobulinimosi gaires Lietuvoje (ES aspektu). Siekiant šio tikslo, išskelti tokie **uždaviniai**:

- Ū Išnagrinėti smulkaus ir vidutinio verslo sampratą, palyginti jos kriterijų skirtumus lyginant su Europos Sąjunga, išskirti teisinius ir ekonominius aspektus Lietuvoje;
- Ū Ištirti SVV vystymo problemas ir tendencijas;
- Ū Išanalizuoti valstybės smulkiam ir vidutiniam verslui rėmimo politiką vykdomą Europos Sąjungoje;
- Ū Pateikti informaciją apie Lietuvos taikomas mokesčių lengvatas ir išanalizuoti jų svarbą verslui;
- Ū Išnagrinėti vyriausybės ir savivaldybių teikiamą finansinę paramą, įvertinti jų efektyvumą;
- Ū Apžvelgti paskolų garantijų ir rizikos kapitalo ypatumus, kokius pokyčius reikalinga vykdyti šioje srityje;
- Ū Išanalizuoti valstybės subsidijų konsultavimo ir mokymo paslaugoms naudą;
- Ū Ištirti verslo inkubatorių, informacijos centrų, mokslo ir technologinių parkų, teikiančių paramą SVV, veiklą Lietuvoje;
- Ū Pateikti Valstybės paramos smulkiam ir vidutiniam verslui Lietuvoje tobulinimo kryptis.

Literatūros apžvalga. Darbo teorinių aspektų nagrinėjimui bus naudojamos šiais šaltiniais – smulkų ir vidutinį verslą reglamentuojančiais Lietuvos Respublikos įstatymais, Europos Sąjungos direktyvomis, Vyriausybės nutarimais, koncepcijomis, ekonomine literatūra (P.Baršauskas, R.Stačiokas, V.Sūdžius, R.C.Appleby). Praktinėje dalyje bus remiamasi publikuotais mokslininkų straipsniais (R.S.Žukauskas, L.Mažylis, E.Vaiginienė), konferencijų medžiaga (Z.Gineitienė, J.Matekonienė, E.Balkevičienė) ir anketinės apklausos metu gautais respondentų atsakymais.

Baigiamojo darbo tikslui pasiekti bus taikomi šie **tyrimo metodai**: teorinės literatūros analizė, sisteminimas ir lyginimas, Lietuvos įstatymų ir Europos Sąjungos teisės aktų analizė, periodinės literatūros analizė, statistinės analizės metodas, anketinė apklausa bei apklausos metu gautų duomenų antrinė analizė.

Darbo hipotezė. Valstybė, atsižvelgdama į Europos Sąjungos šalių patirtį, remiant smulkų ir vidutinį verslą, stengiasi įdiegti valstybės rėmimo sistemoje kaskart vis naujesnes paramos formas. Lietuvos Respublikos paramą smulkaus ir vidutinio verslo vystymui stabdo lėšų trūkumas, netinkamai paruošta įstatyminė bazė, dideli mokesčiai ir per didelės biurokratinės kliūtys.

Darbe bus tiksliai, glaustai ir aiškiai pateikiama: valstybės paramos aprašymas ir analizė, jos įgyvendinimo priemonės smulkiam ir vidutiniam verslui, paramos įgyvendinimo perspektyvos bei tokio mechanizmo tobulinimas Lietuvoje.

1 SMULKUS IR VIDUTINIS VERSLAS

1.1 Verslo samprata

Verslas įvairiomis formomis klesti jau labai seniai. Jo užuomazgų galima pastebėti beveik visose senovės kultūrose. Juo užsiėmė arabai, babiloniečiai, egiptiečiai, judėjai, graikai, finikiečiai ir romėnai. Pradžioje tebuvo smulkiojo verslo užuomazgos. Pirmą kartą smulkus verslas aprašytas prieš 4000 metų. Tai buvo paskolos už procentus suteikimo aprašymas. Pažymėtina tai, jog dažniausiai prekės buvo nekokybiškos ir neišvaizdžios. Be to, patys smulkieji verslininkai stengėsi apgauti ir apskaičiuoti pirkėją, gaunant kuo daugiau naudos sau, todėl smulkus verslas tapo paniekos objektu. Buvo leidžiami įstatymai, siekiantys apsaugoti pirkėją nuo nekokybiškų prekių ir paslaugų. Net ir Bažnyčia iki XIX amžiaus smerkė smulkiuosius verslininkus, ypatingai prekybininkus.

Ypač sparčiai pasaulyje verslas plėtojosi XX a. 8-ajame dešimtmetyje, pasikeitus ekonominei situacijai. Jei anksčiau pagrindinis verslininko uždavinys buvo gaminti prekes ir teikti paslaugas, tai vėliau svarbiau tapo parduoti tai, kas pagaminta. Pasikeitė verslininko veiklos pobūdis, nes jam prireikė naujų žinių ir savybių: jis turėjo mokėti išsiaiškinti poreikius, prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkos sąlygų, turėjo būti lankstus, priimdamas sprendimus, mokėti prognozuoti, racionaliai naudoti verslo veiksmus, kad neužleistų pozicijų konkurentams. Taip susiformavo šiuolaikinė verslininko samprata - verslininkas turi tobulinti gamybos būdus, diegti išradimus, naudoti naujas technologijas ir gaminti naujas prekes, t.y. jis turi būti novatorius.

Žymūs visame pasaulyje verslo specialistai JAV Tulso universiteto verslo katedros profesorius R.Chizrčas ir Bostono municipalinio koledžo marketingo fakulteto profesorius M.Pitersas atsakydami į klausimą „kas yra verslas?“ metaforiškai apibūdina, kad verslas – tai ne vien veiklos forma, gyvenimo būdas, mokslas ir menas kartu paėmus. Pasak jų, „tai - dar ir poezija, ir kūrybinis polėkis, ir ekonominės rizikos sfera, ir vos ne didysis sportas“. Anot šių mokslininkų, verslas aprėpia savus rašytinius ir nerašytinius dėsnius, principus, tarpusavio bendravimo etiką, slėpiningus poveikio mechanizmus, kerį savaip verslo pasaulyje pulsuojančią aukštąją matematiką ir kartu pavergia savotiškai elementariai abėcėlei [55. P.9].

Profesorius V.Gronskas verslą lygina su paukščiu, pakilusiu laisvam skrydžiui į aukštą savarankiško ūkininkavimo padangę [37]. Knygoje „Verslo ekonomika“ jis vaizdžiai rašo: „Verslas – dvisparnis paukštis!.. Produktų bei paslaugų gamyba ir komercija – du ekonominiai verslo „sparnai“. Ir jeigu šie verslo sparnai nevienodai išsivystę, neatitinka vienas kito, dirba netolygiai, nesuderintai, verslas negali normaliai funkcionuoti...“

Verslą galima apibūdinti **Tomo Dž. Votsono – vyresniojo kompanijos IBM prezidento** supoetintu teiginiu: „Verslas yra įdomus žaidimas, pats įdomiausias žaidimas pasaulyje, jeigu tik žinote kaip jį žaisti“.

Anot A.Humerio, verslas – „ne vien turtėjimo priemonė...Verslas teikia malonumą, nes jis nuolatos skatina galvoti, reikalauja visų proto pastangų kasdien sprendžiant begalę įvairiausių klausimų - nuo smulkiausių dalykų iki principinių...“

Panašių metaforiškų verslo apibrėžimų ekonominėje literatūroje, specialiosios ir periodinės spaudos straipsniuose galima rasti įvairesnių ir daug daugiau, tačiau norint susikurti visapusiškesnį vaizdą reikia gilintis į mokslinę bei specialiąją literatūrą, teorinius informacinius leidinius, teikiančius sistemingą mokslinių ir empirinių žinių, praktinio jų realizavimo apžvalgą.

Lietuvių kalbos žodyne [27] **verslo** sąvoka apibrėžiama lakoniškai: verslas – 1) užsiėmimas, darbas; 2) smulki gamyba, amatas.

JAV Bostone 1965 m. išleistame fundamentaliosios „Lietuvių enciklopedijos“ 33 tome teigiama, kad **verslas** – ilgiau trunkanti profesinė ir neprofesinė veikla, susijusi su pareigomis ir teisėmis, siekiant uždarbio.

Kituose enciklopediniuose leidiniuose tvirtinama, kad verslas yra “1) užsiėmimas, iš kurio gyvenama; 2) smulki amatinė gamyba, taip pat tam tikra gamybinio pobūdžio ūkinė veikla-medžioklė, žūklė, sakinimas, drevinė bitininkystė, kitoks gamtos gėrybių rinkimas“

J.M.Rozenbergo parengtame „Verslo ir vadybos žodyne“ (Rosenberg,1993) **verslo samprata** pateikiama įvairiais požiūriais: “**ekonomikos požiūriu** – tai prekių ir paslaugų pirkimas ir pardavimas, **finansų požiūriu** – tai privataus asmens, bendrovės arba organizacijos veikla, apimanti gamybą, komerciją ir/arba paslaugų teikimą, **personalo požiūriu** –tai profesija arba pareiga“.

Rusiškame ekonomikos terminų žodyne (1994) **verslas** apibūdinamas kaip iniciatyvi, savarankiška piliečių veikla, siekiant gauti pelną arba asmenines pajamas, vykdoma savo vardu ir savo turtine atsakomybe arba juridinio asmens vardu ir jo juridine atsakomybe.

Laisvojoje enciklopedijoje – Vikipedijoje - verslas apibrėžiamas kaip savarankiška veikla, paremta asmenine rizika, kurios tikslas – gauti pelną, panaudojant savo sugebėjimus, žinias, laiką, kitų žmonių pinigus ir kitų žmonių darbą [40].

Žymus ekonomistas Dž. Hornas teigia, kad smulkus ir vidutinis verslas (toliau SVV) yra vienas aštriausių gyvybingos rinkos ekonomikos „kampų“, nes ši veiklos forma sukuria palankesnes sąlygas verslininkystei ir verslo kūrybai [39.P40].

Šiuolaikinėje ekonomikos literatūroje verslo sąvoka apibrėžiama taip pat labai įvairiai: verslas yra ekonominė veikla, kuria siekiama pelno; užsiėmimas, darbas, smulkioji gamyba, amatas; gamybos, pirkimo, pardavimo ar tiekimo veikla, atliekama už pinigus ir t.t.

Verslo apibrėžimų yra daug ir įvairių, tačiau **bendriausiais bruožais verslą galima apibūdinti kaip veiklą, susietą su prekių gamyba, prekyba bei paslaugų teikimu siekiant gauti pelno.**

Šiuo metu verslo tema ne tik labai populiari tarp vadybos bei ekonomikos specialistų, bet ir svarbus tyrinėjimų objektas. Ji padeda augti ekonomikai, didina našumą, sukuria naujų technologijų, prekių ir paslaugų bei nuolat „atnaujina“ konkurenciją rinkoje, nes šiandienos ekonomikos tempai yra greiti.

Skirtingi visuomenės sluoksniai SVV vertina skirtingai. Tie, kurie visiškai nesusię su smulkiuoju ir vidutiniu verslu, pastarojo kategorijai priskiria tik kioskininkus ar turgaus prekeivius, kurie yra labiausiai pažeidžiami ir savo teises geriausiai gali apginti jungdamiesi į įvairias organizacijas. Anot V.Sūdžiaus [56], plačioji visuomenė nuomonę apie smulkų verslą susidaro būtent iš tokių akcijų. Tokia nuomonė yra labai neobjektyvi, negatyviai veikianti visus verslininkus, kenkianti legalaus verslo prestižui. Tuo naudojasi leidimus išduodančios, verslą kontroliuojančios tarnybos. Jos gerai suvokia SVV ribotas veikimo galimybes, įstatymų ir gausių poįstatyminių norminių aktų niuansus, kuriuos galima savaip interpretuoti, keisti ar net įgyvendinti atgaline tvarka.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Lietuva buvo tipiška agrarinė šalis, kurioje maždaug trys ketvirtadaliai gyventojų vertėsi žemės ūkiu, bet buvo daug mažų įmonių, amatininkų bei verslininkų, kurie gamino maisto produktus, baldus, lengvosios pramonės gaminius ir net eksportavo į užsienio valstybes. Tik pokario laikotarpiu, Lietuvos ūkiui esant Rusijos ūkio struktūroje, buvo įkurtos naujos stambios įmonės, kurios gamino produkciją visos Sąjungos poreikiams.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo (1990m.) verslas tapo daugelio žmonių pragyvenimo šaltiniu. Tačiau įmonių nepelninga veikla ir visa eilė bankrotų parodė, kad verslui nepakanka tik entuziazmo ar profesinių žinių kurioje nors srityje. Nuo nepriklausomybės atkūrimo buvo kuriama įstatyminė bazė verslui normalizuoti. Stambių įmonių privatizavimas buvo kontroliuojamas Seimo, o smulkus verslas vystėsi spontaniškai.

Verslas (plačiąją prasme) yra ambivalentiškas reiškiny, priklausantis privačios iniciatyvos sričiai, tačiau jo sėkmei reikalingos tam tikros sąlygos. Kitaip sakant, jis priklauso nuo išorės veiksnių, paprastai įvardijamų kaip valstybės politika, parama.

1.2 Teisinė ir socialinė aplinka SVV Lietuvoje

Žvelgdami į Europos ir viso pasaulio pirmaujančių šalių patirtį negalime nepastebėti, kad jų rinkos ekonomikos sistemoje konkurencingumą bei su juo susijusį ekonomikos augimą skatina smulkus ir vidutinis verslas. Šis ūkio sektorius sugeba greičiausiai pajusti paklausos pokyčius rinkoje, prisitaikyti prie jų, kurti naujas darbo vietas tose veiklose, kurių produktai ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą. Pasaulinė patirtis įrodė, kad be mažų ir vidutinių verslo įmonių rinkos ekonomika negali nei funkcionuoti, nei tobulėti. 2000 m. priimta Europos mažų įmonių chartija, kurioje pripažįstama, kad lemiamas vaidmuo, plėtojant Europos ekonomiką, didinant jos konkurencingumą bei kuriant naujas darbo vietas tenka mažoms ir vidutinėms įmonėms (toliau **MVĮ**) bei verslininkams.

Prof. P.Baršauskas, nagrinėdamas mažų ir vidutinių įmonių politiką, teigia, kad būtent jos, siekdamos prisitaikyti prie ES keliamų iššūkių, paprastai turi išplėtoti [25]:

- ū Kokybės užtikrinimo sistemas;
- ū Įmonės vadybos kultūrą;
- ū Įmonės valdymo informatizaciją;
- ū Kontrolės procedūras.

Jis akcentuoja, kad tiesiogiai šie aspektai nėra veikiami integracijos į Europos Sąjungą. Poreikis keisti savo veiklą paprastai atsiranda dėl augančios konkurencijos, kuri kyla šalinant rinkų integracijos kliūtis.

Smulkios ir vidutinės įmonės – tai socialinio bei ekonominio gerbūvio pagrindas. Tačiau būtent jos susiduria su daugybe problemų. Siekiant palengvinti jų našta, tiek nacionaliniai, tiek ES teisės aktai suteikia joms tam tikrų lengvatų. Tačiau bet kokios lengvatos ar privilegijos kelia pavojų vidaus rinkai bei sąžiningai konkurencijai. Štai čia ir iškyla būtinybė apibrėžti kas yra MVĮ ir šį apibrėžimą naudoti vieningai visose ES šalyse, taip pat ir Lietuvoje.

Pirmą kartą Lietuvoje “mažos” įmonės statusas buvo apibrėžtas 1991 metais gruodžio 20 d. Lietuvos Respublikos Mažųjų įmonių įstatymu. Įmonė buvo vadinama ”maža”, jei bendras darbuotojų skaičius joje neviršijo 100 žmonių. Į mokestines lengvatas teisę turėjo tokios mažos įmonės, kurių darbuotojų skaičius neviršijo 50. Taigi, pagrindiniame apibrėžime 100 darbuotojų skaičius prarado savo prasmę. 1992 metais mokestinėmis lengvatomis jau naudojos 31408 įmonių arba 43,3 proc. visų registruotų įmonių, kurių darbuotojų skaičius neviršijo leistino dydžio.

Lietuvos valdžios institucijas daugiau dėmesio skirti SVV plėtrai paskatino 1993 m. pradėta teikti PHARE programos parama. 1995 m. buvo parengta SVV plėtros programa bei iš

esmės pakeistas ir papildytas Mažųjų įmonių įstatymas, pagal kurį galimybė gauti mokestinę lengvatą buvo susieta su įmonės dydžiu ir metinėmis pajamomis (bendras darbuotojų skaičius sumažintas perpus iki 50, o bendros metinės pajamos iki 0,5 milijonų litų). Jeigu darbuotojų skaičiaus sumažinimas iš esmės nieko nepakeitė, o tik įteisino buvusią situaciją, tai pajamų apribojimas skaudžiausiai palietė gamybinės įmones, kurių didžiausia dalis pajamų skiriama atsargoms. Galima apskaičiuoti, kad 0,5 milijonų metinės įplaukos 50 darbuotojų kolektyvui reiškia 833,3 lito mėnesines bendrąsias pajamas vienam žmogui. Šiame dydyje turėjo tilpti darbo užmokestis, socialinis draudimas, visi kiti mokesčiai, visos tiesioginės ir netiesioginės išlaidos. Tokiuose finansiniuose rėmuose verslą vystyti sunku. Per septynerius metus mažųjų įmonių dalis bendrame įmonių skaičiuje sumažėjo nuo 43,3 proc. 1992m. iki 39,9 proc. 1999 m., nors absoliutus įmonių, turinčių 50 darbuotojų skaičius išaugo atitinkamai nuo 31408 iki 46407. Šie duomenys neatspindi fakto, jog pablogėjus verslo sąlygoms, trečdalis įmonių nutraukė savo veiklą. Dėl biurokratinių sunkumų, susijusių su įmonės veiklos nutraukimo įteisinimu, jos faktiškai neveikė, nors ir buvo registruotos.

Taigi, SVV plėtros programa nenumatė realių priemonių SVV plėtrai, o ir numatytos priemonės per nustatytą laiką nebuvo įgyvendintos. Lietuvos valdžios nesugebėjimas aiškiai apibrėžti nacionalinius prioritetus, suformuluoti aiškią verslo plėtojimo strategiją, ekonomikos transformacijos metu atsirandančių ekonominių procesų įstatyminio reguliavimo vėlavimas, įstatyminės bazės kaita, painumas ir prieštaringumas, mokestinės sistemos verslo plėtrai nepalankumas sąlygojo, kad realiai Lietuvos SVV plėtros politika nebuvo vykdoma.

Reaguojant į verslo organizacijų spaudimą bei Europos Sąjungoje didėjantį dėmesį SVV, 1998 m. parengta antroji SVV plėtros programa ir jos įgyvendinimo gairės, kurioje numatytos konkrečios priemonės SVV plėtros tikslams pasiekti, numatytos panašios ES taikomos paramos verslui priemonės: bendros paramos SVV sektoriaus plėtrai teikimo sistemos suformulavimas bei paskolų SVV garantijų institucijos steigimas.

Siekiant skatinti SVV plėtrą, 1998m. priimtas Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas[3], kuris įsigaliojo nuo 1999m. sausio 1 d. ir pakeitė Mažųjų įmonių įstatymą. Naujasis įstatymas galiausiai atskyrė SVV nuo stambaus verslo ir išskyrė, kaip ir EK rekomendacijoje, tris įmonių tipus:

- ū mikro įmonė - individuali (personalinė) įmonė, kurioje dirba tik savininkas ir jo šeimos nariai.
- ū maža įmonė - įmonė, kurioje vidutinis sąrašinis metinis darbuotojų skaičius ne didesnis kaip 9;
- ū vidutinė įmonė – įmonė, kurioje vidutinis sąrašinis metinis darbuotojų skaičius ne didesnis kaip 49.

Visiems smulkaus ir vidutinio verslo subjektams metinė apyvarta ribojama 1 milijonu litų.

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas įteisino dvigubai didesnę metinės apyvartos dydį 1 milijoną litų vietoj 0,5 mln. Šis padidinimas traktuojamas kaip smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą skatinantis reiškinys, nes leidžia pasinaudoti mokestinėmis lengvatomis. Vietoj 24 proc. juridinių asmenų pelno ir fizinių asmenų pajamų mokesčio, neviršijant 1 milijono lt apyvartos per metus, galima mokėti 15 proc. tarifą.

Galime teigti, kad metinės apyvartos absoliutaus dydžio padvigubinimas verslo plėtrai nedavė laukiamų rezultatų. „Vidutinėse“ įmonėse, turinčiose iki 49 darbuotojų, išvystyti verslą, duodantį iki 1700 litų per mėnesį vienam darbuotojui, plėsti jį, dalyvauti konkurencijoje su tokiomis įplaukomis gana sunku. Dirbtinai sumažinus vidutinių įmonių dydį buvo nukrypstama nuo ES verslo įmonių skirstymo kriterijų, be to, įstatyme oficialiai neįvardintas įmonės nepriklausomumo kriterijus, nors buvo numatyti apribojimai kai kurioms įmonėms naudotis valstybės parama.

1999 metų pradžioje mūsų šalyje prekyba bei perpardavinėjimu užsiėmė daugiau nei pusė smulkių verslininkų. Perpardavimas yra pats nesudėtingiausias verslas, nevedantis į verslo plėtrą, tai daugiau laikinas užsiėmimas, nesukuriantis naujų darbo vietų ir nėra naudingas šalies ekonomikai. Norint geriau pasirengti narystei ES reikėjo greičiau pripažinti Europos Sąjungos patirtį, kriterijus, kurie panaikintų kliūtis verslo efektyvumui gerinti.

2000 m., prasidėjus Lietuvos derybų procesui dėl narystės ES ir preliminariai uždarius smulkiojo ir vidutinio verslo derybinį skyrių, Lietuva išpareigojo suderinti mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo nuostatas su ES teise. Nuo tada Vyriausybės SVV politika buvo orientuota į teisinės ir ekonominės aplinkos tobulinimą, finansinių galimybių gerinimą, verslo informacijos tinklo plėtrą.

2003 m. sausio 1d. įsigaliojo naujas smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas[4], kuriuo MVĮ kriterijai buvo suderinti su ES rekomendacijomis. Įstatymas reglamentuoja, jog smulkaus ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės įmonės, mažos įmonės (tarp jų ir mikroįmonės bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą):

Vidutinė įmonė - tai įmonė, kuri atitinka visas šias sąlygas:

- ū įmonėje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų;
- ū įmonės metinės pajamos neviršija 138 milijonų litų ar įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 93 milijonų litų;
- ū įmonė pagal šio straipsnio 5 dalį yra savarankiška.

Maža įmonė – tai įmonė, kuri atitinka visas šias sąlygas:

- Ū įmonėje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų;
- Ū įmonės metinės pajamos neviršija 24 milijonų litų arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 17 milijonų litų
- Ū įmonė pagal šio straipsnio 5 dalį yra savarankiška.

Mikro įmonė - tai įmonė, kuri atitinka visas šias sąlygas:

- Ū įmonėje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų;
- Ū įmonės metinės pajamos neviršija 7 milijonų litų arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 5 milijonų litų
- Ū įmonė pagal šio straipsnio 5 dalį yra savarankiška.

Minėtas įstatymas nurodo, kad **individualia veikla** pagal verslo liudijimą galima verstis tam tikromis ekonominės veiklos rūšimis, kurių sąrašas patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimu Nr. 1797 „Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių“. Vienas iš esminių individualios veiklos pagal verslo liudijimą ir be verslo liudijimo skirtumų yra tas, kad, įsigijus verslo liudijimą, yra iš anksto sumokamas fiksuoto dydžio pajamų mokestis. Tuo tarpu, užsiimant individualia veikla neįsigijus verslo liudijimo, pajamų mokestis mokamas pasibaigus mokestiniam laikotarpiui, pateikus metinę pajamų mokesčio deklaraciją.

Nuo 2007 m. sausio 1 d. įsigalios Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 852 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimo Nr. 1797 „Dėl Verslo liudijimų išdavimo gyventojams taisyklių“ papildymo“. Nutarimu papildytas individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių sąrašas. Individualia veikla užsiimantys asmenys sudaro reikšmingą smulkaus verslo dalį Lietuvoje. Šie verslininkai, tiekiantys mums naujų prekių ir siūlantys įvairių paslaugų, ne tik uždirba pajamų šeimai, savarankiškai vykdydami ekonominę veiklą, bet ir prisideda prie Lietuvos ekonomikos plėtros.

Naujasis mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimas suvienodino šių ekonominių subjektų statusą, o tai palengvino įvertinti valstybės SVV teikiamos paramos tikslingumą bei skatina verslo subjektų iniciatyvą dalyvauti įvairiuose projektuose.

2003 metų gegužės mėn. Europos Komisija patvirtino naują mikro, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimą Europos Sąjungoje (rekomendacija 03/361/EC). Apibrėžime lieka nepakitęs darbuotojų skaičius, kuris buvo naudojamas apibrėžti mikro, smulkias ir vidutines įmones nuo 1996m. (rekomendacija 96/280/EC), bet įvertinus infliaciją ir produktyvumo augimą, mažoms ir

vidutinėms įmonėms numatytos padidintos metinių pajamų ir turto balansinės vertės ribos. Šie pasikeitimai įsigaliojo nuo 2005 m. sausio 1 d. Papildomai šis kriterijus pritaikytas ir mikro įmonėms.

1 lentelė. Kriterinis mažų ir vidutinių įmonių skirstymas ES

Įmonės kategorija	Darbuotojų skaičius	Metinės pajamos (mln. EUR)	Turto balansinė vertė (mln. EUR)
Mikro	<10	<=2 anksčiau nebuvo apibrėžta	<=2 anksčiau nebuvo apibrėžta
Maža	<50	<=10 (1996m buvo <=7)	<=10 (1996m buvo <=5)
Vidutinė	<250	<=50 (1996m buvo <=40)	<=43 (1996m buvo <=27)

Duomenų šaltinis: Commission recommendation 03/361/EC of concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. Brussels,06/05/2003. C(2003) 1422 final

2006 m. kovo 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymo pakeitimo įstatymo projektui, kuriame pateikiama nauja MVĮ samprata, siekiant suvienodinti ją su ES vartojamu MVĮ apibrėžimu, bei nustatytos SVV subjektams taikomos valstybės paramos formos.

Įmonių pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių Lietuvoje ir Europos Sąjungoje beveik vienodas, tai rodo verslo aplinkos objektyvumą - analogiško verslo vystymas sąlygoja ir panašių darbuotojų kolektyvų susijungimą.

2 lentelė. Darbuotojų skaičiaus įmonėse pasiskirstymas 2005m., proc.

Darbuotojų skaičius	Lietuvoje	Europos Sąjungoje
Iki 9	74,6	91
Nuo 10 iki 49	20,1	7,0
Nuo 50 iki 249	4,7	1,0
Visos MVĮ	99,4	99,0
Daugiau nei 250	0,6	1

Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei

EK

Teisinė verslo aplinka yra verslo pagrindas, įtakojantis įmonės steigimą, sėkmingą veiklą bei likvidavimą. Valstybės vykdoma teisinė politika verslo plėtrą gali arba stabdyti, arba skatinti.

Pasak, Ž.Simanavičienės [51] valstybė turi atlikti tam tikrą didesnę ar mažesnę vaidmenį verslo plėtroje, papildydama rinkos santykius valstybinio reguliavimo elementais arba ne rinkos metodais sprendama tas problemas, kurių rinka efektyviai spręsti negali. Dabartiniu metu siekiama suderinti Lietuvos teisinę sistemą su ES ekonominiais įstatymais, taisyklėmis. Galbūt todėl įstatymų pataisos tapo kone kasdienybe, nelengvinančia kasdieninio verslininkų gyvenimo. Nors, anot valdžios atstovų, viskas daroma siekiant sudaryti kuo geresnes sąlygas verslo vystymui, pašalinant įmonių kūrimui bei egzistavimui trukdančias kliūtis, suteikiant galimybę plėstis, didinant rinkos konkurencingumą.

Nors smulkus ir vidutinis verslas yra šiandieninės ekonomikos varomoji jėga ir socialinio valstybės stabilumo garantas, dabartiniu metu Lietuvos MVĮ susiduria su nemenkais barjeriais, prie kurių neretai prisideda ir valstybės institucijos. Per didelis valdžios kišimasis, reguliavimas, prieštaraujančių vienas kitam normatyvinių aktų taikymas, paini ir neskaidri verslo aplinka, sudaranti prielaidas korupcijai plisti, išlieka kertinėmis priežastimis, trukdančiomis sėkmingai prisitaikyti prie vis stiprėjančio konkurencinio spaudimo iš ES šalių. Pašalinus minėtas kliūtis būtų galima padidinti verslo efektyvumą, jo konkurencingumą. Išvardintų problemų sprendimui yra būtina valstybės pagalba. Nežiūrint to, jog smulkus ir vidutinis verslas yra pažangus ir pranašus reiškinys, jo rėmimas yra būtinas.

1.3 SVV vystymosi tendencijos ir problematika Lietuvoje

Rinkos ekonomikos įsitvirtinimas Lietuvoje, kaip ir visose postkomunistinėse šalyse, pasižymėjo ne ekonomikos šuoliu, o priešingai – staigiu ir žymiu nuosmukiu, kurį lėmė iš esmės pakitusios verslo sąlygos. Iširus planinei ekonomikai, iširo per pusę amžiaus nusistovėję gamybos kooperacijos, prekybos ryšiai, pasikeitė gaminių nomenklatūra ir asortimentas, visiškai pakriko žaliavų bazė, kainos, atsivėrė galingas importo srautas. Šalies gamintojai pirmą kartą patyrė konkurencijos poveikį, su kurios stiprėjimu yra susijęs vykstantis Europos Sąjungos plėtros procesas. Lietuvos, kaip mažos, neturinčios gausių gamtos išteklių šalies, nacionalinės ekonomikos plėtra bei socialinė gerovė labai priklauso nuo sugebėjimo gaminti ir pateikti rinkai konkurencingas prekes bei paslaugas, gebėjimo prisitaikyti prie nuolat vykstančių pokyčių.

Nuo 1990 iki 1994 metų respublikos ūkio subjektai gyveno neaiškaus laukimo būsenoje, gamino paklausos tyrimais nepagrįstą produkciją, daugiausiai naudodami sukauptas

žaliavų atsargas. Ekonominis ūkio rezultatas pasireiškė tuo, kad realusis bendras vidaus produktas 1994 metais sumažėjo net 45 proc. Bendras vidaus produktas (toliau - **BVP**) yra vienas iš svarbiausių rodiklių, kuriuo remiamasi vertinant šalies arba atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos rezultatyvumą. BVP yra visų prekių ir paslaugų, sukurtų šalyje per ataskaitinį laikotarpį, bendroji pridėtinė vertė, apskaičiuota rinkos kainomis.

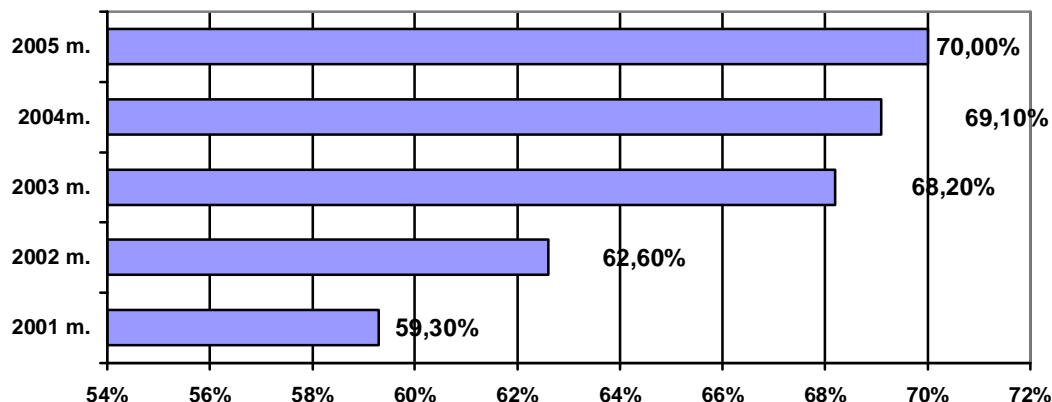
Nuo 1994 metų šalies ekonomikoje įvyko BVP augimo lūžis. Nuo 1995 metų BVP didėjo. 1997m. BVP – 7,5 proc., 1998m. – 8,5 proc., tačiau 1999m., veikiant 1998m. rugpjūčio mėn. įvykusios Rusijos krizės padariniams, sumažėjo 1,5 proc. 2000m. BVP vėl padidėjo – 4,1 proc. Pastaraisiais metais Lietuvos ekonomikos augimas buvo vienas iš didžiausių tarp ES šalių. 2002m. Lietuvos BVP išaugo 6,9 proc., o 2003m. – 10,3 proc., tačiau tolesnis BVP augimas sulėtėjo 2004 m.-7,3 proc. , 2005 m. -7,6proc, o jo augimo perspektyvos vertinamos atsargiai, vis didesnę dėmesį teikiant nepakankamoms tiesioginėms užsienio investicijoms.

Per paskutinius XX a. dešimtmečius smulkusis ir vidutinis verslas užsienio šalyse tapo tikru ekonominiu fenomenu. Išsivysčiusių Vakarų valstybių ekonomikoje SVV buvo ta pagrindinė jėga, kuri lėmė sparčią ekonomikos plėtrą. Pvz., Vokietijoje SVV sektoriuje sukuriama apie 80 proc. BVP ir jai priklauso 98 proc. įmonių, kuriose dirba per 80 proc. dirbančiųjų. Japonijoje SVV sektoriuje pagaminama 55 proc. pramonės produkcijos, jame dirba 80 proc. dirbančiųjų.

Pasaulinė praktika neginčijamai įrodė, kad lengviausiai ir greičiausiai prie pasikeitusių verslo aplinkos sąlygų prisitaiko smulkaus ir vidutinio verslo subjektai. Tokį pavyzdį randame ir nagrinėdami Lietuvos ūkio raidą. Šioje sunkioje situacijoje greičiausiai atsigavo SVV sektorius. Jei 1991 m. smulkaus ir vidutinio verslo subjektai į bendrą BVP įnešė tik 16 proc., o 2005 m. pabaigoje ši dalis išaugo iki 70 proc.

Vienas iš galimų SVV vaidmens šalies ekonomikai įvertinimo būdų gali būti sukurto BVP lyginamoji dalis. MVĮ vaidmuo ypač išaugo 2003 m., kai šiame sektoriuje sukurtas BVP pirmą kartą viršijo du trečdalius viso šalies BVP. Tai iš dalies parodo ir augantį MVĮ veiklos rezultatyvumą, nors nuo 2004 m. šis augimas sulėtėjo ir 2005 m. siekė 70 proc.

1 pav. BVP dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse 2001–2005 m., proc.

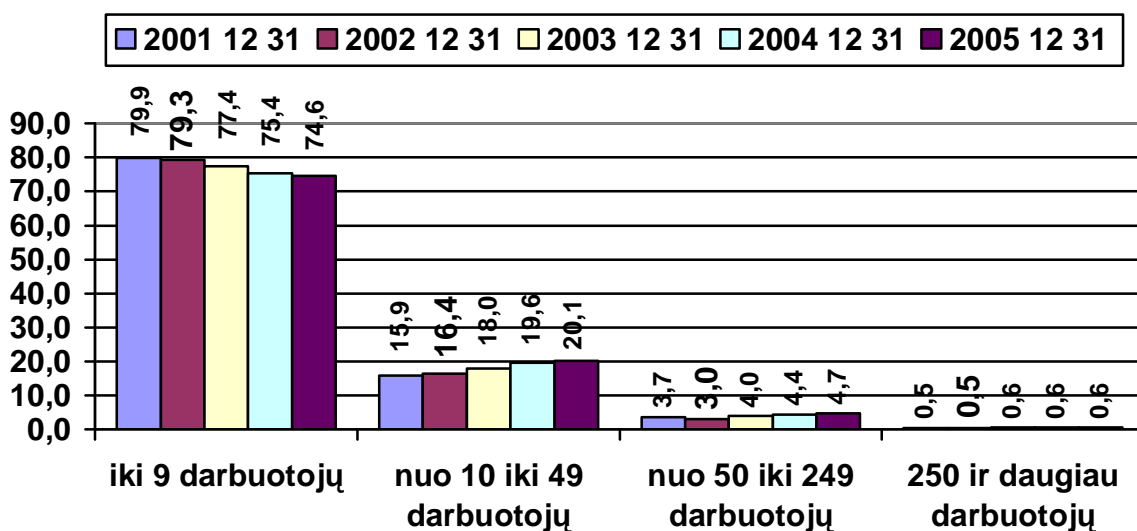


Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Smulkaus ir vidutinio verslo sektorius savo gyvybingumą įrodė ir kuriant darbo vietas. Užimtųjų skaičius privačiame sektoriuje išaugo nuo 22 proc. 1990 m. iki 65 proc. 2005 m.

Toliau žvelgiant į statistinius duomenis galima pastebėti, kad mikroįmonių (t.y. įmonių, turinčių ne daugiau kaip 9 darbuotojus) lyginamoji dalis 2001-2005 m. bendrame įmonių skaičiuje mažėjo (nuo 79,9 proc. 2001 m. iki 74,6 proc. 2005 m.). Nagrinėjamu laikotarpiu augo mažų (iki 49 darbuotojų, nuo 15,9 proc. 2001 m. iki 20,1 proc. 2005 m.) ir vidutinių įmonių (iki 249 darbuotojų, nuo 3,7 proc. 2001 m. iki 4,7 proc. 2005 m.) lyginamieji svoriai bendrame įmonių skaičiuje. Grafinė interpretacija pateikta 2 paveiksle.

2 pav. Įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2001-2005 m., proc.

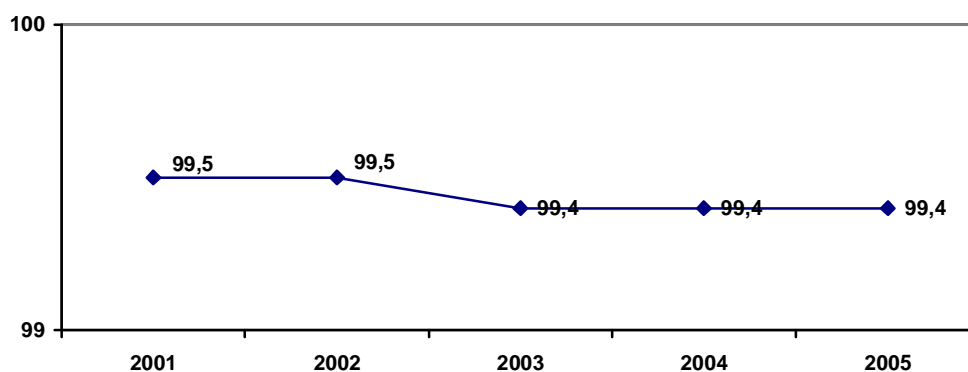


Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2005 m. pabaigoje bendrame įmonių skaičiuje mikroįmonės Lietuvoje sudarė 74,6 proc., tuo tarpu ES šis rodiklis siekia net 91 proc. Be to, kaip matyti 2 paveiksle, pastebima įmonių stambėjimo tendencija: mikroįmonių dalis bendrame įmonių skaičiuje kasmet mažėja, o mažų bei vidutinių – didėja.

Žemiau pateiktame 3 paveiksle matyti kaip kito veikiančių MVĮ dalis bendrame veikiančių įmonių skaičiuje. 2005 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 56428 MVĮ ir tai sudarė 99,4 proc. visų šalies įmonių. Tendencija yra tokia, kad veikiančių MVĮ skaičius stabilizavosi.

3 pav. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių dalis bendrame veikiančių įmonių skaičiuje 2001-2005m., proc.



Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Mūsų šalyje didžioji dalis BVP 2001-2004 m. buvo sukurta didelėse įmonėse (3 lentelė), tačiau statistiniai duomenys rodo, jog ši dalis nagrinėjamu laikotarpiu mažėjo, o vis didesnė svarba kuriant BVP tenka įmonių, turinčių nuo 10 iki 49 darbuotojų, grupei.

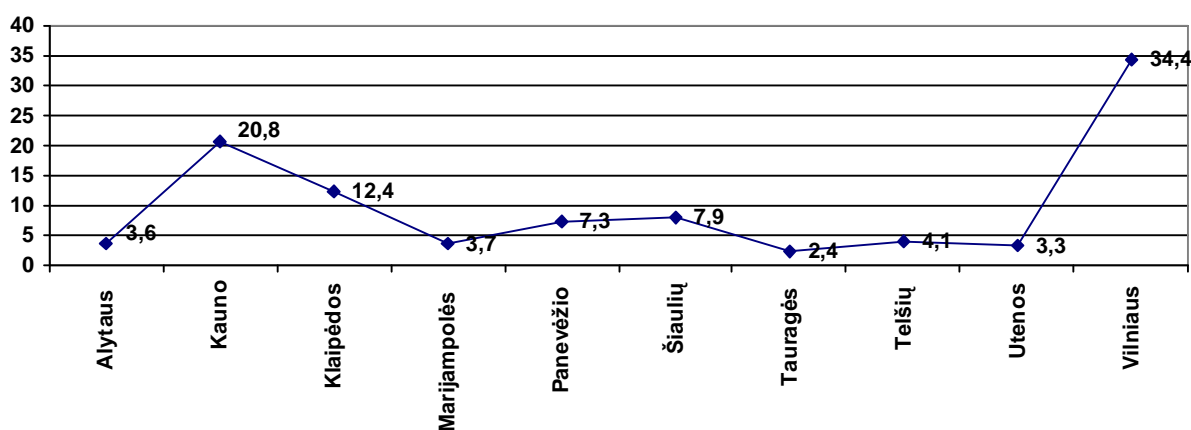
3 lentelė. Šalyje sukurto BVP struktūra pagal įmonių dydį 2001-2004 m., proc.

Įmonių dydis pagal darbuotojų skaičių	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004m.
iki 9 darbuotojų	14,5	15,3	18,1	18,2
nuo 10 iki 49 darbuotojų	18,9	20,5	22,4	25,3
nuo 50 iki 249 darbuotojų	25,9	26,8	27,7	25,6
250 ir daugiau darbuotojų	40,7	37,4	31,8	30,9
Iš viso	100,0	100,0	100,0	100,0

Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

SVV analizei ir regioninės plėtros strategijai formuoti labai reikšmingas įmonių pasiskirstymas pagal apskritis. Atskirose apskrityse verslas vystomas netolygiai ir tai rodo didėjančią ekonominę diferenciaciją tarp regionų. 2005 m. daugiausia MVĮ veikė Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse (žr.4 pav.)

**4 pav. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių pasiskirstymas Lietuvos apskrityse
2005m. gruodžio mėn. 31 d., proc.**



Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

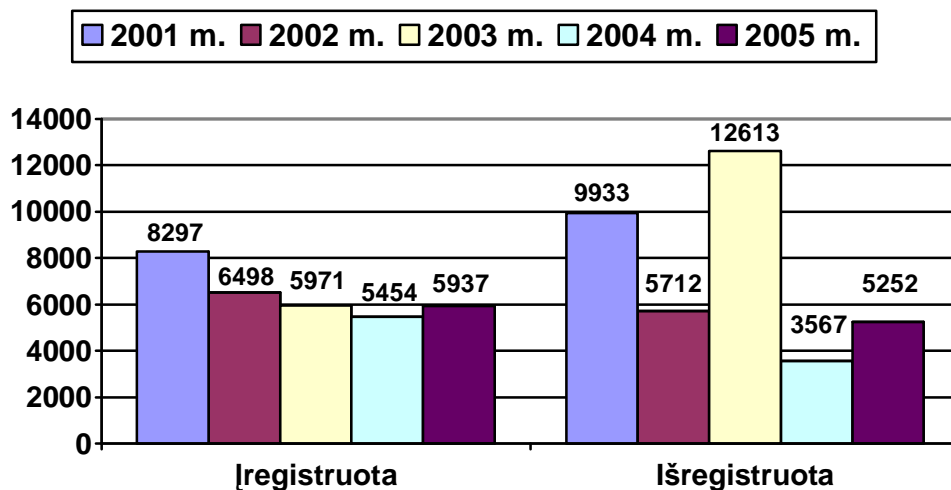
Smulkaus ir vidutinio verslo įmonės, panaudojusios mažiau investicijų, sukūrė daugiau darbo vietų, lanksčiau reagavo į aplinką ir tuo įrodė savo gyvybingumą bei reikšmę šalies ekonomikoje. Tačiau ar pilnai buvo panaudotos šio verslo sektoriaus galimybės? Gerėjantys bendri statistikos rezultatai nepaneigia, kad SVV vystosi nepalankiose sąlygose, todėl neturėjo progos atskleisti visų savo galimybių. Per atkurtos nepriklausomybės metus ši ūkio dalis išreguluota tris kartus. Nagrinėjant teisinę verslo aplinką, ryškėja vis didesnio verslo ribojimo ir reguliavimo tendencija, nors teisiniai dokumentai viešai deklaruoja verslo liberalizavimo nuostatas.

Iki šiol Lietuvoje teikta parama SVV negali būti vertinama kaip pakankama. 2000 m. pabaigoje Lietuvoje 1000 gyventojų teko tik 15 įmonių, kuriose dirbo iki 250 darbuotojų, 2001 m. pabaigoje – šiek tiek daugiau nei 13 įmonių, 2005 m – 21, o tuo tarpu daugelyje ES šalių šis rodiklis siekė 50 - 60 įmonių. 2005 m. pabaigoje Lietuvoje buvo 56 428 veikiančios MVĮ.

Vystantis rinkos ekonomikai, įmonių vadovai, vadybininkai ir kiti įmonių darbuotojai įgauna vis daugiau patirties įvairiose verslo srityse. Tačiau vienoms įmonėms sėkmingai plėtojant verslą ir augant, kitos, susidūrusios su sunkumais ir vystymosi kliūtimis, nemato aiškių

savo ateities perspektyvų ir dažnai nutraukia savo veiklą. Ypač daug įmonių Lietuvoje buvo išregistruota 2003 metais, anot ekspertų, dėl tuometinių Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimų, pagal kuriuos gyventojams suteikta galimybė verstis individualia veikla neįregistravus įmonės (5 paveikslas).

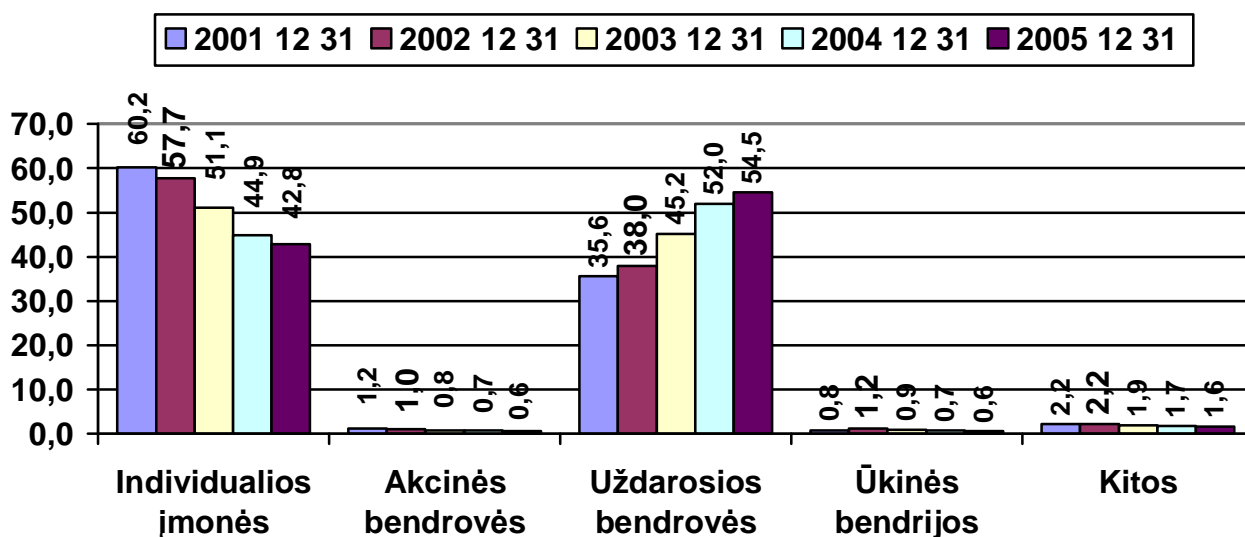
5 pav. Įregistruotų ir išregistruotų MVĮ skaičius 2001 – 2005 m.



Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2001 metais didžiausią visų Lietuvoje veikiančių MVĮ dalį sudarė individualios (personalinės) įmonės (II). Nemažą MVĮ dalį sudarė ir uždarnosios akcinės bendrovės (UAB).

6 pav. Veikiančių MVĮ struktūra pagal įmonių teises formas 2001-2005m., %



Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

MVĮ struktūros analizė pagal įmonių teises formas rodo (6 paveikslas), kad gausiausia Lietuvos MVĮ grupė – individualios įmonės (IĮ). 2004 m. pabaigoje Lietuvoje buvo 25 058 veikiančios IĮ. 2001-2005 m. ši įmonių grupė Lietuvoje vidutiniškai sudarė 51,34 proc. visų MVĮ, tačiau jų dalis nuo 2002 m. pradėjo mažėti ir 2005 m. pabaigoje sudarė tik 42,8 proc. Tuo tarpu UAB populiarumas didėjo ir jų dalis 2005 m. veikiančių MVĮ skaičiuje išaugo iki 54,5 proc. Kitų teisinių formų MVĮ dalis veikiančių įmonių skaičiuje kito labai nežymiai.

Analizuojant statistinius duomenis, galima pastebėti, kad tarp fizinių asmenų populiarėja individuali veikla pagal verslo liudijimus, kurią sąlygojo verslo liudijimų išdavimo tvarkos pakeitimai. 2005 m. Lietuvoje verslo liudijimus įsigijo 9 proc. (81 030) daugiau asmenų nei 2004 m (74 516).

Nežiūrint to, MVĮ augimas išlieka lėtas, jį sąlygoja palyginti maža Lietuvos vidaus rinka, ribotos plėtros galimybės, mažas technologinis įmonių pajėgumas, finansavimo prieinamumo problema, sudėtingi administraciniai reikalavimai ir su jais susijusios sąnaudos, darbo jėgos kainos augimas, mokesčių naštos didėjimas, stambių prekybos tinklų atsiradimas prekybos sektoriuje, pradinio kapitalo, vadybos bei finansinių gebėjimų, rinkodaros bei eksporto įgūdžių ir informacijos stoka. Didžiule problema tampa gyventojų emigracija, kuri ypatingai apsunkino verslininkų apsirūpinimą reikiamos kvalifikacijos darbuotojais.

Todėl verslininkams reikalinga ir svarbi valstybės parama smulkiam ir vidutiniam verslui. Taigi tolimesniuose skyriuose bus aptarta, kokią paramą šiuo metu SVV suteikia valstybė ir kokia jos vykdoma rėmimo politika, ar ji yra realiai įgyvendinama.

2 LIETUVOS VALSTYBĖS PARAMA SVV

2.1 Valstybės paramos SVV būtinybė ir jos įgyvendinimo priemonės

Smulkios ir vidutinės įmonės – dinamiškiausia, nuolat besikeičianti įmonių grupė, vidurinioji ūkio sandaros grandis, turinti lemiamą įtaką ekonominiam augimui ir socialinių santykių stabilumui.

Mažas kapitalo poreikis, greitas reagavimas į rinkos pokyčius ir lankstumas prisitaikant prie jų, naujų rinkų ar nišų užpildymas, konkurencijos didelėms valstybės įmonėms sudarymas, stambių įmonių aptarnavimas, naujų ir dažnai geresnės kokybės produktų, paslaugų, gamybos procesų sukūrimas, palanki šeimyninio verslo forma, efektyvi specialistų kvalifikacijos kėlimo galimybė – tai pagrindiniai MVĮ privalumai, atskleidžiantys jų efektyvumą ir svarbą. MVĮ steigimasis ir jų veiklos skatinimas yra šalies ekonomikos augimo pagrindas ir vienas iš svarbiausių darbo vietų kūrimo šaltinių.

Analizuojant smulkaus ir vidutinio verslo sektorių pagrindiniu tikslu galima apibrėžti siekį optimizuoti SVV segmento funkcines raiškos galias nacionalinės ekonomikos stiprinimui ir visuomenės gerovės užtikrinimui.

Kiekvienos valstybės vienas iš pagrindinių strateginių tikslų – siekti nacionalinės ekonomikos augimo. SVV yra didelė ir svarbi daugelio nacionalinių ūkių dalis, apimanti visas ūkio šakas ir daugeliu verslininkišku veiksmu, teigiamai įtakojanti jų plėtrą. Taigi, galima teigti, kad valdžia ir verslininkystė, bendruoju aspektu, yra pagrindiniai, ekonominį augimą, apsprendžianti valstybės stabilumą ir saugumą, sąlygojantys veiksniai, kurių tarpusavio gerai subalansuotos sąveikos turi būti siekiama.

Formuojant pagrindinius valstybės ir SVV sąveikos tikslus, principus ir mechanizmus, lemiamas vaidmuo tenka valstybės valdymo ir SVV atstovaujančioms institucijoms. Korporatyvinė institucijų paskirtis yra sukurti tokį sąveikos mechanizmą, kuris įgalintų optimizuoti SVV potencialą, siekiant vieno iš svarbiausių valstybės strateginių tikslų – nacionalinės ekonomikos augimo.

SVV plėtra, kaip rodo pasaulinė patirtis, yra vienas iš svarbiausių ekonominio augimo veiksnių, ženkliai įtakojančių BVP ir užimtumo pokyčius. Viena pagrindinių SVV plėtros sąlygų – investicijos, kurioms pritraukti reikalinga palanki verslo aplinka. Taigi, valstybės institucinis vaidmuo, sąlygotas interaktyvios valstybės valdymo institucijų ir SVV atstovaujančių organizacijų sąveikos, pirmiausia privalo būti orientuotas į palankios verslui aplinkos sukūrimą, užtikrinantį investicijų augimą.

Tačiau investicijos pačios savaime nėra pagrindinė ekonominio augimo sąlyga. Šiuolaikinės hiperkonkurencijos aplinkoje, esmine ekonominio augimo sąlyga tampa investicijos

į technologijas, pagrįstas inovacijomis. Daugelis ekonominio augimo teoretikų argumentuoja, kad pagrindiniu veiksniumi, lemiančiu skirtingų šalių technologinio augimo skirtumus, tampa verslininkystė ir ypač jos kokybinis lygmuo, apsprendžiamas novatoriškumo ir „žinių produktyvumo“. Taigi, siekiant užtikrinti nacionalinės ekonomikos augimą, svarbu skatinti inovacinių procesų versle plėtrą. Valstybės vaidmuo šioje srityje privalo būti nukreiptas švietimo kokybės gerinimo, perduodant žinias ir ugdant verslininkišką psichologiją, linkme. Investicijų ir inovacijų ateinančių iš verslo, švietimo ir palankios verslo aplinkos, užtikrinamų valstybės, kompleksiskai suderintas interaktyvus skatinimas gali užtikrinti sėkmingą SVV plėtros procesą, pagrįstą naujų įmonių steigimu ir esančių vystymusi, didinant užimtumą ir kuriant BVP, kuris yra tiesioginė ekonomikos augimo išraiška..

Ekonominis augimas – tęstinis procesas, užtikrinantis pragyvenimo lygio augimą ir sukuriantis tvirtesnę pagrindą kitų tikslų, tokių kaip nacionalinis saugumas, kapitalo investicijos ar visuomeninio gerbūvio paslaugų teikimas, tenkinimui. Augantis BVP leidžia daugiau lėšų skirti verslo aplinkos gerinimui, švietimui bei tikėtis daugiau investicijų ir inovacijų.

2.2 SVV plėtros programa ir strategija: praeitis ir ateitis

Pirmoji smulkaus verslo plėtros programa Lietuvoje buvo priimta 1995m., tačiau po programos patvirtinimo sparčiai keitėsi Lietuvos ekonominė būklė, smulkaus ir vidutinio verslo struktūra bei veikimo sąlygos. Juo labiau, kad programa nebuvo pagrįsta materialiniais resursais, nebuvo numatyti atsakingi vykdytojai ir programos monitoringo sistema. Dėl šių priežasčių programos nuostatos pradėjo nebeatitikti realios ūkio ir rinkos situacijos.

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programa 1998 m buvo vienas svarbiausių Vyriausybės darbų, kurio ilgai laukė smulkieji verslininkai. Šioje programoje LR Vyriausybė pirmą kartą numatė Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros strategiją, vieną iš prioritetinių Lietuvos ekonominės politikos krypčių, kuri pačiu efektyviausiu būdu turėjo pagerinti Lietuvos ūkio padėtį. SVV plėtros programoje buvo numatyti ir veiksniai, kaip Vyriausybė ir valstybės įstaigos turėtų rūpintis smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra.

Ši programa pateikia pagrindinę informaciją verslui plėtoti. Didžiąją programos dalį sudaro informacinio pobūdžio skyriai, kuriuose ypatingas dėmesys skiriamas smulkaus ir vidutinio verslo aplinkos analizei tiek ES šalyse, tiek ir Lietuvoje. SVV plėtros strategija numato spręsti naujų verslo subjektų kūrimo ir jau veikiančių smulkaus ir vidutinio verslo įmonių problemas, kurioms spręsti užsibrėžti tokie tikslai: SVV įmonių rėmimas ir skatinimas.

SVV verslo plėtros programos tikslas – išanalizuoti dabartiniu metu egzistuojančią smulkaus ir vidutinio verslo situaciją, esamus verslo plėtros barjerus ir numatyti galimus kelius, kaip pačiu efektyviausiu būdu pagerinti šią padėtį. Prioritetinis tikslas – **sukurti verslo plėtrai**

palankią teisinę ir ekonominę aplinką, sumažinti biurokratinius barjerus, suformuoti šio verslo plėtros techninės ir finansinės paramos sistemą, tobulinti verslo infrastruktūrą ir verslo savivaldą.

Reikėtų paminėti labai svarbią klaidą, kuri, anot ekonomistų, buvo padaryta kuriant SVV programą. Programos rengėjai, įvardiję smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo ir skatinimo problemas, nurodę, ką reikėtų daryti, norint pasiekti užsibrėžto tikslo, nepaaiškino, iš kur tam gauti lėšų. Nebebuvo aišku kiek ir iš kur bus skiriamos lėšos programos įgyvendinimui.

1998 m. įkurtas SVV skatinimo fondas, formuojamas iš Privatizavimo fondo lėšų, valstybės biudžeto asignavimų bei užsienio donorų lėšų. SVV skatinimo fondo lėšos naudojamos SVV paskolų garantijų teikimui, verslo infrastruktūros vystymui, verslo informacinės sistemos kūrimui ir plėtojimui, verslininkų mokymui, konsultavimui bei kitų SVV skatinimo priemonių įgyvendinimui.

Plečiant techninę ir finansinę paramą SVV plėtrai, 1998 m. birželio 16 d. Vyriausybės nutarimu buvo išplėstos UAB draudimo įmonės “Lietuvos eksporto ir importo draudimas” funkcijos: pradėtos drausti MVĮ gaunamos paskolos. Išplėtus funkcijas, iš SVV skatinimo fondo buvo skirta 8 mln. Lt bendrovės įstatiniam kapitalui padidinti (nuo 20 mln. Lt iki 28 mln. Lt). Siekiant išplėsti SVV skatinimo fondo funkcijas, 1999 m. gegužės 20 d. Vyriausybė priėmė nutarimą, kuris numato dalinį paskolų, skirtų verslo plėtros projektams įgyvendinti, palūkanų kompensavimą ūkine komercine veikla užsiimantiems invalidams bei verslą pradedantiems verslininkams (iki 3 m.).

Atsižvelgdama į Smulkaus ir vidutinio verslo svarbą Lietuvos ūkiui, Vyriausybė 2000 m. rugsėjo 6 d. patvirtino SVV plėtros iki 2003 m. strategines kryptis, kuriose numatyta skatinti smulkių ir vidutinių įmonių steigimą naudojant kuo daugiau vietos materialinių ir žmonių išteklių, naujausias technologijas, kas padėtų augti ekonomikai ir didėti užimtumui.

SVV plėtros strateginiai tikslai - užtikrinti prioritetinį SVV sektoriaus plėtojimą, skatinti šio sektoriaus integraciją į ES ekonominę erdvę, baigti formuoti SVV sektoriaus plėtros sistemos svarbiausiąsias grandis – institucinę, informacinę ir finansinės paramos struktūrą ir kontrolę.

Įgyvendindama verslo sąlygas gerinančius ir išlaisvinančius nuo nereikalingų rinkos suvaržymų pasiūlymus, Vyriausybė 2001 m. sausio 29 d. priėmė nutarimą “Dėl verslo sąlygų gerinimo ir nereikalingų rinkos suvaržymų panaikinimo priemonių rengimo ir komisijos sudarymo”. Nutarimu numatoma toliau tęsti ir vykdyti Vyriausybės nutarimais bei protokolinais sprendimais patvirtintas verslo sąlygų gerinimo priemones. Patvirtinta naujos sudėties verslo sąlygų gerinimo ir nereikalingų rinkos suvaržymų panaikinimo priemonių rengimo priežiūros komisija, į kurios sudėtį įtraukta daugiau verslui atstovaujančių institucijų atstovų. Komisijos uždavinys – organizuoti ir koordinuoti verslo sąlygų gerinimo priemonių rengimą.

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2004 metų strateginėse kryptyse ir priemonėse [12] yra apibrėžti Lietuvos Respublikos Vyriausybės vidutinės trukmės prioritetai SVV plėtros srityje ir priemonės jiems įgyvendinti. SVV plėtros strateginiai tikslai 2002 – 2004 m.:

- ū Užtikrinti prioritetinį SVV sektoriaus plėtojimą;
- ū Skatinti SVV sektoriaus integraciją į Europos sąjungos ekonominę erdvę – šių įmonių tarptautinį bendradarbiavimą, jų produkcijos ir paslaugų eksporto didėjimą;
- ū Didinti SVV įmonių konkurencingumą, sudarant palankias sąlygas diegti inovacijas ir naudoti naujas technologijas;
- ū Baigti formuoti SVV sektoriaus plėtros sistemos svarbiausias grandis – institucinę, informacinę ir finansinės paramos struktūrą ir kontrolę.

Atsižvelgiant į smulkaus ir vidutinio verslo plėtros krypčių iki 2004 metų įgyvendinimo rezultatus, 2005 m. spalio 19 d. nutarimu Nr. 1104 mūsų šalies Vyriausybė patvirtino Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2008 metų strateginių krypčių bei smulkaus ir vidutinio verslo plėtros 2005–2008 metų priemonių aprašus [18], kuriuose įvardinta smulkaus ir vidutinio verslo plėtros vizija, kryptys, strateginiai ir krypčių formavimo tikslai, galimi SVV plėtros priemonių finansavimo šaltiniai, kontrolės mechanizmas, kuris būtinas siekiant sėkmingai įgyvendinti verslo plėtros strategines kryptis. Rengiant aprašus buvo atsižvelgiama ne tik į smulkaus ir vidutinio verslo plėtros krypčių iki 2004 metų įgyvendinimo rezultatus, bet ir į Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, Europos mažų įmonių chartijos tikslus, Europos verslumo veiksmų planą „Veiksmų planas: Europos verslumo darbotvarkė“, Lisabonos strategiją, valstybės ir savivaldybių institucijų, verslininkų organizacijų pasiūlymus, šalies ekonominę ir socialinę būklę.

Pasaulio banko ir Tarptautinė finansų korporacija, atlikusi 145 šalių analizę, ataskaitoje „Doing business in 2005“ nurodė, kad Lietuva pateko į pasaulio šalių, turinčių palankiausią verslo aplinką, dvidešimtuką. Rezultatai išties džiuginantys - Lietuvos pramonė plėtojasi, statomos naujos įmonės, modernizuojamos esamos, vis daugiau gaminama tiek Lietuvos, tiek kitose rinkose konkurencingų gaminių. Deja, analogiškame tyrime atliktame 2006 metais Lietuvos verslo aplinka nurodoma kaip viena blogiausių. Tolesnis nuoseklus Lietuvos ekonomikos augimas, tolygus ir sėkmingas Lietuvos rinkos įsiliejimas į ES rinką galimas tik didinant verslo konkurencingumą, gerinant verslo sąlygas, užtikrinant laisvą prekių judėjimą. Atsižvelgiant į tai, kad smulkus ir vidutinis verslas – svarbiausias ekonomikos augimo veiksnys, darantis esminį poveikį bendrai šalies ūkio plėtrai ir socialiniam stabilumui, Vyriausybė nubrėžė pagrindinius strateginius tikslus 2005 – 2008 metams [18]:

- ū Sukurti aplinką, palankią verslumui ir mažų ir vidutinių įmonių steigimui;

- Ū Pagerinti smulkaus ir vidutinio verslo finansavimo galimybes – plėtoti lankstesnes ir įvairesnes finansavimo formas;
- Ū Padidinti verslumą ir verslo kompetentingumą – užtikrinti efektyvią ir geros kokybės institucijų, teikiančių paslaugas verslui, veiklą;
- Ū Padidinti verslo konkurencingumą – skatinti naujų mokslo rezultatų, technologinių sprendimų ir organizacinių iniciatyvų įgyvendinimą.

Norėdama pasiekti užsibrėžtų tikslų Vyriausybė privalo tobulinti smulkaus ir vidutinio verslo teisinę ir ekonominę aplinką, nes pastaraisiais metais Lietuvoje prioritetas buvo teikiamas ES teisės perkėlimui ir įgyvendinimui, todėl nepakankamai dėmesio buvo skiriama nacionalinės teisės kokybės gerinimui. Viena didžiausių SVV plėtros kliūčių Lietuvoje, anot apklaustųjų, kapitalo ir apyvartinių lėšų stoka – taigi, valstybė turi remti mažas ir vidutines įmones - suteikti joms finansinę paramą įvairiose įmonių gyvavimo stadijose, tiek pradedantiesiems, tiek plėtojantiems rizikingesnę verslą verslininkams.

2002 - 2004 m. sukurtas viešųjų paslaugų SVV įstaigų tinklas, apimantis viešąsias įstaigas verslo informacijos centrus ir inkubatorius, kurie teikia subsidijuojamas mokymo ir konsultavimo paslaugas SVV subjektams, pasirodė reikalingas, tačiau ir toliau reikia užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę, kad ji atitiktų šiuolaikinio verslo poreikius. Be to, Vyriausybė turėtų ypatingą dėmesį skirti konkurencingumo didinimui, kuris yra pagrindinis tiek pramonės, tiek ir viso ūkio plėtros politikos tikslas. Jis gali būti pasiektas tik didinant investicijas į inovacijas, mokslo tyrimus ir keliant darbuotojų kompetenciją. Todėl valstybė per įvairias programas remia priemones, padedančias šalies pramonei orientuotis į kvalifikuotos darbo jėgos, aukštųjų technologijų bei mokslo ir žinių pagrindu plėtojamus pramonės sektorius.

Lisabonos strategija buvo priimta 2000m. Europos Sąjungos viršūnių susitikime Lisabonoje. Pagrindinis strategijoje nubrėžtas tikslas – **pasiekti, kad ES per dešimtmetį taptų konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje, ypatingą dėmesį skiriant mažų ir vidutinių įmonių steigimui bei plėtrai, palankiai verslo aplinkai kurti.** Tačiau po penkerių metų paaiškėjo, kad šis siekis nėra sėkmingai įgyvendinamas. Atsižvelgiant į didėjančią pasaulinę konkurenciją, lėtėjančius Europos Sąjungos ekonominio augimo tempus, 2005 metų kovo mėnesį Europos vadovai nusprendė peržiūrėti strategiją ir daugiau dėmesio skirti ekonomikos augimui ir užimtumo didinimui. Sutarta, kad kiekviena šalis narė, įvertinusi savo šalies situaciją, artimiausiems trejiems metams parengs nacionalinę reformų programą. Vadovaujantis minėtu susitarimu, Lietuva ir parengė savo programą. Stabiliai gerėjantys Lietuvos ekonominiai rodikliai suteikia galimybes toliau tęsti reformas mokslo, švietimo, sveikatos ir socialinėje srityje. Labai svarbus ne tik tinkamas finansavimas, bet ir struktūrinės reformos, įgalinančios efektyvesnę jo panaudojimą. Tarp

konkrečių programos uždavinių yra ir valstybės valdymo efektyvumo didinimas bei tolesnis verslo aplinkos gerinimas. Įgyvendinant Lisabonos strategiją, labai svarbu paskatinti sėkmingesnį mokslo ir verslo bendradarbiavimą, ne tik diegiant produktyvesnes technologijas ar inovacijas, bet ir ugdant darbo rinkoje paklausius specialistus, didinant jų kvalifikaciją

Pati didžiausia problema, su kuria susiduria smulkus ir vidutinis verslas – visų vyriausybių netesėti pažadai vis labiau remti ir rūpintis SVV plėtros reikalais, padėti mažoms įmonėms išsilaikyti konkurencinėje rinkoje, suteikti lengvatas, priimti atitinkamus įstatymus bei užtikrinti jų vykdymą. Visos vyriausybės jau kelerius metus deklaruoja SVV skatinimą ir savo programose įrašo, jog tai yra prioritetinga ekonominės politikos vykdymo kryptis. Tačiau net 72,4 proc. apklaustųjų verslininkų nurodo, jog paprašius valstybės paramos pagal veikiančias programas ji nebuvo suteikta.

Vyriausybės ataskaita apie 2005 m. priimtus sprendimus siekiant sudaryti kuo palankesnę verslo plėtrai aplinką piktina smulkiuosius verslininkus, pasak kurių, padėtis ne tik negerėja, bet ir prastėja. Anot verslininkų, naujai įsisteigusios įmonės priverstos balansuoti ant išlikimo ribos. Jos ne tik negali pasinaudoti parama, nes nėra pakankamai sukaupusios savo lėšų, bet ir nuo pat pirmos dienos yra apmokestinamos visais įmanomais mokesčiais. Smulkieji verslininkai netvirtina, jog Vyriausybė nieko nenuveikė, tačiau realių pokyčių į gerą pusę, jie teigia nepajutę. O ir ne itin gausūs SVV fondų pinigai, anot verslininkų, dažnai naudojami ne smulkus ir vidutinio verslo reikmėms.

3 ES VAIDMUO IR ĮTAKA VALSTYBINĖS PARAMOS SVV TEIKIMUI LIETUVOJE

Išsivysčiusių šalių patirtis rodo, kad rinkos sąlygomis labai svarbi valstybės parama smulkiam ir vidutiniam verslui. Palankiai verslo aplinkai formuoti rengiamos ir įgyvendinamos valstybinės SVV rėmimo sistemos. Nuo šių sistemų efektyvumo priklauso nacionalinio verslo plėtojimas, naujų darbo vietų kūrimas ir žmonių gyvenimo lygio augimas.

SVV sudaro didžiąją viso verslo dalį Europoje bei kitose rinkos ekonomikos šalyse. Todėl pastaruoju metu Europoje vis daugiau remiamas smulkus ir vidutinis verslas. ES valstybių vyriausybės, pagal V. Sūdžių [56], skiria dėmesį SVV problemoms spręsti dėl kelių priežasčių:

- ū Smulkių įmonių buvimas – tai augančios ekonomikos požymis;
- ū SVV lanksčiau reaguoja į rinkos pokyčius;
- ū Šis verslas kuria stipresnius nacionalinio ūkio pagrindus;
- ū SVV – vienas iš esminių sveikos ekonomikos elementų.

Dėl šių priežasčių Europos valstybės siekia sukurti vienodas, o kartais ir palankesnes konkurencijos rinkoje sąlygas pradedantiems smulkiems verslininkams. Anot V.Sūdžiaus, pagrindiniai bendrieji bruožai, būdingi Europos Sąjungos MVĮ rėmimo sistemoms, yra šie [56]:

- ū Mažos ir vidutinės įmonės remiamos visose gyvavimo stadijose: kuriantis įmonei, plėtojantis ir pan.;
- ū Prioritetinėms šakoms, naujų produktų kūrimui remti naudojamos tikslinės paskolos, paskolų garantijos, subsidijos ir t.t.;
- ū Institucijų privačiame sektoriuje gausa;
- ū Įmonėms nevengiama suteikti ir ilgalaikių paskolų. Jos dažniausiai skiriamos verslo pradžiai finansuoti, ilgalaikio turto įsigijimui;
- ū Stambus verslas taip pat aktyviai ir noriai remia smulkų ir vidutinį verslą, nes smulkios įmonės tarsi papildoma didžiausias, tiekdamos joms tam tikrus produktus, teikdamos įvairias paslaugas.

Kad būtų galima palyginti, remiantis argumentais, Lietuvos ir ES šalių patirtį bei išskirti galimas tobulinimo kryptis paramos teikimo srityje, **reikia išanalizuoti smulkaus ir vidutinio verslo įmonių bendrus rėmimo aspektus ir praktiką Europos Sąjungoje**. Europos valstybės siekia sukurti vienodas, o kartais ir palankesnes konkurencijos rinkoje sąlygas pradedantiems smulkiems ir vidutiniams verslininkams. SVV lengviau įsisavina naujoves, nes labiau rūpinasi išlikti rinkoje ir konkuruoti. Todėl labai svarbu, kad ne tik ES institucijos, bet ir ES valstybės

narės suvoktų būtinybę numatyti SVV rėmimo priemones, taip padėdamos joms išsilaikyti konkurencingomis.

Parama verslui Europos Sąjungoje vykdoma dvejopai. Pirma, kaip politika skirta dereguliuoti verslo aplinką bei užkirsti kelią naujiems mokesčiams ir reguliavimo mechanizmams. Tokia politika gerina verslo sąlygas ir tobulina konkurencinę aplinką. Antroji paramos forma – tai konkretūs valdžios veiksmai, kuriais siekiama padėti tam tikram verslui ar ūkio šakai ir kurie dažniausiai vykdomi biudžeto lėšomis. Paprastai sukuriamas įstatymas, potvarkis ar programa, kuriais vadovaujantis įmonės skatinamos veikti.

Labai svarbu akcentuoti kokios paramos priemonės SVV yra taikomos Europos Sąjungoje. Rėmimo priemonės yra tokios:

- ū Pagalba SVV tyrimams ir technologijų vystymui;
- ū MVĮ finansinių ir fiskalinių galimybių gerinimas (dažniausiai tokia pagalba taikoma naujai besikuriančioms įmonėms, t.y. pradinėje jų susikūrimo stadijoje);
- ū Parama naujoms darbo vietoms kurti;
- ū Mokymas ir konsultavimas;
- ū Institucijų steigimas, susijusių su SVV rėmimu;
- ū Pagalba MVĮ prekiaujančioms bendroje ES ir tarptautinėje rinkoje;
- ū Geresnis įstatyminės bazės kūrimas.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, 2000 metais Lisabonoje įvykusiame Europos Viršūnių tarybos susitikime buvo nustatytas naujas ES politinis tikslas – iki 2010 m. tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia ekonomika visame pasaulyje, pajėgiančia užtikrinti ilgalaikį ekonomikos augimą, pasireiškiantį įdarbinimo galimybių didėjimu ir gerėjimu. Verslininkystė pripažinta ekonominio augimo, konkurencingumo ir darbo vietų kūrimo varomąja jėga. Siekdama įgyvendinti šį tikslą, 2002m. Europos Viršūnių taryba susitikimo Barselonoje metu nutarė parengti Žaliąją knygą apie verslininkystę Europoje. Šioje knygoje pateikta verslininkystės samprata, nurodyta verslininkystės svarba ir įvertintas jos vaidmuo Europoje. Pagrindinis dėmesys knygoje skiriamas šioms problemoms nagrinėti: kodėl tiek nedaug žmonių pasiryžta pradėti savo verslą, nors apie tai svajoja žymiai didesnis skaičius žmonių, kodėl toks nedidelis skaičius Europos įmonių rodo augimo tendencijas bei kodėl tos augimo tendencijos yra tokios lėtos.

2000m. birželio mėn. Europos Viršūnių taryba Feiroje vykusio susitikimo metu pritarė Europos smulkių įmonių chartijai tuo pripažindama mažųjų įmonių bei verslininkų lemiamą vaidmenį Europos ekonomikos augime, didinant konkurencingumą bei kuriant naujas darbo vietas. Todėl būtina sukurti kiek įmanoma geriausią aplinką smulkiojo ir vidutinio verslo

poreikiams. Chartijoje teigiama, kad SVV turi būti traktuojamas kaip pagrindinis inovacijos, užimtumo augimo bei socialinės ir regioninės integracijos veiksnys Europoje.

Ypatingas dėmesys chartijoje skiriamas verslininkam šviesti ir mokyti, sparčiau steigti naujas įmones, įstatymams ir kitiems teisės aktams tobulinti, įgūdžiams ugdyti, elektroniniam ryšiui plėtoti, bendrosios rinkos privalumams išnaudoti, mokesčiams ir finansinei sistemai tobulinti, mažų įmonių technologiniam pajėgumui didinti, e.verslo modeliams diegti ir aukščiausio lygio smulkiąjam verslui remti, efektyviau atstovauti mažų įmonių interesams ES bei nacionaliniu lygiu [32].

Vakarų šalių vyriausybės, skatindamos ekonominius procesus ūkyje, įvairiais būdais remia smulkųjį ir vidutinį verslą. Žinomi tokie dažniausiai taikomi verslo rėmimo būdai [39. P.44]:

- ū Mažoms įmonėms mažinami mokesčių tarifai, sudaromos sąlygos gauti lengvatinius kreditus;
- ū Teikiamos dotacijos toms verslo rūšims, kurios yra nuostolingos, bet vyriausybė yra suinteresuota jų išlikimu;
- ū Valstybiniai užsakymai smulkiam verslui, nes tai yra garantuotas verslo pajamų šaltinis;
- ū Valstybė teikia garantijas bankams už SVV teikiamus kreditus;
- ū Steigiamos konsultavimo firmos, teikiančios konsultacijas, informaciją ir kt. Kuriami verslo konsultaciniai centrai, verslo inkubatoriai.

Visoje ES valstybės narės ypatingai akcentuoja pagalbą tyrimams ir technologijų vystymui. Ji yra vykdoma tokiomis dvejomis kryptimis:

- ū Tai įvairios SVV programos. Šioje srityje daugiausia dėmesio skiriama bendradarbiavimui su įvairiomis mokslo įstaigomis, institucijomis, jų ruošiamais tyrimų, inovacijų diegimo įmonėse projektais ir pan.
- ū Tyrimų ir technologijų rezultatų platinimo tarp MVĮ skatinimą, t.y. technologijų patarėjų paslaugas ir pan. Štai Danijoje Technologinių paslaugų institutas supažindina MVĮ su vietiniais ir užsienio mokslininkais, galinčiais ir sugebančiais padėti įmonėms patenkinti jų poreikius. Technologijų perdavimą Ispanijoje koordinuoja Mokslo ir technologijų komisija [35. P.134]

4 VALSTYBĖS PARAMOS PRIEMONIŲ SVV ĮGYVENDINIMAS IR JO PROBLEMATIKA LIETUVOJE

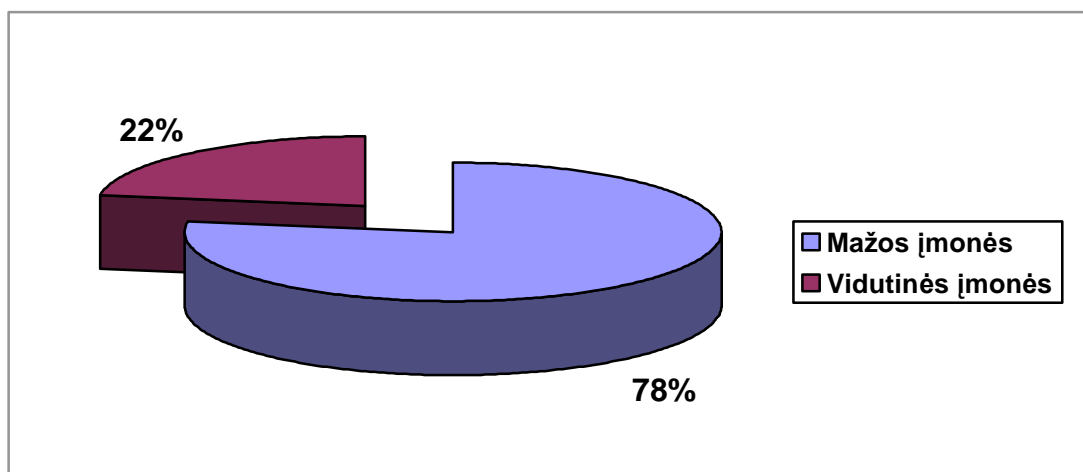
4.1 Mažų ir vidutinių įmonių situacijos Lietuvoje tyrimas

Sparčiai augančioje Lietuvos ekonomikoje mažos ir vidutinės įmonės sukuria apie 70 proc. BVP, o bendrame veikiančiųjų įmonių skaičiuje sudaro daugiau nei 99 proc. Tiek ES, tiek Lietuvos lygmeniu yra nuolat akcentuojama SVV sektoriaus svarba valstybei ir parengta visa eilė SVV plėtros strateginių dokumentų, tačiau iš smulkiojo verslo atstovų neretai tenka girdėti kaltinimų ir kritikos valstybei dėl pernelyg mažo dėmesio ir paramos smulkiam ir vidutiniam verslui. SVV srityje buvo atlikta apklausa. Tyrimo tikslas - išsiaiškinti MVĮ nuomonę apie valstybės paramos priemonių įgyvendinimą mūsų šalyje. Anketoje [1 priedas] buvo pateikti klausimai susiję su valstybės paramos smulkiam ir vidutiniam verslui politika.

Tyrimo autorė anketas išsiuntinėjo elektroniniu būdu arba tiesiogiai įteikė įmonių vadovams. Iš viso buvo pateiktos arba išsiųstos 120 anketų. Sulaukta 76 užpildytų anketų. Tai yra į anketą atsakė 63,3 proc. respondentų. Toks anketų užpildymo skaičius, neleidžia daryti galutinių, pilnai apibendrintų išvadų, tačiau leidžia aptikti tam tikras tendencijas. Žemiau pateiktuose paveiksluose ir lentelėse galima matyti apklausos metu gautų ir susistemintų duomenų analizę.

Pirmieji du anketos klausimai buvo bendrojo pobūdžio. Jais buvo norima atrinkti mažas ir vidutines įmones. Tarp apklaustųjų įmonių 77,6 proc.(59 įmonės) sudarė mažos įmonės, o 22,4 proc.(17 įmonių) - vidutinės įmonės (žr. 7 pav.).

7 pav. Apklaustų įmonių skaičius pagal rūšis, proc.



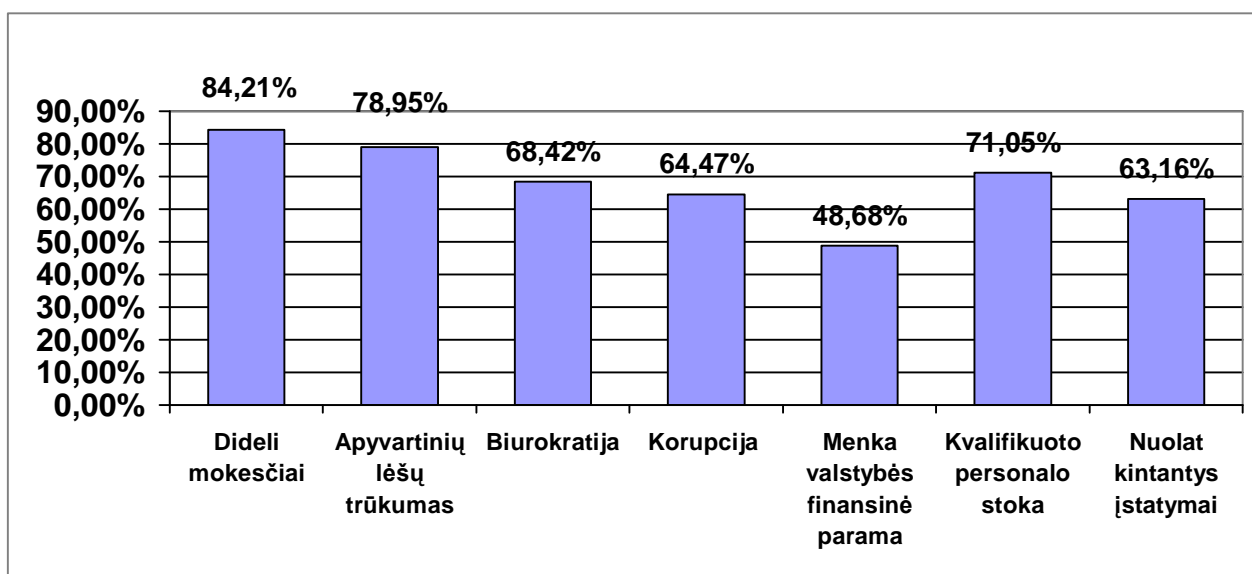
Kaip galima matyti iš apdorotų anketos duomenų, didžiausią dalį apklaustų įmonių sudarė mažos įmonės. Kadangi tiek ES šalyse, tiek Lietuvoje mažos įmonės sudaro didžiausią dalį visų įmonių.

Visi tyrime dalyvavusieji respondentai buvo iš Vilniaus (miesto, kuriame dabar dirba tyrimo autorė) arba Marijampolės (gimtojo tyrimo autorės miesto) apskričių. Atsakiusiųjų į anketas skaičius Vilniaus apskrities buvo 72,4 proc., Marijampolės apskrityje – 27,6 proc. Tyrimo autorę, kaip moterį, ypač džiugina tyrimo metu gauti rezultatai, jog 39,5 proc. (30 iš 76) moterų vadovauja įmonėms. Statistikos departamento duomenimis, 2005 m. net 43 proc. visų vadovų Lietuvoje buvo moterys, palyginti su 32 proc. ES. Džiugina faktas, kad Lietuva pagal vadovių skaičių yra tarp pirmaujančių Europos Sąjungoje.

Tyrimo verslininkų buvo prašoma nurodyti, su kokiomis problemomis jie susidūrė steigiant įmonę. Tai buvo “atviras” klausimas., t.y. nebuvo pateikti iš anksto suformuluoti atsakymų variantai, respondentai galėjo patys laisva forma formuluoti savo atsakymus. Tik 27,6 proc. (21 įmonė) apklaustųjų paminėjo, jog susidūrė su problemomis, visi likusieji nurodė, kad įmonės steigimo stadijoje problemų beveik nebuvo arba jos buvo nereikšmingos. Dažniausiai buvo minimas biurokratizmas (25 proc.).

Biurokratija – buvo įvardinta ir kaip viena iš didžiausių kliūčių (68,42 proc.), trukdanti verslui. (žr.8 pav.).

8 pav. Didžiausios kliūtys verslui, proc.



Pačia didžiausia kliūtimi versle respondentai minėjo didelius mokesčius (84,21 proc.). Dažnai buvo nurodoma, kad verslui labai kliūdo apyvartinių lėšų trūkumas (78,95 proc.). Toliau seka kvalifikuoto personalo stoka (ypatingai Marijampolės apskrityje), biurokratija, korupcija, kuri Lietuvoje dabar labai paplitusi ir kurios panaikinimui Lietuva turės dar daug ką nuveikti

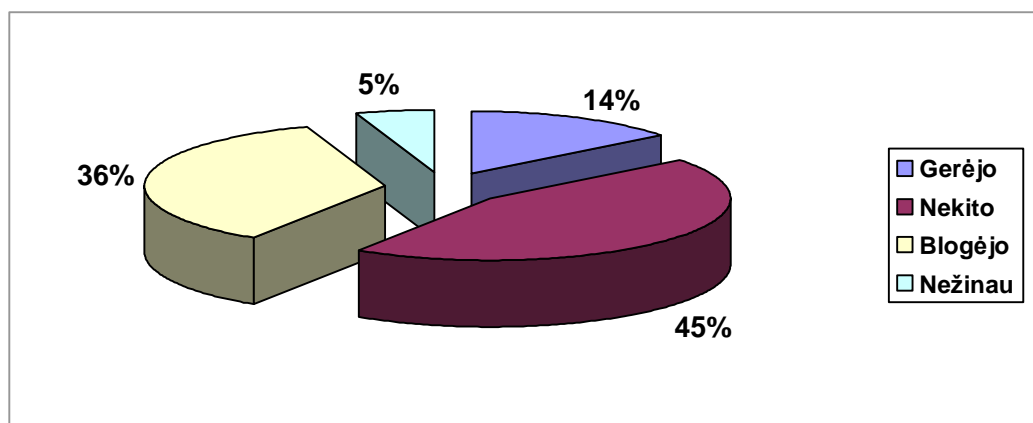
šioje srityje, t.y. griežtinti bausme už korupciją ir neleisti jai vystytis. Europos Sąjungoje su korupcija yra griežtai kovojama, t.y. korumpuotas valdininkas niekada daugiau gyvenime negalės dirbti valstybės institucijose, taikomos didelės baudos ir pan. Lietuva taip pat turėtų vadovautis tokia praktika.

Verslininkai, prie didžiausių kliūčių trukdančių verslui, priskiria menką valstybės finansinę paramą, kylančias degalų kainas, esamą įstatyminę bazę, menką vartotojų perkamą galią. Visi minėtieji sunkumai, trukdantys įmonių steigimuisi ar plėtrai, stabdo verslo vystymąsi. Europos Taryba Lisabonoje akcentavo, kad reikalinga valstybių narių įmonėms keistis geros praktikos projektais. Yra pateikiamos tokios pagrindinės rekomendacijos spartesniam ir sėkmingesniam įmonių steigimuisi:

- Ū Investicijų ir telekomunikacijų tinklo plėtojimas;
- Ū Registracijos procedūrų supaprastinimas ir kliūčių sumažinimas;
- Ū Laiko sąnaudų ir išlaidų, reikalingų įmonės steigimui, sumažinimas.

Labiausiai tyrėją nustebino gauti rezultatai apie verslo sąlygų kitimą Lietuvoje per pastaruosius dvejus metus. Apklaustieji respondentai situaciją Lietuvoje vertino ne itin palankiai. Tai galima matyti 9 paveiksle.

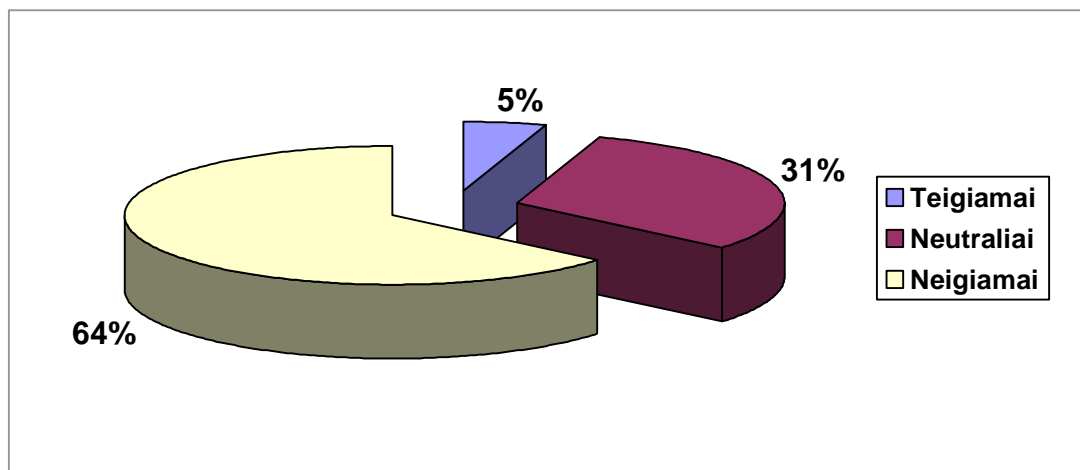
9 pav. Verslo sąlygų kaita per pastaruosius dvejus metus, proc.



Apie verslo sąlygų kitimą per pastaruosius dvejus metus verslininkai daugiausia nurodė neigiamus atsakymus, t.y. “nekito” (45 proc. visų apklaustųjų) ir “blogėjo“ (36 proc. visų apklaustųjų). Tai reiškia, kad verslininkai jokių geresnių poslinkių šioje srityje per dvejus paskutinius metus nepastebėjo. Remiantis tyrimo metu gautais duomenimis, galima teigti, jog valstybė nesiima tam tikrų priemonių verslo sąlygoms gerinti arba neturi noro tai daryti. Tačiau, kad ir kokia situacija bebūtų, 14 proc. apklaustųjų nurodė, kad padėtis versle tikrai pagerėjo.

Anketose buvo pateiktas vienas iš svarbiausių klausimų susijusių su darbo tema, t.y. apie valstybės paramos smulkiam ir vidutiniam verslui politikos vertinimą. Žemiau pateiktame 10 paveiksle galima matyti, kaip apklaustos MVĮ įvertino įgyvendinamą valstybės paramos politiką smulkiam ir vidutiniam verslui.

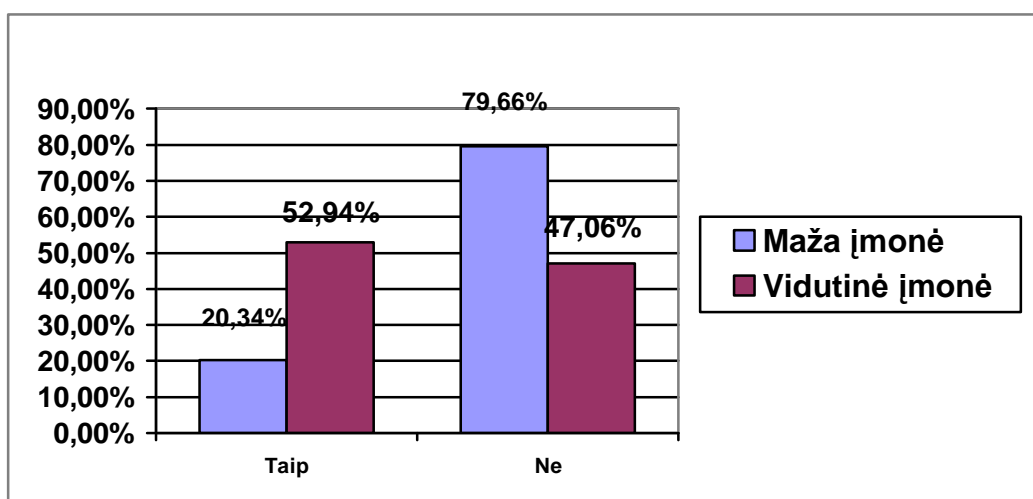
10 pav. Valstybės paramos SVV politikos vertinimas, proc.



Daugiausiai (64 proc.) apklaustųjų respondentų atsakė, kad valstybės rėmimo politiką jie vertina neigiamai ir tik 5 proc. visų apklaustųjų įvertino – teigiamai. Europos Sąjungoje dažnai atliekamos anoniminės apklaustos dėl MVĮ situacijos ES įvertinimo. Verslininkai gali pateikti savo nuomonę ir įvardyti priežastis, kas trukdo jų verslui sėkmingai vystytis. Po to apdorojant rezultatus yra padaromos bendros išvados ir stengiamasi įgyvendinti priemonės tų problemų sprendimui. Lietuvoje tokią praktiką reikėtų ypač toleruoti, kadangi čia mažiausiai yra atsižvelgiama į verslo poreikius, jų tenkinimą. Tai galėtų atlikti tokios institucijos, kaip verslo asociacijos, įvairūs SVV departamentai prie valstybinių institucijų (prie Ūkio ministerijos, Finansų ministerijos ir pan.). Tokiu būdu gal greičiau būtų pasiektas teigiamas rezultatas šioje srityje.

Klausimo atsakymų, ar respondentai yra gavę valstybinę paramą, grafinė interpretacija pateikiama 11 paveiksle.

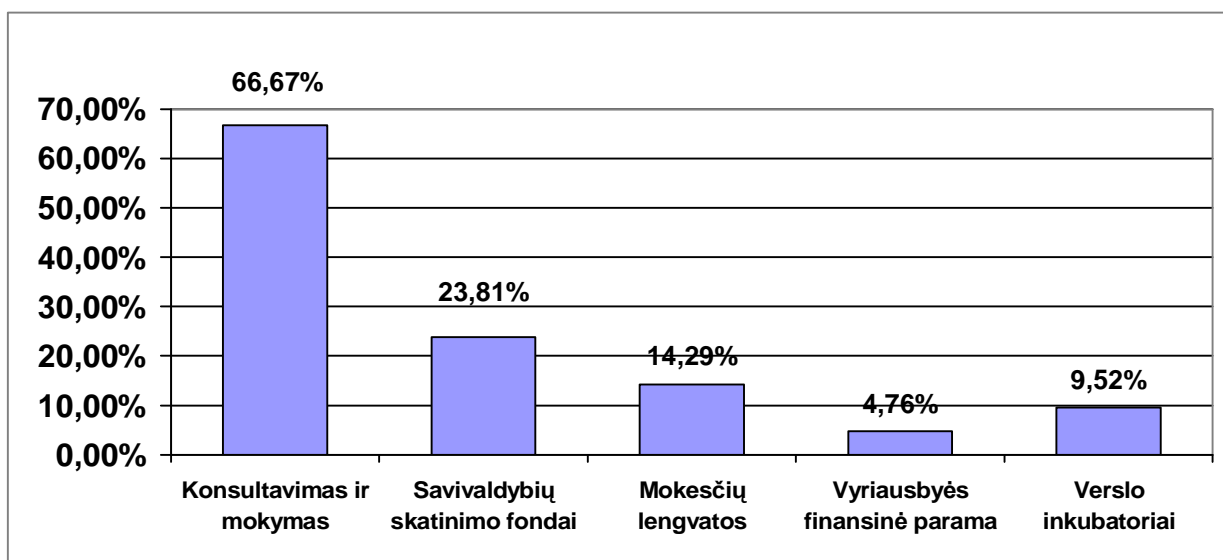
11 pav. Valstybės paramos gavimas verslui vystyti, proc.



Rezultatai rodo, kad valstybės paramą verslui vystyti gavo 20,34 proc. mažų ir 52,94 proc. vidutinių įmonių, negavusiųjų buvo atitinkamai 79,66 proc. ir 47,06 proc. Remiantis šiais duomenimis galima daryti išvadą, kad iš atsakiusių 76 verslininkų tik 21 MVĮ (tame skaičiuje –12 sudarė mažos įmonės ir 9 - vidutinės įmonės) gavo iš valstybės paramą. Remiantis šiais gautais rezultatais, galima teigti, kad paramą gavo 27,6 proc. apklaustųjų įmonių. Tai nėra mažas procentas, todėl galima teigti, kad valstybė domisi SVV problemomis ir kiek galima stengiasi remti SVV tiek finansinėmis, tiek nefinansinėmis priemonėmis.

Kokiomis formomis valstybės parama buvo suteikta mažoms ir vidutinėms įmonėms, galima matyti 12 paveiksle.

12 pav. Paramos formos, kurios buvo suteiktos MVĮ, proc.



Pagal pateiktus 12 paveiksle duomenis, galima teigti, kad didžiausią dalį suteiktos paramos sudarė konsultavimo ir mokymo paslaugos, kurią gavo 66,67 proc. apklaustųjų įmonių, kurios gavo iš valstybės paramą. Antroje vietoje - parama iš savivaldybių skatinimo fondų, tai sudarė 23,81 proc. Beveik 15 proc. įmonių buvo suteiktos mokesčių lengvatos, gavusių paramą iš valstybės, gavo mokesčių lengvatas. Be to, respondentai minėjo ir vyriausybės finansinę paramą bei verslo inkubatorius. Apie visas šias paramos priemones glaudžiai bus nagrinėjama kituose skyriuose. Galutinė išvada, vadovaujantis tyrimo duomenimis, būtų tokia: įmonėms suteikta parama bet koku atveju yra naudinga ir reikalinga (pagal pateiktus atsakymus “Šiek tiek” - 48 proc., “Pakankamai” – 33 proc., “Labai stipriai” - 19 proc.).

Svarbu paminėti ir tas įmones, kurios negavo paramos iš valstybės. Anot jų, net 52 proc. teigė, kad nėra informacijos apie teikiamas paramos priemones, kur kreiptis ir kaip gauti kuo išsamesnę informaciją apie SVV teikiamą valstybės paramą. 16,4 proc. apklaustųjų įmonių negavo paramos dėl kelių priežasčių, t.y. dėl netinkamai pateiktų dokumentų, dėl blogai vystomos veiklos ir pan. Tačiau, kad ir kaip gaila, bet atsirado ir 4 proc. įmonių, kurioms visai

neaktuali ši parama. Kyla klausimas “Kodėl”, atsakymas būtų toks: arba įmonei per daug gerai sekasi, arba ji neturi vilties paramos gauti apskritai. Keisčiausia, kad visi atsakiusieji, kad jiems neaktuali valstybės parama verslą vysto Marijampolės apskrityje.

Aptarėme bendrą SVV situaciją Lietuvoje, remiantis mano atlikto tyrimo duomenimis, kituose skyriuose toliau bus nagrinėjamas valstybės paramos priemonių SVV įgyvendinimas Lietuvoje, kaip šią paramą reikėtų patobulinti, remiantis ES teisės aktais ir ES šalių patirtimi šiame sektoriuje.

4.2 Finansinių, ekonominių ir teisinių paramos priemonių SVV įgyvendinimo analizė

Viena aktualiausių problemų SVV srityje – smulkaus ir vidutinio verslo skatinimas. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, į verslo rėmimą žiūrima dvejopai. Vieni teigia, kad verslo remti visai nereikia, derėtų tik sudaryti sąlygas jam normaliai vystytis, sumažinti įvairių apribojimų, nurodymu, kiti mano - jog verslo rėmimas yra būtinas.

Priklausomai nuo to, kiek reikšmingas yra smulkus ir vidutinis verslas šalies ekonomikai ir kiek reikšmingu jį pripažįsta šalį valdantis aparatas, atitinkamai formuojama valstybinė ekonominė politika verslo skatinimo ir plėtros požiūriu.

Europos Sąjungos valstybių vyriausybės skiria daug dėmesio SVV, nes šis verslas pritraukia pačius kūrybingiausius žmones ir sudaro sąlygas jų veiklai. Lietuvos valdžia kiekvienais metais stengiasi kuo daugiau pagelbėti MVĮ, kad šios galėtų vystyti savo veiklą bei numato vis daugiau paramos formų ir priemonių joms įgyvendinti. Tokios privilegijos ir lengvatos gali būti įvairių rūšių. Pagal LR Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymą [4] SVV subjektai gali naudotis šiomis paramos formomis:

- ū Mokestinėmis paskolomis ir mokesčių lengvatomis įstatymų nustatyta tvarka;
- ū SVV verslo skatinimo fondų finansine parama;
- ū Vyriausybės ir savivaldybių finansine parama pagal SVV plėtros programas;
- ū Konsultacinėmis ir mokymo paslaugomis lengvatinėmis sąlygomis;
- ū Verslo inkubatorių, informacinių centrų ir technologinių parkų paslaugomis;
- ū Vyriausybės įsteigtų garantijų institucijų ir (arba) draudimo įmonių bei kitų verslo plėtrą skatinančių institucijų parama;
- ū Kvalifikacijos kėlimo paslaugomis pagal verslo plėtojimo ir užimtumo programas;
- ū Parama naujoms darbo vietoms kurti;
- ū Mikrokreditavimo sistema pradedantiems verslą.

Minėtas įstatymas nustato, ne tik valstybės pagalbos SVV subjektams formas, bet ir apribojimus. Valstybės parama smulkioms ir vidutinės įmonėms netaikoma, jeigu tai [4]:

- Ū Valstybės įmonės ir savivaldybės įmonės;
- Ū Įmonės, kuriose valstybei ar savivaldybei priklauso daugiau kaip ½ įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių;
- Ū Įmonės, kurių paskutinių finansinių metų pajamos iš valstybės neremtos veiklos sudaro daugiau kaip 1/3 visų paskutinių finansinių metų įmonės pajamų. Šis apribojimas netaikomas tais atvejais, kai suteikiama valstybės pagalba bus panaudota konkrečiai veiklai pradėti ar plėtoti ir ši veikla nėra valstybės neremta veikla, kurios rūšių sąrašą tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

Siekdama sudaryti palankią aplinką smulkaus ir vidutinio verslo, eksporto ir pramonės plėtrai, Lietuvos Respublikos Vyriausybė tvirtina lėšas smulkaus ir vidutinio verslo plėtros, eksporto plėtros, investicijų ir inovacijų skatinimo bei konkurencingumo didinimo programoms įgyvendinti.

4.2.1 Mokesčių lengvatų taikymas

Mokesčiai yra labai sudėtinga SVV politikos sritis. Nemažus sunkumus SVV subjektams sudaro netobula mokesčių sistema. Patirtis rodo, kad sumažinus mokesčių našta plečiasi ir aktyvėja oficialioji veikla, nes mažėja šešėlinės ekonomikos veikla, atsiranda daugiau oficialiai dirbančių, mažėja emigracija, didėja imigracija į šalį, iš kitų šalių ateina įvairi veikla ir investicijos. Jei nemažinami mokesčiai, tai valstybė nustato tam tikras lengvatas atitinkamos rūšies ar kategorijos įmonėms, kurioms sunkiausiai išsilaikyti rinkoje dėl nustatytų mokesčių tarifų.

Negalime neigti tokių lengvatų reikalingumo SVV. Galima rasti daug argumentų, kurie patvirtintų mokesčių lengvatų būtinumą vienoje ar kitoje situacijoje. Lietuvos valdžia taiko tam tikras mokesčių lengvatas SVV, nes nori išspręsti problemas, susijusias su sunkumais rinkoje, gamybos nuosmukiu, regioninių problemų sprendimu ir pan. Tačiau svarbiausia šiame kontekste yra teisingai nustatyti prioritetus ir mokesčių lengvatų taikymo kriterijus, kad tos lengvatos duotų reikiamą efektą šalies ekonomikai.

SVV įmonės turi pakankamai mažai numatytų mokestinių lengvatų. Tai gana logiška, nes lengvatų taikymas visoms SVV įmonėms reiškia beveik tą patį, kaip ir mokesčių sumažinimą (99 proc. įmonių yra SVV), be to, mokestinė našta Lietuvoje yra viena mažiausių palyginus su kitomis ES valstybėmis. Verslas ir be lengvatų taikymo turi konkurencinį pranašumą prieš

analogiška veikla užsiimančias SVV įmones kitose ES valstybėse. Tikrasis mokesčių lengvatų segmentas, autorės nuomone, turėtų būti tik naujai įsikūrusios SVV įmonės.

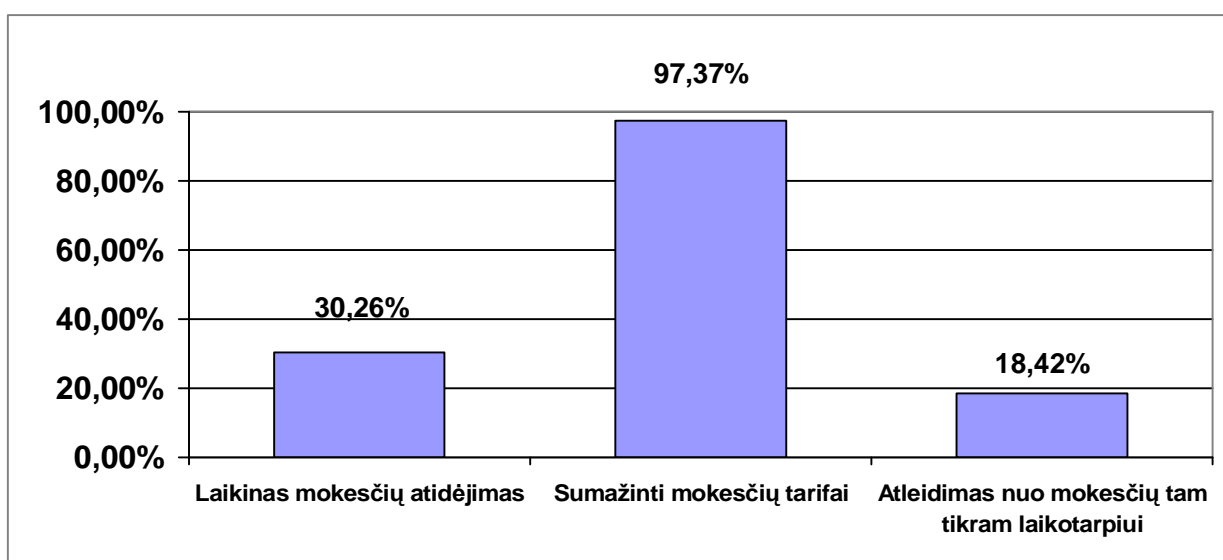
Visose ES šalyse mokesčių sistemos skiriasi, kadangi nėra bendro ES mastu harmonizuotos mokesčių sistemos modelio, tačiau egzistuoja tam tikri bendri apmokestinimo principai, mokesčių rūšys bei jų taikymo mechanizmai, į kuriuos tradiciškai orientuojamasi tiek Europos Sąjungoje, tiek ir visame pasaulyje. ES šalyse gali būti taikomos skirtingos mokesčių lengvatos. Kiekviena šalis pati sprendžia kokią lengvatą taikyti mokesčių srityje, kokioms įmonėms ar tiesiog paprasčiausiai jų netoleruoja.

Tyrimo metu MVĮ buvo pateiktas atviras klausimas apie tai, kokia valstybės paramos forma, jų manymu, būtų šiuo metu naudingiausia verslui. Didžioji dalis (65,8 proc.) verslininkų nurodė, kad jiems aktualiausia valstybės paramos forma būtų mokesčių lengvatos. Kiti pageidavimai buvo minimi rečiau. Formuojant valstybės politiką SVV srityje, derėtų į tai atkreipti dėmesį.

Šiuo metu Lietuvoje taikomos įvairios mokesčių lengvatos: laikinas mokesčių atidėjimas, atleidimas nuo mokesčių mokėjimo tam tikru laikotarpiu, sumažinti mokesčio tarifai. Mažesni mokesčių tarifai gali būti nustatyti toms įmonėms, kurios užsiima tam tikros rūšies veikla arba atitinka kitokius reikalavimus. Tai gali būti veiklos pobūdžio, įmonės dydžio, apmokestinamų pajamų dydžio ir kiti rodikliai.

Atviru klausimu tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, kokias mokesčių lengvatas žino mūsų šalies verslininkai. Grafinė interpretacija pateikiama 13 paveiksle.

13 pav. Mokesčių lengvatų žinomumas tarp MVĮ, proc.



Tyrimo dalyvavę respondentai žinojo visas Lietuvoje teikiamas mokesčių lengvatas. Sumažintas mokesčių tarifas Pelno mokesčio įstatyme yra labiausiai žinomas tarp verslininkų.

Pelno mokesčio įstatyme numatyta, kad ši lengvata taikoma toms įmonėms, kuriose vidutinis sąrašinis darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkst. litų. Tokiems subjektams taikomas sumažintas pelno mokesčio tarifas 13 proc.

Lietuvos įstatymuose taip pat nustatyti galimi mokestinių nepriemokų, išskolinimo valstybės socialinio draudimo fondui atidėjimai, tačiau mokestinių lengvatų verslo pradžioje numatyta.

Didžioji dauguma verslininkų nurodė, kad labiausiai jie pageidautų daugiau mokesčių lengvatų verslo pradžioje, siekiant užtikrinti įmonės išgyvenimą pirmaisiais veiklos metais. Suprantama, nes mažoms įmonėms kūrimosi stadijoje yra labai sunku mokėti didelius mokesčius, kai dar nėra pakankamai vystoma veikla. Net 92 proc. apklaustųjų nurodė, kad tokia parama yra būtina ir 8 proc. teigė, kad galbūt tokia parama būtų naudinga pradedančioms veiklą įmonėms.

Lietuvos mokesčių sistema apima mokesčius, mokamus į valstybės (savivaldybių biudžetus) bei fondus. Mokesčių tarifus ir mokėjimo tvarką nustato **Mokesčių administravimo įstatymas** [1]. Lietuvoje egzistuoja 25 rūšių mokesčiai: pridėtinės vertės mokestis, akcizai, gyventojų pajamų mokestis, nekilnojamo turto mokestis, žemės mokestis, valstybinio socialinio draudimo įmokos ir kiti.

Labiausiai verslui trukdantys mokesčiai, anot apklaustųjų, yra socialinio draudimo (47,3 proc.), pelno (31,6 proc.), pridėtinės vertės mokestis (14,5 proc.), turto (3,9 proc.) bei akcizo (2,6 proc.) mokesčiai. Anot ekspertų, Lietuvoje Pelno mokestis gali būti didinamas, nes mūsų šalyje šis mokestis yra gerokai mažesnis nei daugumoje kitų ES valstybių.

Neseniai Juridinių asmenų pelno mokestis buvo vienas iš pagrindinių, kurių mokėjo įmonės, turinčios Juridinio asmens statusą. Tačiau nuo 2002 m. sausio 1 d. įsigaliojo ilgai rengtas ir tobulintas **Pelno mokesčio įstatymas** [2]. Naujasis įstatymas iš esmės kitaip išdėsto pelno mokesčio apskaičiavimo tvarką, į pelno mokesčio mokėtojų gretas įtraukia ir neribotos civilinės atsakomybės juridinius asmenis (individualias įmones, ūkines bendrijas), panaikina kai kurias ankstesniajame Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatyme buvusias mokesčių lengvatas, kitoms lengvatomis numato ribotą galiojimą, nustato bazinį 13 proc. (mažoms įmonėms) arba 15 proc. (visoms kitoms įmonėms) mokesčio tarifą. Lengvatinis 13 proc. tarifas mažai skiriasi nuo bendro įmonėms nustatyto mokesčio tarifo 15 proc. Taip stengiamasi užtikrinti, kad tokiomis lengvatomis nebūtų piktnaudžiaujama ir nekiltų mažai ar vidutinei įmonei stimulus mažinti darbuotojų skaičių ar nuslėpti gaunamas pajamas.

Beje, Pelno mokesčio įstatyme numatyta daug kitų pažangių priemonių, kurių kitos ES valstybės neturi: tai pagreitinto nusidėvėjimo taisyklės įsigyjant ilgalaikį turta, įmonių investicijų į mokslo tiriamuosius darbus skatinimas leidžiant iš karto įtraukti į sąnaudas tokio pobūdžio

išlaidas. Be to, būtina pažymėti, jog 15 proc. pelno mokesčio tarifas – vienas iš mažiausių ES. Visos šios priemonės tikrai didina Lietuvos MVĮ konkurencingumą visoje Europos Sąjungoje.

Pelno mokestis nustato atvejus, kuomet individualioms įmonėms, tikrosioms ūkinėms bendrijoms ir komandinėms ūkinėms bendrijoms, kuriose vidutinis sąrašinis darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 1 mln. Lt, apmokestinamojo pelno dalį, lygią 25 tūkst. Lt, gali apmokestinti 0 proc. tarifu, o likusią apmokestinamojo pelno dalį - 15 proc. tarifu.

Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymas [2] numato atvejus, kad apskaičiuojant apmokestinamąjį pelną nuo 2005 metų mokestinio laikotarpio, Lietuvos vienetų apmokestinamasis pelnas apmokestinamas taikant 0 procentų mokesčio tarifą, jeigu:

- ū Per mokestinį laikotarpį įmonės darbuotojų, priklausančių Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymo 4 straipsnyje nurodytoms tikslinėms asmenų grupėms, skaičius sudaro ne mažiau kaip 40 procentų metinio vidutinio sąrašuose esančių darbuotojų skaičiaus;
- ū Per mokestinį laikotarpį įmonė nevykdo veiklos, įtrauktos į socialinių įmonių neremtinų veiklos rūšių sąrašą, tvirtinamą Lietuvos Respublikos Vyriausybės, arba per mokestinį laikotarpį iš tokios veiklos gautos pajamos sudaro ne daugiau kaip 20 procentų visų vieneto pajamų;
- ū Mokestinio laikotarpio paskutinę dieną įmonė turi socialinės įmonės statusą.

Minėtas įstatymas reglamentuoja, kad įmonėms, kurių praėjusių mokestinių metų apmokestinamosios pajamos buvo ne didesnės kaip 100 tūkst. Lt, ir naujai įregistruotoms įmonėms pirmaisiais mokestiniais metais nereikia mokėti avansinio pelno mokesčio ir teikti avansinių pelno mokesčio deklaracijų.

Lietuvai reikėtų pasisemti patirties iš tokių didelių ES šalių, kurios mokesčių lengvatas labai puikiai pritaiko savo šalyse. Pavyzdžiui, Vokietijoje, kaip daugumoje ES valstybių narių naudojamos mokesčių lengvatos, norint pritraukti verslininkus į atsilikusius rajonus. Nedidelės įmonės turi teisę į tam tikrą neapmokestinamą minimumą. Prancūzijoje numatyta galimybė nedidelėms įmonėms, neturinčioms lėšų, nukelti mokesčių mokėjimo terminus. Per pirmus penkerius metus 50 proc. sumažinamas pajamų mokestis juridiniams asmenims, pradėjusiems kurti mažas ir vidutines įmones.

Kitas dokumentas, numatantis tam tikras lengvatas yra **Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės** [8], kurios reglamentuoja, jog Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (SODRA) gali atidėti

draudėjams valstybinio socialinio draudimo įmokų įsiskolinimo fondo biudžetui sumokėjimą iki 1 metų.

Lietuvos Respublikos **Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo** 6 straipsnis nustato, kad pridėtinės vertės mokesčio (toliau - **PVM**) neskaičiuoja ir nemoka į biudžetą asmenys, kurių pajamos (įplaukos) už realizuotas prekes ir suteiktas paslaugas sudaro ne daugiau kaip 10 tūkst. litų per metus. Šių asmenų sumokėtas PVM už įsigytas prekes, gautas paslaugas jiems nekompensuojamas. Asmenims, kurių pajamos (įplaukos) sudaro nuo 10 tūkst. litų iki 100 tūkst. litų per metus, suteikiama teisė registruotis PVM mokesčio mokėtojais, jeigu jie to pageidauja.

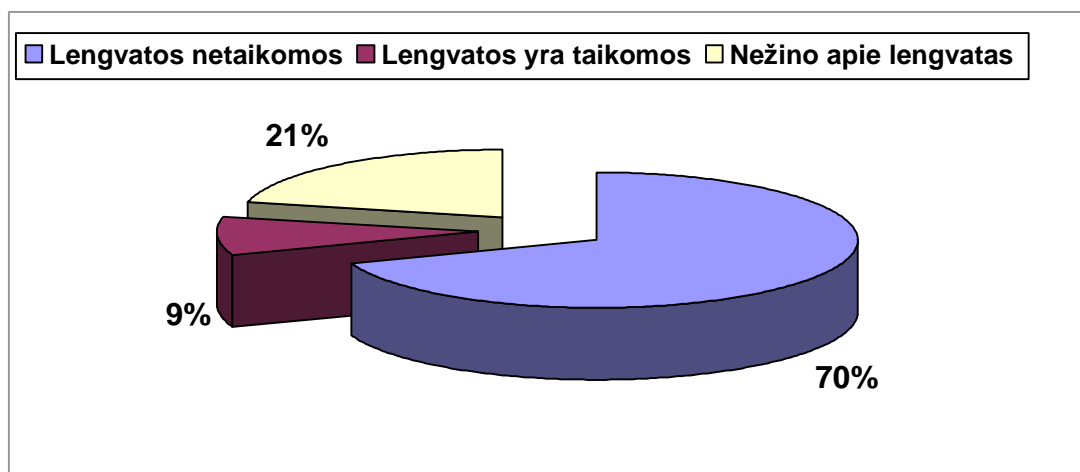
Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas numato paramą darbo vietų steigimui. Darbdaviams, įdarbinusiems asmenis, nurodytus šio įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2, 3, 5–11 punktuose (neįgalieji, ilgalaikiai bedarbiai, vyresnis kaip 50 metų amžiaus darbingi asmenys ir kt.), 12 mėnesių už įdarbintą asmenį mokama subsidija darbo užmokesčiui ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotų draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokoms kompensuoti. Šios subsidijos dydis negali viršyti Vyriausybės patvirtintos minimalios mėnesinės algos dydžio (600 Lt).

Pagal Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymą, parama darbo vietoms steigti, įgyvendinant vietinių užimtumo iniciatyvų projektus, teikiama smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams. Pagal savarankiško užimtumo programą, mikroįmonė, kurios steigėjas yra pradėjęs savo verslą buvęs bedarbis, per 36 mėnesius nuo įmonės įregistravimo dienos gali gauti paramą darbo vietai steigti, kai į įsteigtą darbo vietą įdarbinamas teritorinės darbo biržos siūstas bedarbis. O neįgaliesiems, pradedantiems savo verslą, skiriama parama darbo vietai steigti dar palankesnėmis sąlygomis.

Savivaldybės taip pat viena ar kita forma gali įtakoti visų į jų biudžetą patenkančių mokesčių dydį. Lietuvos Respublikos mokesčių įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytos savivaldybių teisės priimti sprendimus dėl įvairių mokesčių konkrečių tarifų. Tai yra **žemės mokestis, nekilnojamojo turto mokestis, žyminis mokestis**. Remiantis šių mokesčių įstatymais savivaldybių tarybos, atsižvelgdamos į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytus minimalius ir maksimalius privalomojo mokesčio tarifus, savo nuožiūra nustato konkrečius šių mokesčių tarifus.

14 paveiksle pateikta grafinė interpretacija apie savivaldybių mokesčių lengvatų taikymą.

14 pav. Savivaldybės mokesčių lengvatų taikymas (savivaldybių nustatytiems surenkamiems mokesčiams), proc.



Pagal pateiktus duomenis (žr. 14 pav.), 70 proc. apklaustųjų respondentų teigia, kad tokių lengvatų savivaldybės netaiko, 9 proc. teigia, kad tokios lengvatos yra taikomos ir buvo suteiktos bei 21 proc. pareiškė, kad apskritai nežino apie mokesčių lengvatas, kurias taiko savivaldybės. Galima teigti, kad pastarieji apklaustieji respondentai nelabai domisi tokiomis lengvatomis. Tiek Marijampolės, tiek ir Vilniaus verslininkai nurodė gavę iš savivaldybių tam tikras mokesčių lengvatas, t.y. žemės mokestis buvo sumažintas 3,4 proc. apklaustųjų respondentų ir pritaikyta lengvata nekilnojamo turto mokesčiui 1,7 proc. visų apklaustųjų įmonių. Tai nėra didelis procentas, tačiau ir jis suteikia verslininkams tam tikras galimybes pasinaudoti mokestinėmis lengvatomis.

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad savivaldybės neinformuoja MVĮ apie taikomas lengvatas mokesčių srityje arba jų netaiko, pasiteisindamos tuo, kad surinks mažai lėšų į biudžetą, kitu atveju, savivaldybė savo rajone visiškai nesidomi parama SVV. Taip yra mažinamas darbo vietų skaičius įmonėse, stabdomas pragyvenimo lygio kilimas ir paties regiono vystymasis.

Mažesniais mokesčių tarifais, lengvatomis realizuoti smulkaus ir vidutinio verslo valstybės rėmimo sistemą yra daug veiksmingiau nei tiesiogiai kištis į ūkinę veiklą. Suteikdama verslininkams mokesčių lengvatas, valstybė laiduoja SVV plėtrą, skatina MVĮ kūrimąsi ir t.t. Problema yra tai, kad mokesčių lengvatų taikymo tvarka Lietuvoje nėra aiški, dažnai keičiama ir atskirų mokesčių administratorių skirtingai traktuojama.

Tinkami mokesčių dydžiai gali sąlygoti įmonių vystymosi augimą ir jų egzistavimą. Mokesčių sistemos sudėtingumas verslininkams yra kaip administracinė našta. Didėjant pelno mokesčiui MVĮ mažiau investuoja, mažiau samdo darbuotojų, o tai stabdo verslo plėtrą ir ekonomikos augimą. Taip nėra užtikrinamas ekonominis stabilumas šalyje. ES šalyse įvairiais

būdais stengiamasi mažinti mokesčių našta, tačiau kai kuriose šalyse ji vis tiek išlieka didelė. Lietuva turi pati spręsti, kuri praktika jai yra naudingiausia, norint padėti SVV.

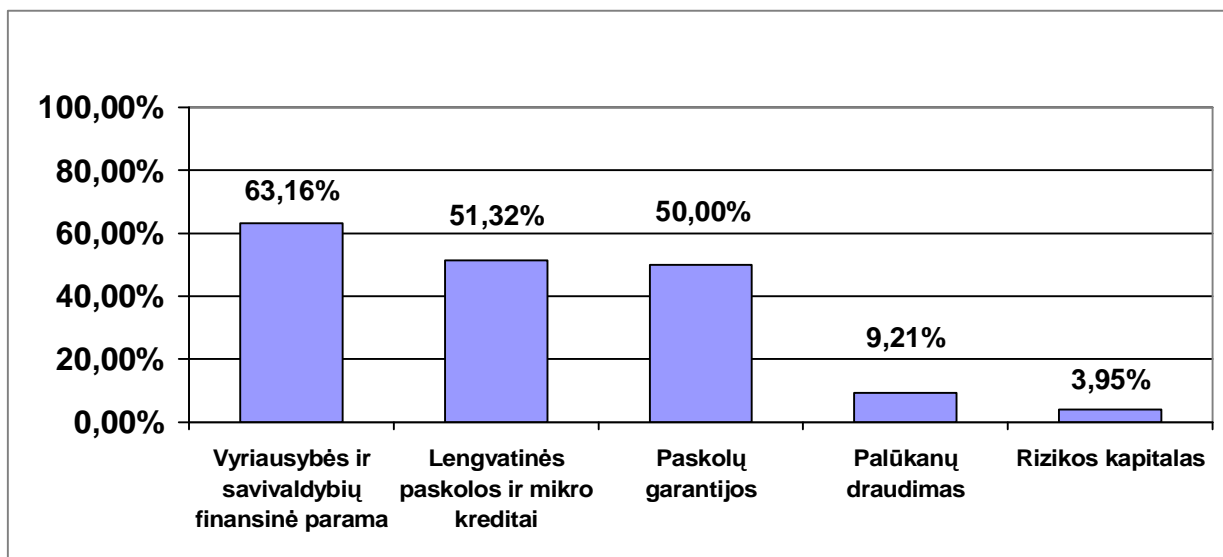
4.2.2 Vyriausybės ir savivaldybių tiesioginės finansinės paramos teikimas

Remiant SVV tiesiogiai vyriausybinio ir savivaldybių lygiu būtina atsižvelgti į tai, kad vyriausybės ir vietos valdžios institucijų sudaromos programos neprieštarautų vienos kitoms. Todėl vietos valdžios institucijos dar pirmajame etape yra skatinamos pateikti savo nuomonę apie apskričių, rajonų ir atskirų regionų plėtros galimybes, nurodant prioritetus. Skirstant biudžetą, jos skatinamos dalyvauti formuojant bendras SVV plėtros koncepcijas bei numatyti skatinimo modelius. Tokiu būdu yra įvertinami tiek vietos, tiek ir visos šalies poreikiai ir galimybės bei suformuluojama galutinė smulkaus verslo kūrimo ir plėtros skatinimo koncepcija bei jos įgyvendinimo būdai.

Finansavimo prioritetas ES valstybės narėse yra investicijos į įmonių modernizavimą, inovacijų diegimą ir technologijų kūrimą, investicijos į sąnaudas mažinančias priemones, energijos naudojimo efektyvumą didinančias ir aplinkosaugos priemones, investicijos į geresnį vietinių išteklių ir antrinių žaliavų naudojimą, prekių kokybės ir konkurencingumo gerinimą. Lietuvoje valstybė finansuoti gali tuos projektus, kurie įeina į remtinių veiklų sąrašą.

Tyrimo verslininkams buvo pateiktas klausimas apie tai, kokias jie žino finansinės paramos priemones.

15 pav. Finansinių paramos priemonių žinomumas, proc.



Tarp apklaustųjų (žr. 15 pav.) didesnę dalį sudarė verslininkai (63,16 proc.), kuriems žinomiausia finansinės paramos forma yra Vyriausybės ir savivaldybių teikiama finansinė

parama pagal įvairias SVV rėmimo ir skatinimo programas. Daugiau kaip pusė respondentų (51,32 proc.) teigia žiną apie lengvatines paskolas ir kas antras verslininkas žinojo apie paskolų garantijas. Finansinės paramos priemonę - palūkanų draudimą- žinojo tik 7 įmonių vadovai (9,21 proc.) iš Vilniaus apskrities, o tyrime dalyvavę Marijampolės verslininkai apie palūkanų draudimą nieko nežinojo. Nežinojo pastarieji ir apie rizikos kapitalą.

Tyrime verslininkų buvo klausama apie tai, kokia finansinė parama jų įmonei šiuo metu būtų naudingiausia. Keturi penktadaliai respondentų (80,2 proc.) nurodė, kad labiausiai juos domina Vyriausybės ir savivaldybių teikiama finansinė parama. Šio klausimo nagrinėjimui yra skiriama gana didelė darbo dalis, kadangi tiek Lietuvoje, tiek ES, tai vienas iš svarbiausių finansinių instrumentų. ES institucijos suvokdamos, kad tokia pagalba yra labai reikalinga MVĮ, pabrėžia, kad turi būti sukurti atitinkami instrumentai problemai išspręsti. Būtina, jog finansinės paramos teikimas valstybėms narėms iš struktūrinių fondų (pagal verslo skatinimo programas) būtų ypač atidžiai valdomas. Lietuva gali naudotis tokia parama - ES teikiamais pinigais, tačiau juos reikia tikslingai naudoti - tai griežtai reglamentuojama ES teisės nuostatose.

Didelis dėmesys buvo skiriamas Smulkaus ir vidutinio verslo fondo lėšų panaudojimo efektyvumui ir kontrolei. Dar iki 2001 m. lėšos paramai buvo skiriamos iš SVV skatinimo fondų. LR Vyriausybės programos 2001 – 2004 metų nuostatose buvo numatyta reformuoti smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondą, keičiant jo panaudojimą ir administravimą, lėšas nukreipiant verslo plėtros programų rėmimui ir mažinant jas administravimui. Todėl 2002 m. pereita prie finansavimo per Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros skatinimo strategijos įgyvendinimo specialiąją programą (toliau – Specialioji programa), finansuojamą iš valstybės biudžeto. Šiai Specialiajai programai įgyvendinti valstybė 2002 metų biudžete skyrė 6,3 mln. litų, 2003 m. – 15,5 mln. litų, pastarųjų trejų metų biudžetuose taip pat skiriamos nemažos lėšos. SVV specialiai programai 2006 metams skirta 13,6 mln. litų.

SVV plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialios programos tikslui pasiekti būtina įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2008 metų strategines kryptis, kurios parengtos atsižvelgiant į smulkaus ir vidutinio verslo plėtros krypčių iki 2004 metų įgyvendinimo rezultatus, Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, Lisabonos strategiją, valstybės ir savivaldybių institucijų, verslininkų organizacijų pasiūlymus, šalies ekonominę ir socialinę būklę.

Specialiosios programos tvarkytojo funkcijas atlieka Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. Sprendimus dėl lėšų naudojimo priima Lietuvos Respublikos Ūkio ministro 2005 m. sausio 27 d. įsakymu Nr. 4-39 patvirtintas Verslo projektų atrankos komitetas, o tvirtina LR Ūkio ministras.

Specialiosios programos lėšos, Verslo projektų atrankos komiteto nutarimu, naudojamos:

- ū Teisinei ir ekonominei aplinkai tobulinti;
- ū Smulkaus ir vidutinio verslo subjektų finansinės paramos sistemai plėtoti;
- ū ES daugiamečiai programai ir kitiems tarptautiniams projektams įgyvendinti;
- ū Smulkiam ir vidutiniam verslui regionuose plėtoti: regioninių ir tikslinių programų rengimui bei jų įgyvendinimo priemonėms iš dalies finansuoti;
- ū Verslininkų informavimo, konsultavimo (mokymo) paslaugoms plėtoti ir kitoms techninės pagalbos priemonėms verslumo skatinimui įgyvendinti;
- ū Verslo infrastruktūrai plėtoti: verslo inkubatoriams, verslo centrams steigti, plėsti ir veiklai iš dalies finansuoti [53].

Ūkio ministerija, kaip viena svarbiausių SVV skatinimo ir paramos teikimo institucijų, turi įgyvendinti SVV rėmimo programos priemones. Ji yra parengusi Smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo programą, kuri labai svarbi, nes lems politikos kryptį ateinantiems keleriems metams. Ši programa daug kartų buvo koreguojama, kol įgavo tokį pavidalą, kokia ji yra dabartiniu metu. Buvo nutarta supaprastinti verslo teisinę bazę, sumažinti valdžios reguliavimą ir imtis mokesčių pertvarkymo darbų. Tad valstybė turi sekti įvykius ir stengtis kurti SVV palankią aplinką vystymuisi ir plėtrai.

Ūkio ministerija skatina MVĮ aktyviai dalyvauti gaunant finansinę paramą, tuo labiau, kad sąlygos pasinaudoti ES struktūrinių fondų pinigais yra palankesnės nei didesnėms įmonėms: trumpesnis jų paraiškos svarstymo kelias, joms lanksčiau galima taikyti išimtis, paremti daugiau veiklų. Susidomėjusių atsirado daugiau, nei prognozuota, nors pačioje pradžioje 2003 metais per pusantro mėnesio Ūkio ministerija neturėjo nė vienos paraiškos.

Svarbus vaidmuo remiant ir plėtojant SVV tenka ir vietos savivaldos institucijoms. LR Vietos savivaldos įstatyme [7] yra numatyta galimybė smulkiam ir vidutiniam verslui remti. Įstatymo 15 straipsnis, apibrėžiantis savarankišką savivaldybės tarybos kompetenciją, numato, kad savivaldybė „gali telkti lengvatas savo sąskaita įmonėms, steigiančioms naujas darbo vietas, tenkinančioms kitus būtiniausius gyventojų poreikius“. Interpretuojant pastarąjį sakinį galima daryti išvadą, kad savivaldybės neprivalo teikti finansinės paramos, net jei ir turi papildomų lėšų.

Tyrimo autorė mano, jog Lietuvos savivaldybės turi įvertinti SVV vaidmenį regioninėje plėtroje ir skatinti MVĮ steigimąsi. Norėdamos gauti dalinį finansavimą iš Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialiosios programos lėšų, jos turi parengti regionines programas bei jų įgyvendinimo priemones. Apibendrintai, galima teigti, kad vietos savivaldos institucijos, skatinančios MVĮ plėtrą, turi:

- ū Parengti ir įgyvendinti regiono/rajono SVV plėtros programą;

- ū Pašalinti SVV plėtros kliūtis regioniniame lygyje;
- ū Steigti regioninius SVV skatinimo fondus, savivaldybių arba privatizavimo fondų lėšomis skatinti vietines SVV plėtros iniciatyvas, kredito unijų steigimą.

Pagirtinas dalykas Lietuvoje, jog Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2004 m. strateginių kryptių ir smulkaus ir vidutinio verslo plėtros 2002 – 2004 metų priemonių patvirtinimo nuostatose yra patvirtintas būtinumas įstatymais įteisinti savivaldos institucijų atsakomybę už SVV plėtotę regionuose. Pastaruoju metu visa tai krypsta geresne linkme. Savivaldybės, nors ir turėdamos labai mažą biudžetą, stengiasi padėti smulkiam ir vidutiniam verslui steigdamos SVV skatinimo fondus, kurių pagrindinės lėšos naudojamos kompensuoti paskolų palūkanas, naujų darbo vietų kūrimo išlaidas, teikti lengvatinius kreditus, finansuoti tikslinius projektus, mokymus, renginius verslininkams ir kt.

Lietuvos Respublikos Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymo pakeitimo įstatyme [4] yra nustatyti SVV subjektai bei jiems teikiamos paramos formos. SVV skatinimo fondų finansinė parama yra įvardijama kaip viena iš valstybės paramos formų. Savivaldybių institucijos (savivaldybės) gali skirti finansinę paramą SVV plėtrai iš įsteigtų SVV skatinimo fondų. Nuo 1998 metų jos sėkmingai tai daro. Tuomet 26 iš 56 savivaldybių skyrė lėšų SVV skatinimo fondams ir nuo to laiko savivaldybių, skiriančių lėšas SVV skatinimo fondui, skaičius pastoviai augo. 2004 m. ir 2005 m. net 56 savivaldybės šiems tikslams skyrė lėšų. Kiekvienais metais SVV skatinimui skirtų lėšų suma vis didėjo, o 2005 m. šiems tikslams buvo panaudota 5,6 mln. litų. SVV skatinimo fondų nėra įsteigusios Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės, tačiau skirtingai nei Anykščių, Molėtų rajonų bei Šiaulių miesto savivaldybės (2005 m. neskyrė lėšų SVV skatinimui), smulkų ir vidutinį verslą remia iš privatizavimo fondo lėšų bei iš kitų lėšų šaltinių.

2006 m. SVV skatinimui savivaldybės planuoja skirti beveik 6,6 mln. litų. Pagrindinės šių lėšų panaudojimo kryptys šiais metais išlieka panašios kaip ir praeitais metais. Savivaldybės fondų lėšas 2006 m. planuoja naudoti lengvatinių paskolų teikimui, palūkanų kompensavimui, seminarams, mokymams, konsultacijoms, konferencijų, mugių, parodų organizavimui, verslo informacijos sklaidai ir daugeliui kitų tikslų. Pastaraisiais metais savivaldybės pradėjo teikti paramą naujų darbo vietų kūrimo, naujų įmonių steigimo skatinimui, paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų mažinimui.

Išsamesnė informacija kiek savivaldybių 2005 metais kokią sumą skyrė ir panaudojo SVV rėmimui pateikiama 2 Priede. Beveik visų Lietuvos savivaldybių SVV skatinimo fondo lėšos dažniausiai buvo skiriamos tokiai finansinei paramai gauti:

- ū Įmonės kūrimo išlaidų kompensavimas;
- ū Patalpų nuomos ir patalpų eksploatacijos lengvatos;

- Ū Rengiamų verslo planų ir kitos dokumentacijos paruošimo finansavimui iš bankų ir fondų gauti, kaštų kompensavimas;
- Ū Palūkanų nuolaidos - kai savivaldybė subsidijos gavėjui padengia pastarojo asmens iš banko paimto kredito palūkanų dalį;
- Ū Mokymo kursų dalies apmokėjimas;
- Ū Remti naujų darbo vietų kūrimą;
- Ū Verslo kelionių išlaidų dalinis kompensavimas;
- Ū Dalyvavimo mugėse, pristatant produkciją, išlaidų dalinis kompensavimas ir t.t.

Nežiūrint visų pastangų, savivaldybių parama Lietuvos mastu Europos Komisijos buvo įvertinta kaip labai menka.

Savivaldybės ir pati Vyriausybė pagal galiojančius įstatymus bei poįstatyminius aktus, pagal įvairias SVV programas gali skirti paramą tam tikroms sritims. Respondentai tyrime nurodė, kad suteiktą finansinę paramą jie skirtų apyvartinių lėšų papildymui (net 75 proc. apklaustųjų respondentų nurodė šią sritį), investicijoms į įrengimus (56,6 proc.), naujų technologijų diegimui (34,2 proc.), darbuotojų apmokymams ir kvalifikacijos kėlimui (15,8 proc.). Tik 6,6 proc. verslininkų nurodė, kad suteiktą finansinę paramą skirtų įmonės kokybės vadybai gerinti ir tobulinti, kurią ypatingai pabrėžia ES institucijos. Juk būtent tinkama kokybės vadyba organizacijoje skatina verslo vystymąsi ir naujovių diegimą. Bet dauguma Lietuvos verslininkų akcentuoja pinigų stygių, kurių šiandien respondentams labiausiai trūksta. O gal dėl to ir trūksta, kad įmonės neturi sukurtos strategijos, nėra įgyvendinama kokybės vadyba?

Tiek Vyriausybė, tiek ir savivaldybės yra pagrindinės SVV labiausiai remiančios valstybės institucijos, nuo kurių priklauso įstatymų leidimas ir įgyvendinimas, lėšų skyrimas verslo programų vykdymui. Minėtos institucijos atsakingos už tinkamą verslo skatinimą ir rėmimą, turi priimti išpareigojimus ir atsakomybę už verslo sėkmę šalyje ir ES rinkoje.

4.2.3 Mikrokreditai ir lengvatinės paskolos

Dažnai smulkūs verslininkai susiduria su lėšų trūkumo veiklos pradžioje problema, kai reikia nors ir nedidelių paskolų, bet neturima pakankamo užstato. Dėl tokių paskolų aukštesnio rizikos lygio bei santykinai didelių administravimo kaštų kredito įstaigos paprastai tokias paskolas teikia nenoriai ir už pakankamai aukštą palūkaną. Tokiu atveju gali įsijungti valstybė ir tiesiogiai teikti paskolas SVV, arba pasinaudoti kredito įstaigų paslaugomis kaip tarpininkais lėšoms perskolinti. Galima pasidžiaugti, kad Lietuvoje šiuo metu yra kuriamas mechanizmas, pagal kurį iš valstybės biudžeto (anksčiau mikrokreditai buvo suteikiami iš PHARE programos lėšas) bus suteikiamos iki 25 tūks. eurų dydžio paskolos (mikrokreditai) mikroįmonėms (valstybė skolins konkurso būdu atrinktiems bankams, kurie palankiomis sąlygomis suteikins

mikrokreditus). Mikrokreditų teikimo ir administravimo taisyklės numato 2006 m. gegužės 22 d. priimtas LR Ūkio ministro įsakymas [21].

Mikrokreditavimas Europos Sąjungoje suvokiamas kaip labai svarbi SVV finansavimo priemonė. Bendra mikrokreditų darbo grupė su šios srities ekspertais iš valstybių narių, kandidačių, smulkių ir vidutinių įmonių, bankų bei SVV asociacijų dalyvavo susitikime 2002 m. birželio ir spalio mėn. Susitikime buvo diskutuojama ir sprendžiama dėl tinkamos finansavimo sistemos sukūrimo mažoms įmonėms jau visoje išsiplėtusioje Europos Sąjungoje. Mikrokreditavimo programos dažnai yra bendro pobūdžio, skirtos tam tikrai socialinei grupei arba mišrios, t.y. teikiančios pirmenybę tam tikrai vienai ar kelioms pasirinktoms grupėms. Dažniausiai vyrauja mišrios programos, teikiančios pirmenybę moterims, jauniems žmonėms, kaimo gyventojams, žmonėms, turintiems negalią, tautinėms mažumoms bei ilgą laiką darbo neturintiems žmonėms.

Kaip minėjau, SVV yra gana sunkiai kredituojamos bankų, nes jos neatitinka banko reikalaujamų kreditavimo kriterijų, t.y. MVĮ yra didesnės rizikos įmonės, nėra prievolių užtikrinimo priemonių ir pan. Tačiau, jei ir atsiranda galimybė įmonę kredituoti, tai bankai daro su didesnėmis palūkanomis, nei yra įprastai nustatyta rinkoje.

Lietuvoje bankai savo lėšomis nevykdo specialiai SVV skirto kreditavimo, išskyrus už lėšas, skirtas ES organizacijų. Lietuvoje esamos bankų kreditavimo sąlygos dar pilnai neatitinka ES lūkesčių.

Lietuvos komerciniai bankai teikia lengvatines paskolas MVĮ iš Europos Sąjungos, Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko, PHARE programos, Europos investicijų Banko bei kitų Europos bankų lėšų. Šios paskolos yra tikrai patrauklesnės dėl mažesnių palūkanų arba ilgesnio (iki dvejų metų) gražinimo atidėjimo. Lengvatines paskolas teikia daugelis Lietuvos komercinių bankų, tokie kaip AB SEB Vilniaus Bankas, AB Šiaulių Bankas, AB Ūkio Bankas ir t.t. O štai didžiausiai Baltijos šalių finansų grupei “Hansabank” priklausančiai bendrovei “Hansa Capital” Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas (toliau – **ERP**) suteiks 30 mln. eurų (103,6 mln. Lt) paskolą. Per pastaruosius trejus metus “Hansabank” grupė jau pasirašė daugiau kaip 125 mln. eurų vertės sutarčių dėl specialių kredito linijų MVĮ. ES ir ERPB mažų ir vidutinių įmonių finansavimo projektui skirta iš viso 485 mln. eurų. Iki šiol suteikta 14 tūkst. paskolų, jų vertė siekia 360 mln. eurų. Tai reiškia, kad tokių lengvatinių paskolų buvimas palengvina daugeliui MVĮ galimybes pasiskolinti ir sėkmingai tas lėšas panaudoti plėtrai. Tokių finansinių išteklių prieinamumas yra būtinas augimui, tačiau dauguma MVĮ turi sunkumų, nes šių įmonių kapitalo rizika yra pakankamai aukšta ir bankai vis labiau vengia rizikingų paskolų. Bankai naudoja vis daugiau įvairių mechanizmų įvertinti MVĮ, tai reiškia, kad paskolų išlaidos yra suderinami su rizikos laipsniu individualiai mažoms ir vidutinėms įmonėms.

Didelių skirtumų tarp kreditavimo sąlygų Lietuvoje ir ES nėra. Palūkanų normos Lietuvoje šiuo metu šiuo metu analogiškos arba truputį didesnės nei ES, o gauti paskolą Lietuvos verslininkas turi tokią pat galimybę, kaip ir ES verslininkas. ES šalyse bankams mokamos subsidijos už mikrokreditų administravimą, nes jam reikia gana didelių išlaidų, palyginti su uždirbamu pelnu, todėl bankai linkę vengti mažų paskolų. Tokios subsidijos ES šalyse siekia 500 – 1 500 eurų už vieną iki 25 000 eurų dydžio paskolą.

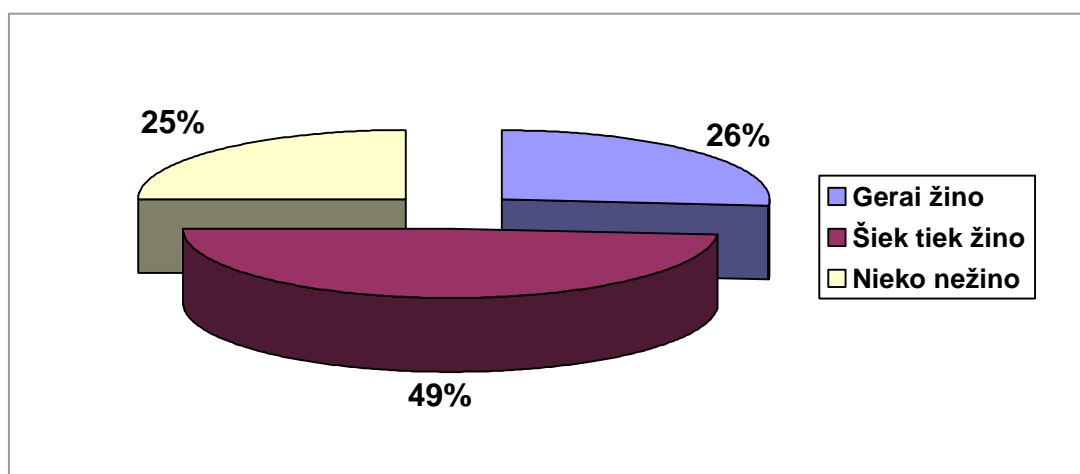
Išsivysčiusiose ES šalyse mikrokreditų paskolos gražinamos ir palūkanos mokamos kartą per pusmetį. Besivystančiose ir būsiose ES šalyse tokiose kaip Slovėnija, Latvija, Estija ar Lietuva dėl kartais didelės infliacijos, trumpesnių ekonominių ciklų tai daroma kas mėnesį ir pan.

ES teisė nenustato specialių ribojančių sąlygų valstybės remiamam SVV kreditavimui. Lietuvos remiamo mikrokreditavimo sąlygos derinamos su bendrosiomis ES teisės nuostatomis valstybės pagalbos SVV srityje.

4.2.4 Paskolų garantijų teikimas

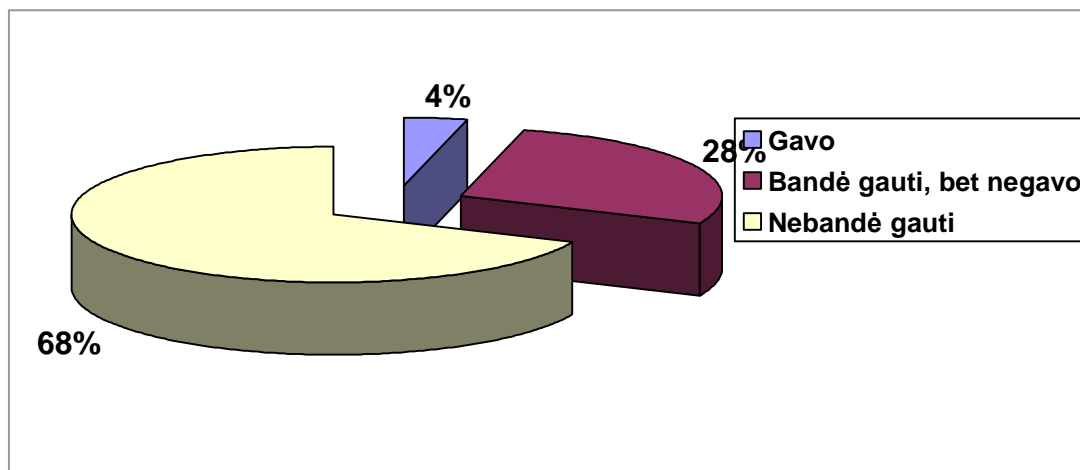
Valstybė ne tik teikia garantijas dėl paskolų, bet ir pati teikia paskolas iš lėšų, gautų valstybės vardu, kurios būna skirtos tam tikram tikslui, t.y. kreditorius, teikiantis lėšas valstybei, nurodo, kaip tos lėšos turi būti naudojamos. Minėtas lėšas valstybė skolina vadovaudamasi kreditoriaus nurodymais (pvz., aplinkosaugos projektams įgyvendinti, transporto infrastruktūrai plėtoti, visuomeniniams projektams finansuoti).

16 pav. Paskolų garantijų žinomumas tarp MVĮ, proc.



Atliekant tyrimą buvo labai svarbu įvertinti vieną iš svarbiausių faktorių, ar Lietuvos MVĮ turi informacijos apie paskolų garantijų sistemą ir ar bandė gauti tokią paramą. Apie paskolų garantijas (žr. 16 pav.) labai gerai žino 26 proc. visų apklaustųjų, šiek tiek informacijos apie tai turi 49 proc. respondentų bei visiškai apie tai nieko nėra girdėję 25 proc. verslininkų.

17 pav. Paskolų garantijas gavusios MVĮ, proc.



Kaip matyti iš 17 paveikslo, kad paskolų garantijos buvo suteiktos tik 4 proc. įmonių. Tokių garantijų nebandė gauti ir negavo 68 proc. apklaustųjų įmonių, bet tyrime buvo ir tokių verslininkų, kurie bandė gauti, tačiau parama jų įmonėms nebuvo suteikta dėl nepilnai pristatytų dokumentų, netinkamai paruošto verslo plano ar paprasčiausiai netenkino paskolų garantijos įmonės tikslas panaudoti paskolą tam tikrai paskirčiai. Tokie verslininkai sudarė 28 proc. visų apklaustųjų ir tai buvo mažų įmonių atstovai. Galime daryti išvadą, kad mažai įmonei gauti paskolos garantiją begalo sunku.

Paskoloms iš lėšų, gautų valstybės vardu arba su valstybės garantija, šalies ekonomikoje tenka labai svarbus vaidmuo:

- ū Pirma, jos teikiamos finansuoti investiciniams projektams, skirtiems infrastruktūrai plėtoti ir pan.
- ū Antra, paskolos teikiamos per ilgą laiką atsiperkantiems (tas laikas gali būti net 20 metų), verslo požiūriu rizikingiems projektams.

Pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis valstybės skolinimąsi, yra LR Valstybės skolos įstatymas [6]. LR Vyriausybės ir Lietuvos banko valdybos 1997 m. spalio 30 d. nutarimas Nr.1200/8 bei LR Ūkio ministro įsakymas “Dėl Ūkio ministro 2001 m. spalio 29 d. įsakymo Nr. 322 “Dėl smulkaus ir vidutinio verslo paskolų garantijų teikimo, smulkaus ir vidutinio verslo mikrokreditavimo, smulkaus ir vidutinio verslo rizikos kapitalo investavimo ir dalinio paskolų palūkanų dengimo smulkaus ir vidutinio verslo subjektams administravimo veiklos nuostatų patvirtinimo” pakeitimo” reglamentuoja valstybės garantijų suteikimo metodiką ir paskolų teikimą iš lėšų, gautų valstybės vardu.

Draudžiant ar teikiant garantijas draudimo ir garantijų institucijos sutartiniais pagrindais bendradarbiauja su bankais. Palūkanų norma visada yra kreditoriaus ir skolininko susitarimo reikalas. SVV įmonė finansų tarpininkui sumoka registracijos mokestį arba vienkartinį mokestį – procentinę paskolos dalį. Paskolos suma priklauso nuo šalies ekonominio lygio ir programos

paskirties, tačiau paprastai draudžiamos ar garantuojamos paskolos yra nedidelės. Paskolos turi būti naudojamos SVV plėtrai ir nebūti neremiamų veiklos sričių sąrašė .

Draudimo institucija garantuoja paskolas, skirtas investicijoms ir apyvartinėms lėšoms finansuoti pagal bankui ir jai pačiai priimtina investicijų projektą ar verslo planą. Garantija teikiama su sąlyga, kad MVĮ verslo planas ar investicijų projektas, kuriam įgyvendinti reikalinga garantuojama paskola, yra institucijos pripažįstamas finansiniu požiūriu pagrįstu (atsiperkančiu) ir kredituotinu. Tačiau paskolų garantijomis nežadama skatinti smulkaus ir vidutinio verslo įmonių, užsiimančių didmenine prekyba, teisinėmis paslaugomis, tarpininkavimu, komercine bankininkyste. Taip pat numatyta nelaiduoti paskolų investicinėms kompanijoms bei vertybinių popierių fondams (toks neskatinamos veiklos sąrašas patvirtintas LR Vyriausybės nutarimu).

Sprendimą suteikti valstybės garantiją už garantijų institucijos arba draudimo įmonės įsipareigojimus pagal garantijos arba draudimo sutartis priima Vyriausybė.

Taip pat gali būti garantuojamos ir paskolų palūkanos, kurios dengiamos iš SVV plėtos ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialiosios programos ir (ar) kitų specialiųjų programų lėšų. Garantijų institucija paskolų palūkanų dengimą administruoja sutarties su Ūkio ministerija, kuri yra specialiųjų programų asignavimų valdytojas, pagrindu.

Europos investicijų fondas (toliau - **EIF**) buvo įkurtas 1994 m. Jis teikia garantijas paskoloms ir investuotojams. Pirmumo teisė gauti paskolų garantijas suteikiama įmonėms, turinčioms daugiau nei 10 darbuotojų. EIF teikiamos garantijos yra dalinės, t.y. visais atvejais EIF ir finansinis tarpininkas susitaria dėl rizikos pasidalijimo. Garantijų teikimą EIF tvarko per tarpininkus (visuomeniniame arba privačiame sektoriuje veikiančios finansinės institucijos). Finansiniai kriterijai nustatomi atskirai kiekvienam tarpininkui pagal verslo pagalbos teikimo mechanizmus, stengiantis, kad paramą gautų kuo daugiau MVĮ.

Lietuvoje tokia institucija yra **UAB “Investicijų ir verslo garantijos”** (toliau – **INVEGA**), kuri rūpinasi garantijų ir paskolų draudimu Lietuvoje. Apie jos veiklą išsamiau bus analizuojama vėliau.

1997 m. liepos 3 d. Vyriausybės nutarimu įsteigta **UAB “Lietuvos eksporto ir importo draudimas”** (toliau – **LEID**). Pagrindinis bendrovės tikslas - plėsti Lietuvos įmonių galimybes eksportuoti produkciją bei didinti jų konkurencingumą užsienio rinkose, apdraudžiant prekių bei paslaugų eksporto riziką, taip pat didinti Lietuvos ūkio subjektų galimybes plėtoti tarpusavio prekybinę veiklą vidaus rinkoje, mažinant neatsiskaitymo už pateiktas prekes ar suteiktas paslaugas riziką.

LEID išduotų draudiminių paskolų skaičius mažėjo, laipsniškai mažėjo ir veiklos efektyvumas. Daug SVV subjektų iš viso nepateikė projektų, nes norint gauti iš banko paskolą be tvirtos garantijos, reikėjo atlaikyti ilgą ir sudėtingą paskolos skyrimo procedūrą

Viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl ši finansinė sistema neveikė yra tai, kad ta pati įmonė teikė ir SVV paskolų draudimą, ir eksporto kreditų draudimą, todėl buvo ribojamos Lietuvos galimybės gauti investuotojų finansinę pagalbą. SVV paskolų draudimas ir eksporto kreditų draudimas – ir savo tikslais, ir draudiminės rizikos požiūriu skirtingos finansinės paslaugos. SVV paskolų draudimas buvo teikiamas pagal LR Valstybės skolos įstatymą, t.y. už jo išipareigojimus garantavo valstybė, todėl paskolų draudimas susidūrė su tomis pačiomis problemomis, kaip ir kitos valstybės institucijos: paini, tiksliai, teisiškai nereguliuota valstybės garantijų sistema, prastas administravimas ir t.t. LEID draudiminė veikla buvo labiau orientuota į vidutines paskolas, o dauguma verslininkų buvo suinteresuoti imti kur kas mažesnes (nuo 5 000 iki 100 000 litų) paskolas.

Iki 2001 m. vidurio LEID rūpinosi SVV rėmimu, apdraudžiant ilgalaikių investicinių projektų įgyvendinimui imamas paskolas. Dabar visa paskolų garantijų sistema, susijusi su SVV, tvarko dar 2001 m. lapkričio pabaigoje LR Ūkio ministerijos įkurta UAB “Investicijų ir verslo garantijos”.

Verslininkai, ketinantys pradėti verslą ar plėsti jau veikiančią, dažnai susiduria su verslo finansavimo problema. Įprasčiausias verslo finansavimo būdas yra kredito įstaigos (t.y. banko ar kredito unijos) paskola. Tačiau iš verslininkų, norinčių gauti paskolą, kredito įstaigos reikalauja užstato avansu, t. y. iš pradžių kredito įstaigai įkeičiamas turtas ir tik po to išduodama paskola. Be to, kredito įstaigos reikalavimu įkeičiamo turto vertė, atsižvelgiant į įkeičiamo turto patrauklumą kredito įstaigai, gali būti iki 1,5 karto didesnė nei prašoma paskolos suma.

Siekdama padėti verslininkams išspręsti užstato problemą skolinantis iš kredito įstaigų Vyriausybė ir įsteigė anksčiau minėtą garantijų instituciją – INVEGA, kuri realiai pradėjo veikti tik 2002 m. Draudimo veiklos forma buvo pakeista į mažiau suvaržytą garantijų teikimo veiklos formą. Teikiant garantijas SVV subjektas turi atitikti įstatymo reikalavimus (dydžiu, veiklos pobūdžiu ir kt.), užsiimti tik skatintina veikla ir pan.

INVEGA teikia verslo paskolų garantijas kredito įstaigoms, kredituojančioms mikro, mažas ir vidutines įmones, kuriose dirba iki 100 darbuotojų ir kurios atitinka LR smulkaus ir vidutinio verslo įstatyme numatytas sąlygas. INVEGA garantijos yra prilygintos valstybės garantijoms ir todėl atstoja bankams dalį reikalaujamų užstatų bei padeda verslininkams įgyvendinti perspektyvius verslo planus. Ji garantuoja paskolas, skirtas investicijoms ir apyvartinėms lėšoms.

Nuo 2005 m. lapkričio 6 d. INVEGA paskolų garantijas teikia ne tik bankams, bet ir kredito unijoms už jų išduodamas paskolas mažoms įmonėms (kredito unijų narėms). Tačiau į INVEGA gali kreiptis tik tos kredito unijos, kurios vykdo Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus ir yra įtrauktos į Lietuvos centrinės kredito unijos patvirtintą

kredito unijų, turinčių teisę išduoti paskolas su valstybės garantija, sąrašą. INVEGA taip pat administruoja dalinį paskolų, už kurias garantavo, palūkanų kompensavimą.

Nuo 2005 m. INVEGA pradėjo rengtis įgyvendinti savo naująją funkciją – administruoti mikrokreditų teikimą SVV subjektams. Lėšos mikrokreditams LR Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 5 d. nutarimu Nr. 974 „Dėl PHARE negražintinos paramos naudojimo“ skirtos iš PHARE negražintinos paramos Lietuvos MVĮ kredituoti.

INVEGA nuo veiklos pradžios (2001.11.29) iki 2005.09.30 bankams garantavo jau už 625 smulkiųjų ir vidutinių verslininkų paimtas paskolas, iš jų 224 įtrauktos į Europos investicijų fondo pergarantuojamą INVEGA portfelį. Bendra garantuotų paskolų suma per minimą laikotarpį sudarė 161,64 mln. Lt., be to, INVEGA garantija pasinaudojusiems verslo subjektams buvo kompensuota 3,85 mln. Lt palūkanų. Per 2005 metų trečią ketvirtį INVEGA garantavo paskolų už 23,26 mln. Lt, tai 2,5 karto daugiau nei per 2004m. trečią ketvirtį. Per šį laikotarpį 65 proc. visų garantijų suteikta verslo subjektams gamybos plėtros projektams įgyvendinti, kita garantijų dalis (35 proc.) suteikta įmonėms, teikiančioms įvairias paslaugas [57].

Dabar Lietuvoje SVV skolinimosi sąlygos daug palankesnės nei anksčiau, nes mažesnes paskolas pradeda aktyviau teikti didieji bankai. Iki šiol SVV įmones daugiausia kreditavo Šiaulių bankas, Ūkio bankas bei AB DnB Nord/ Bankas.

Jei pažvelgtume į skaičius, vaizduojančius bankų paskolų portfelio santykį su šalies bendruoju vidaus produktu, pamatytume, kad Lietuvoje skolinimosi lygis yra labai nedidelis, palyginti su vidurkiu ES šalyse - narėse. Siekdamos išlikti konkurencingos naujose rinkose, Lietuvos įmonės turės daugiau investuoti į verslą, todėl natūralu, kad skolinimosi lygis Lietuvoje didės. Ne visos įmonės bus pajėgios investicijas atlikti iš savo išteklių, todėl daug kas naudosis bankų paskolomis bei Valstybės garantijomis. Tačiau valstybės ištekliai nėra beribiai. Net ir INVEGA'į nustatytas limitas yra labai nedidelis, palyginti su komercinių bankų paskolų portfeliu, todėl verslininkai gali naudotis vienu iš narystės ES teikiamų privalumų, t.y. siekti Europos investicijų fondo pergarantavimo.

INVEGA pasirašė garantijų portfelio pergarantavimo sutartį, remiantis Europos Komisijos vykdoma Daugiamete programa įmonėms. Lietuva yra viena iš pirmųjų tarp buvusių 10 ES šalių kandidačių, o INVEGA – iš garantijų institucijų, kuri pasinaudojo šios programos teikiamomis galimybėmis remiant šalies smulkiuosius ir vidutinius verslininkus. Pagal šią pergarantavimo sutartį EIF kompensuos INVEGAI 50 proc. nuostolių, patiriamų teikiant garantijas bankams už paskolas SVV įmonėms. Taigi INVEGA gali padėti didesniai ūkio subjektų skaičiui pasinaudoti valstybės garantijomis verslo pradžiai ar plėtrai finansuoti.

Šiandien paskolų garantijų sistema dar nėra galutinai sutvarkyta, yra dar daug netikslumų. Ne visose apskrityse realiai įgyvendinama, nes tai gan nauja valstybės rėmimo

priemonė. Todėl tikslių statistinių duomenų nepateikiama. INVEGA labai aktyviai veikia, o Vyriausybė skiria vis daugiau ir daugiau lėšų tokiai paramos priemonei įgyvendinti. Reikia tikėtis, kad tokia valstybės rėmimo priemonė ateityje pasitvirtins ir taip pagaliau bus išspręsta daugelio MVĮ kapitalo stokos problema.

Verslo plėtros finansavimas apima verslo kreditavimo sąlygų gerinimą ir privačių investicijų skatinimą. Kai kuriose šalyse įsteigiami paramos fondai, kurie remia bendroves, iš dalies finansuoja tyrimus, įgūdžių gerinimo projektus ir teikia garantijas SVV įmonėms. Pavyzdžiui Danijoje tai verslo plėtros finansinės paramos fondas. Įdomus pavyzdys yra Princo Charleso fondas pradedantiems Didžiosios Britanijos verslininkams. Jis skolina jauniems, iki 25 metų arba neįgaliams iki 30 metų. Suteikiama paskola iki 5000 svarų sterlingų ir subsidija nuo 1500 svarų iki 3000 svarų sterlingų, palūkanų nėra. Švedijos karalystėje pradedantiems verslininkams paskolas teikia ne tik apskričių paskolų fondai ar darbo biržos, bet ir dvi valstybinės agentūros, teikiančios paslaugas verslininkams visoje Švedijoje.

Negražintina parama yra viena valstybės finansinės paramos verslui formų. ES šalyse vis plačiau yra taikoma praktika, kai perspektyvių veiklos rūšių įmonių kūrimui yra suteikiama negražintina parama (apie 10 tūkstančių eurų). Mechanizmas veikia taip – turintys perspektyvių verslo idėjų, norą kurti įmonę bei reikalingas tam verslui vystyti specialiąsias žinias kreipiasi į atitinkamą SVV pagalbą teikiančią instituciją, pateikia verslo idėją, įsipareigoja įkurti įmonę ir nenutraukti jos veiklos tam tikrą laikotarpį (kitu atveju negražintina parama turi būti gražinta). Tokia paramos forma ypatingai skatina jaunų, turinčių reikalingą išsilavinimą, bet stokojančių finansinių išteklių, verslumą.

Lietuvoje šiuo atveju geras pavyzdys yra 2005 rugpjūčio – gruodžio mėnesiais vykęs Vilniaus savivaldybės organizuotas projektas “Globa akademinio jaunimo verslumui ugdyti ir skatinti”, kuriame jaunimas galėjo teikti verslo planus, iš kurių buvo atrinkta 10 pačių geriausių, ir jiems buvo suteikta po 10 tūkstančių litų savo verslui pradėti, organizuoti verslumo mokymai bei suteikta galimybė gauti patalpas Vilnijos verslo inkubatoriuje. Toks projektas organizuojamas ir šiais metais. Manau, kad tokia priemonė turėtų būti plačiau taikoma ir visuose Lietuvos regionuose, taip skatinant tiek verslininkiškumo ir užimtumo lygį, tiek ir stiprinant SVV inovacinį potencialą.

4.2.5 Rizikos kapitalas

Besiplečiančioms MVĮ dažnai nepakanka kapitalo plėtrai, o skolinimosi bankuose galimybės pakankamai sudėtingos, todėl reikalingi papildomi finansavimo šaltiniai. Tokiu atveju MVĮ, ypač toms, kurioms dėl padidintos veiklos rizikos sunku gauti finansinę paramą iš bankų,

gali padėti rizikos kapitalo srityje vykdančią veiklą: UAB "SEB VB Rizikos kapitalo valdymas", UAB "Šiaulių banko investicijų valdymas", Hanseatic Capital (dukterinė Baltijos ir Amerikos verslo fondo įmonė), Baltijos smulkių ir vidutinių įmonių fondas bei UAB "Lietuvos infrastruktūros plėtros fondas".

Rizikos kapitalas (toliau – **RK**) yra viena iš naujesnių paramos SVV priemonių. Tai investicijos greitai besivystančioms įmonėms finansuoti. RK savininkas investuoja lėšas į itin perspektyvias, bet tuo pačiu ir labai rizikingas įmones, kurioms trūksta lėšų veiklai plėsti ir kurios negali jų gauti tradicinėse finansų bei kredito institucijose dėl aukšto jų projektų rizikos laipsnio. Jau pavadinimas rizikos kapitalas pasako, kam investuotojai yra pasiruošę investuoti į padidintos rizikos projektus.

Rizikos kapitalas yra populiarus ES šalyse, kadangi daugeliu atvejų ji pranašesnis už kitas finansavimo formas todėl, kad:

- ū Tai yra ilgalaikė investicija, kuri suteikia tvirtą pagrindą stabiliai verslo plėtrai;
- ū Rizikos kapitalo investuotojas yra verslo partneris, kuris ir dengia nuostolius, ir gauna pelną;
- ū Remdamasis savo patirtimi, rizikos kapitalo investuotojas gali patarti, kaip elgtis tam tikrose situacijose;
- ū Jis turi daugybę kontaktų įvairiose srityse, todėl gali padėti ieškant personalo, tarptautinių rinkų ar finansavimo galimybių [31].

ES teisė nenustato specialių sąlygų valstybės remiamai RK veiklai. RK investavimo sąlygos derinamos su bendrijos nuostatomis dėl valstybės pagalbos SVV. Europos Investicijų fondas atrenka, investuoja ir tvarko investicijas į RK fondus, kurie teikia rizikos kapitalą MVĮ. Rizikos kapitalo fondai paplitę ne tik ES šalyse, ypač aktyviai jie veikia Kanadoje, JAV ir Australijoje. RK investuotojai gali investuoti tik į tam tikrus pramonės sektorius, geografinius regionus arba verslo gyvavimo ciklo stadijas. Jie dažniausiai investuoja į šias sritis: komunikacijas, informacijos technologijas, gamybą, medicinos pramonę ir paslaugas sveikatos apsaugos srityje, biotechnologijas.

Siekdama pagerinti finansinių lėšų gavimo galimybes inovacinėms SVV įmonėms, Ūkio ministerija dar 2001 metais pradėjo rengti Rizikos kapitalo fondo steigimo ir veiklos nuostatus [22]. Pagrindinis tokio fondo tikslas - skatinti SVV inovacinius projektus, veiklos forma - dalyvauti formuojant naujų ar besiplečiančių inovatyvių įmonių kapitalą bei įsigyjant jų akcijų.

Europa, taip pat ir Lietuva, turi ir toliau vystyti savo RK rinkas kaip alternatyvą bankų paskoloms. 2001 m. apie 7 000 Europos įmonių iš rizikos kapitalo fondų yra gavę kapitalo savo

veiklos ankstyvoje stadijoje arba ją plečiant. Tai aukšto lygio technologijų, greitai besivystančios įmonės.

Nors Lietuvoje yra susikūrusių RK fondų, tačiau galima teigti, jog jie kol kas mažai padeda SVV, tai galime spręsti ir iš tyrimo metu gautų duomenų. Tik 3 verslininkai (3,95 proc.) žinojo apie RK(žr. 15 pav.). Paprastai RK fondai investuoja į stambesnius projektus arba jau pasiekusias plėtros stadiją įmones, tuo tarpu pradedančios įmonės neturi lengvesnio priėjimo prie finansinių šaltinių. Fondai įsigyja dalį finansuojamos įmonės akcijų ir prisiima gerokai didesnę įmonės veiklos rizikos dalį nei bankai, teikiantys paskolas. Taigi rizikos kapitalas labai skiriasi nuo įprastų skolintojų, tokių kaip bankai, draudimo įmonės, kadangi jie prisiima daugiau rizikos, investuoja, net kai investicija nėra paremta užstatu arba laidavimu, rizikuoja prarasti visas savo investicijas – jeigu verslas žlunga, jie praranda savo pinigus. Savo ruožtu rizikos kapitalas tikisi: gauti dalį nuosavybės teisių į verslą, mainais už jų investicijas; iš verslo uždirbti pajamų; gauti didelę investicijų gražą – daug didesnę nei tikisi įprasti skolininkai.

Kaip buvo minėta, investuotojai į rizikos kapitalą elgiasi skirtingai nuo bankų ir tradicinių skolintojų į rizikos kapitalą bando atidžiai išanalizuoti ir iš tiesų suprasti įmones, į kurias jie ketina investuoti. Jie taip pat daro atranką, pasirinkdami tik tai tas įmones, kurios jų manymu turi didžiausią augimo potencialą.

Geras vadovas, geras verslo planas, paklausūs produktai ar paslaugos, įmonės turimas turtas yra svarbūs, tačiau nėra svarbiausi siekiant pritraukti rizikos kapitalą. Vertindami įmonę, kaip potencialų investavimo objektą, rizikos kapitalas ieško tokios įmonės, kuri atitiktų šiuos keturis investavimo kriterijus:

- ū Turėtų stiprią valdymo komandą, gebančią įgyvendinti strateginį planą ir užtikrinti įmonės augimą;
- ū Turėtų aukštą investicijų gražos normą, tam kad pateisintų padidintą investavimo riziką;
- ū Turėtų aiškią išėjimo strategiją – kitais žodžiais tariant, būdą kaip ir kada investuotojas galės atgauti savo pinigus;
- ū Įmonės veikla būtų skaidri ir investuotojas turėtų galimybę sekti bei kontroliuoti savo investicijų panaudojimą [57].

Europos Sąjungoje per pastaruosius 4 metus RK sistema sėkmingai vystėsi. Taigi tolimesniai jo vystymuisi ir plėtrai EK priėmė Rizikos kapitalo veiksmų planą. RK yra vienas iš svarbiausių finansavimo šaltinių, skirtas naujoms ir inovatyvioms įmonėms. Šiai metais Europos Komisija paskelbė 2007-2013 m. patrigubinsianti SVV rėmimą per rizikos kapitalo fondus bei paskolų garantijas, tačiau lietuviai kelintus metus nenubraižo RK schemų – kol kas lietuviams prieinamos tik itin populiarios paskolų garantijos, o RK fondais pasinaudoti galės tik 2007 m.

Anot Audriaus Zobotkos[67], UAB “Investicijų ir verslo garantijos“ verslo plėtros skyriaus vadovo, valstybės įsteigtos bendrovės įstatuose planas užsiimti rizikos kapitalo veikla įrašytas dar prieš 5 metus, bet tam reikalingi įstatymai ir mechanizmai vis tebekuriami (tikimasi jų patvirtinimo Seimo rudens sesijoje).

Europa siūlo nuo 140 mln. EUR iki 500 mln. EUR padidintus RK pinigus skirti tiek esamoms, tiek ir naujai besikuriančioms inovatyvioms įmonėms – taip skatinant įmonių plėtrą. Lietuvoje rizikingai skolinantys privatūs investiciniai fondai dabar imasi tik stambesnių įmonių. Tokių paskolų palūkanų norma siekia apie 35 proc. per metus[67].

Lietuva turi įsijungti į vykdomas RK programas ir mūsų šalies verslininkai galės pretenduoti į tokių lėšų gavimą. RK įgyvendinimas turi būti įtrauktas į Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros ir skatinimo specialiąją programą, kuri yra paramos SVV įgyvendinimo pagrindas. Pašalinus reguliavimo ir administravimo barjerus RK rinka aktyviai plėstųsi.

4.3 Verslo konsultavimo, informacijos ir mokymų valstybinis subsidijavimas

Kiekvieno verslo sėkmė, jo konkurencingumas priklauso nuo SVV vadovų ir darbuotojų darbo įgūdžių ir žinių apie naujas gamybos technologijas, rinkas, finansus, buhalterinę apskaitą ir kt. Norint užtikrinti MVĮ vadovų ir darbuotojų profesinių žinių lygio kilimą, sudaryti palankias sąlygas informacijai bei konsultacijoms gauti, būtina sukurti vieningą institucinę nefinansinės paramos SVV subjektams sistemą. Kuriant šią sistemą būtina atsižvelgti ir įvertinti kiekvieno rajono ar miesto SVV plėtros perspektyvas, sudarant vienodas galimybes gauti šias paslaugas.

Vyriausybė, siekdama skatinti MVĮ steigimą ir veikiančių įmonių plėtrą, SVV subjektams ir asmenims, norintiems pradėti verslą, turėtų sudaryti ypač palankias sąlygas naudotis mokymo, konsultavimo ir kitomis paslaugomis. Šiuo metu Lietuvoje aktyviai plėtojama verslo informacijos, konsultavimo ir mokymo paslaugų rinka.

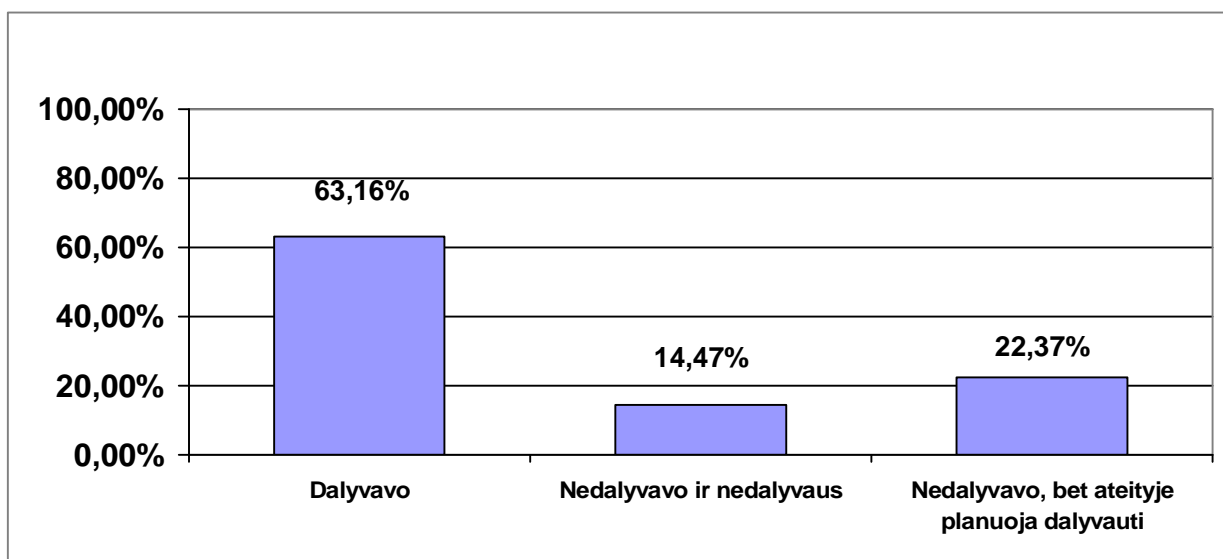
Mokymo kursai yra populiarūs priemonė, kuria noriai naudojasi SVV įmonės, kompensuodamos patirties trūkumus. MVĮ svarbiausia, kad kursai ir konsultacijos būtų kvalifikuotos. Naujai besikuriančioms MVĮ dažnai privačių įstaigų siūlomos konsultacijos ir mokymai yra per brangūs, todėl reikalinga valstybės parama, organizuota per vietinius verslo rėmimo centrus, darbo biržos skyrius ir t.t.

Valstybės parama SVV, teikiant subsidijas konsultavimui ir mokymui, informacijos paslaugoms, labai pagerina verslo sąlygas. Vadinasi, subsidijuojamų konsultacijų ir mokymų forma institucijų teikiama tiesioginė techninė parama SVV yra itin reikalinga verslininkams, bet pastarieji dažnai sau prieštarauja: anot jų, tokia pagalba naudinga ir valstybė ją turi teikti lengvatinėmis sąlygomis, tačiau po ilgo konsultavimo ir mokymo ne vienas verslininkas pareiškia dažnus nusiskundimus dėl tokių studijų naudos nebuvimo.

SVV atstovų konsultavimo ir mokymo programos tikslas – verslininkams suteikti pagrindines žinias, kurios reikalingos verslui pradėti ir tolimesnei verslo plėtrai. Lietuvoje veikia verslo centrai, teikiantys informaciją, konsultavimo ir mokymo paslaugas lengvatinėmis sąlygomis įvairiomis verslo organizavimo ir plėtojimo temomis, be to, konsultacijas teikia bei įvairius seminarus organizuoja pramonės, prekybos ir amatų rūmai, visuomeninių organizacijų paramos centras, kuris taipogi teikia informaciją ir apie galimus kvalifikacijos kėlimo kursus ar mokymus užsienyje.

Informacijos SVV gerinimas susijęs su galimybių pasinaudoti informacija gerinimu ir visapusiškos informacijos paslaugų teikimu. Pradedančios įmonės yra skatinamos pasinaudoti kitų įmonių patirtimi. Geriausios praktikos pavyzdžiai yra platinami per verslo institucijas. Belgijoje, Švedijoje ir Airijoje buvo įvestos “karštos” telefono linijos, norint pagerinti įmonių aprūpinimą informacija. Jungtinėje Karalystėje, Ispanijoje ir Portugalijoje įkurtos specializuotos duomenų bazės. Visapusiškas informacijos paslaugas teikia verslininkų namai Olandijoje, technologijų informacijos centrai Danijoje ir regioninės paramos institucijos Suomijoje.

18 pav. MVĮ dalyvavimas mokymo ir konsultavimo programose, proc.

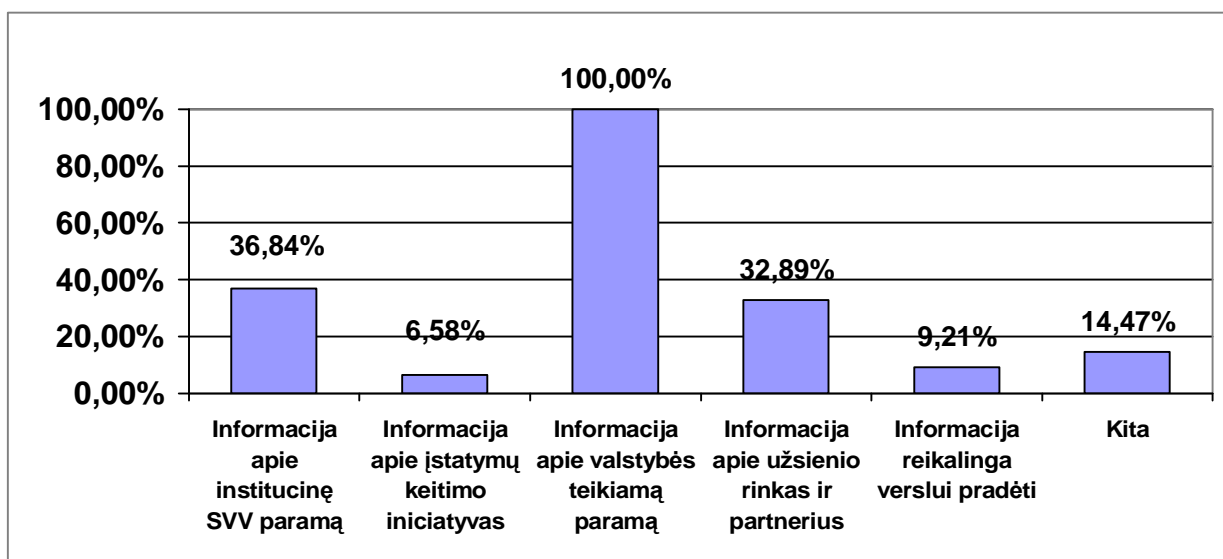


Atlikto tyrimo duomenimis (žr. 18 pav.) apklaustos MVĮ apie dalyvavimą mokymo ir konsultavimo programose nurodė įvairiai: apie 63,16 proc. įmonių dalyvavo ir dar dalyvauja tokiose programose, dalis įmonių, t.y. 22,37 proc. įmonių dar tik galvoja ateityje sudalyvauti ir apie 14,47 proc. visų apklaustųjų įmonių nedalyvavo ir kol kas negalvoja ateityje dalyvauti tokiose programose. Verslininkai nurodė šias nedalyvavimo priežastis: nesidomėjimas tokiomis paslaugomis, tai nenaudinga jų įmonei, nežino ir neturi informacijos kur kreiptis.

MVĮ svarbi informacija apie verslo organizacijų veiklą, veikiančias paramos programas, siūlomas konsultacines paslaugas. Paminėti dalykai labai svarbūs SVV subjektams, nes profesionalų paslaugos yra dažnai brangios, todėl Lietuvoje egzistuoja speciali paramos “SVV konsultavimo ir mokymo programa” apimanti šių paslaugų subsidijavimą. Ją kuruoja ir įgyvendina Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra kartu su Ūkio ministerija. Šios programos tikslas – MVĮ atstovų ar savininkų konsultavimas bei mokymas daugelyje Lietuvos miestų, miestelių ir kaimų gyvenamosiose vietovėse.

Tyrimo duomenimis, verslininkams labiausiai reikalinga informacija apie valstybės teikiamą paramą bei apie institucinę SVV paramą (žr.19 pav.).

19 pav. Labiausiai reikalinga informacija, susijusi su parama SVV, proc.



Subsidijuotinas toks mokymas ir konsultavimas, kuris nukreiptas į įmonių vadovų bei darbuotojų kvalifikacijos kėlimą, turimų profesinių gebėjimų tobulinimą, atsižvelgiant į besikeičiančius darbo rinkos poreikius. Todėl valstybė stengiasi kuo daugiau subsidijuoti MVĮ konsultavimą ir mokymą. Skirdama lėšų SVV subjektams, ji tikisi besikuriančių MVĮ skaičiaus padidėjimo bei išvengti pasekmių, susijusių su jau veiklą vykdančių įmonių bankrotu ir pan. Esant ribotoms galimybėms SVV rengti ir mokyti verslininkus, ši parama prilygsta ar net yra svarbesnė už finansinę, nes verslas daugiausia ir žlunga dėl žinių stokos.

Lietuvos įmonėms reikėtų atkreipti dėmesį į ES vykdomas įvairias paramos formas MVĮ darbuotojų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo srityje. Pagrindiniai MVĮ darbuotojų kvalifikacijos kėlimo aspektai ES teisės aktuose įvardijami tokie:

- ū Žinių apie verslą ir verslininkystę modulių parengimas ir įtraukimas į vidurinio mokslo bei kolegijų ir universitetų mokymo programas;

- Ū Tarptautinio verslo specialistų rengimo, verslumą ugdančių bei kvalifikacijos kėlimą užtikrinančių kursų plėtojimas ir jų kokybės gerinimas;
- Ū Institucijų, teikiančių konsultacines mokomasias paslaugas, tinklo plėtojimas;
- Ū Konsultavimo ir mokymo paslaugų MVĮ bei potencialiems verslininkams rėmimas;
- Ū Įmonių investicijų į darbuotojų kvalifikacijos kėlimą skatinimas.

Įvairios SVV konsultavimo ir mokymo programos turi tapti prioritetine verslo plėtros rėmimo ir skatinimo politikos dalimi, kurios dėka verslininkams suteikiamos žinios, reikalingos sėkmingam funkcionavimui. To pasekoje didėja naujai besikuriančių įmonių skaičius bei auga egzistuojančių SVV subjektų galimybės.

Mokymas yra labai svarbus faktorius verslo vystymesi ES ir, žinoma, Lietuvoje. ES struktūros teigia, kad verslininkystės mokymą ir studijavimą yra reikalinga diegti jau nuo mokyklos. Vėliau turi vykti nuolatinis kvalifikacijos kėlimas ir tobulinimas. Tik tada Lietuvos MVĮ nebus sunku konkuruoti su pajėgių ir gabių darbuotojų potencialu ES rinkoje. Turi būti sukurta tiksli ir aiški mokymo, kvalifikacijos kėlimo bei lengvatų suteikimo MVĮ sistema, didžiausią dėmesį skiriant tikslingam priemonių įgyvendinimui.

4.4 Institucinė verslo paramos infrastruktūra

Verslo sėkmė priklauso nuo verslo idėjos, informacijos, žmogiškųjų ir finansinių išteklių, verslininko sugebėjimų ir kitų veiksnių. Kiekvienam verslininkui, pradėjusiam ar ketinančiam pradėti savo verslą, gali kilti įvairių sunkumų. Orientuotis verslo aplinkoje ir spręsti problemas gali padėti įvairios institucijos, teikiančios informaciją, konsultavimo ir mokymo paslaugas bei kitokią pagalbą verslininkams.

Nors Lietuvoje yra daug verslą remiančių organizacijų, tačiau šių organizacijų veikla turėtų būti efektyvesnė bei labiau orientuota į naujai susikūrusias MVĮ. Tam yra būtinas visų SVV plėtrą remiančių organizacijų glaudus bendradarbiavimas, sudarant palankias sąlygas naujoms smulkioms ir vidutinėms įmonėms atsirasti.

Šiuo metu labai svarbus akcentas – institucijų, teikiančių paramą SVV atstovams, tinklo išplėtimas, kuris užtikrins verslininkams įvairiuose Lietuvos regionuose būtinų ir kokybiškų informacijos, konsultavimo ir mokymo paslaugų prieinamumą lengvatinėmis sąlygomis.

Smulkaus ir vidutinio verslo infrastruktūrą tiek Lietuvoje, tiek ES šalyse apima:

- Ū Informacijos rinkimo, analizės ir sklaidos sistemos sukūrimas;
- Ū Teisinių ir ekonominių sąlygų sudarymas fizinės infrastruktūros plėtrai;
- Ū Nefinansinę paramą SVV plėtrai teikiančios institucinės infrastruktūros sukūrimas ir tobulinimas.

Svarbi valstybės pagalbos priemonė verslui – nemokama informacija verslui svarbiais jo veiklos klausimais. Verslo plėtra labai priklauso nuo informacijos, kurios stoka – viena iš kliūčių, trukdančių sėkmingai plėtoti verslą.

Lietuvoje verslininkai, norėdami gauti jiems reikalingą verslo informaciją, gali tiesiogiai arba telefonu kreiptis į **Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūrą** (toliau - **LSVVPA**), kuri teikia verslininkams nemokamą informaciją apie SVV sąlygas šalyje ir ES, finansinės paramos gavimo galimybes. LSVVPA, siekdama išplėsti informacijos vartotojų skaičių, paspartinti kokybiškos ir aktualios informacijos pateikimą verslininkams, jau prieš 8 metus sukūrė interneto portalą, kuriame sukaupta ir nuolat atnaujinama įvairi verslininkams aktuali informacija apie teises, ekonomines verslo sąlygas Lietuvoje. Portale pateikta informacija ne tik apie Lietuvos, bet ir kitų šalių SVV, verslininkams aktualios naujienos, renginiai, aktualūs įstatymų bei kitų teisės aktų projektai, jų komentarai.

Lietuvoje veikia 42 **verslo informacijos centrai** (toliau-VIC), kurie teikia specializuotas verslo informacijos, konsultacijų ir mokymų paslaugas SVV lengvatinėmis sąlygomis.

Verslo informacijos centras - tai vienos ar kelių savivaldybių teritorijoje veikianti viešoji įstaiga, kuri tos teritorijos SVV subjektams lengvatinėmis sąlygomis teikia verslo informacijos, konsultavimo paslaugas, organizuoja informacijos sklaidos renginius ir mokymus įvairiomis verslo valdymo ir plėtojimo temomis (įmonės steigimo, verslo planavimo, rinkodaros, darbo teisės, finansų valdymo, buhalterinės apskaitos, informacinių technologijų panaudojimo ir kt. [61].

Verslininkai noriai naudojami VIC teikiamomis paslaugomis, centrų veiklą remia miestų ir rajonų savivaldybės. Sėkminga pirmųjų centrų veiklos pradžia (Jurbarko, Švenčionėlių, Zarasų) paskatino steigti naujus VIC.

Visi VIC be aukščiau nurodytų paslaugų taip pat teikia biuro paslaugas (fakso išsiuntimas/gavimas, kopijavimas, spausdinimas, naudojimasis internetu, salės ar įrangos nuoma ir t.t.). Dvidešimt iš jų turi interneto svetaines, kuriose galima rasti informaciją apie šių centrų veiklą ir teikiamas paslaugas, kiti VIC, kurie dar nėra sukūrę interneto svetainių, šią informaciją teikia telefonu arba elektroniniu paštu.

Nemaža dalis VIC nėra sukūrę savo internetinių svetainių, o veikiančios svetainės gana daug skiriasi tiek informacijos kiekiu, tiek ir jos turiniu. Kai kuriose savivaldybėse esantys VIC vangiai vykdo savo veiklą (tai galima spręsti iš ataskaitų apie suteiktas paslaugas verslui, informacijos internetiniame puslapyje atnaujinimo dažnumo) ir negali pasiūlyti kokybiškų paslaugų verslui, kas savaime mažina verslininkų galimybes gauti reikiamą informaciją ir

konsultacijas, bei skatina nepasitikėjimą valstybės pagalbos verslui sistema. Tokia situacija taip pat kelia abejones dėl VIC priežiūros mechanizmo efektyvumo.

Be to, nors daugelis VIC veikia jau ne vienerius metus, jų informaciniuose puslapiuose yra stokojama pakankamai daug informacijos, reikalingos verslui pradėti. Pavyzdžiui, niekur nepavyko surasti metodinių patarimų kaip parengti įmonės įstatus, taip pat kokius leidimus, licencijas reikėtų gauti norint užsiimti atitinkama veikla. Šioje vietoje galima pateikti Airijos pavyzdį, SVV informacinę pagalbą teikiančios institucijos interneto puslapyje yra pateikiama įmonės įstatų, darbo sutarties, buhalterinių žurnalų pavyzdžiai, yra aprašyti visi įmonės įkūrimo žingsniai, kur yra nurodomi reikalingi dokumentai, pateikiamos nuorodos į konkrečias valstybės įstaigas, kur turi būti gaunami leidimai ir t.t. Toks informacijos koncentravimas leidžia žymiai greičiau ir savarankiškai (be konsultantų pagalbos) įregistruoti įmonę, gauti jos veiklai vykdyti reikalingus leidimus (pateikti reikiamus dokumentus).

Lietuvoje, siekiant paremti pradedančiuosius verslininkus, skatinti naujų darbo vietų kūrimą iš Smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondo lėšų yra įsteigti **verslo inkubatoriai** (toliau-**VI**).

Verslo inkubatorius – tai vienos apskrities, vienos ar kelių savivaldybių teritorijoje veikianti viešoji įstaiga, kuri inkubuojamiems ūkio subjektams lengvatinėmis sąlygomis nuomoja patalpas, techninę ir biuro įrangą, teikia verslo informacijos, konsultacijų, mokymo paslaugas [36].

Pirmasis pasaulyje verslo inkubatorius įkurtas JAV 1952 m. Jo įkūrėjas buvo žinomas to meto verslininkas Džo Mankuzas. Ilgainiui verslo inkubatorių kūrimo idėja išplito toli už JAV ribų. ES šalyse yra daug VI, tačiau vieni didžiausių ir žinomiausių yra Oporto politechnikos inkubatorius Portugalijoje, Jungtinės Karalystės verslo inkubatorius Jungtinėje Karalystėje.

Šiuo metu Lietuvoje veikia 7 verslo inkubatoriai, kurių pagrindinis tikslas – remti pradedančius verslininkus, skatinti naujų darbo vietų kūrimą, sumažinti veikiančių įmonių veiklos riziką ir padėti įmonėms, turinčioms gerų verslo idėjų, bet finansiškai silpnoms, pasiekti tokį lygį, kai jos gali savarankiškai užsiimti ūkine komercine veikla ir konkuruoti rinkoje. Siekdami užsibrėžtų tikslų, VI SVV lengvatinėmis sąlygomis nuomoja savo turtą (patalpas, biuro įrangą), teikia informacijos, konsultavimo, mokymo paslaugas ir organizuoja informacijos sklaidos renginius, be to, teikia biuro, reklamos paslaugas, rengia parodas, pristatymus, tarpininkauja ieškant finansinių rėmėjų, užsienio partnerių.

Atliekant tyrimą buvo norima išsiaiškinti kiek verslininkai yra susipažinę su VI veikla. 86 proc. respondentų žino, kokia tai organizacija, tačiau VI paslaugomis naudojosi tik 3,9 proc. Vilniaus apskrityje veikiančių įmonių. Didelis VI tinklo privalumas yra tai, kad beveik visi

apklaustieji žino kokia tai organizacija. Gaila, kad dėl nepakankamo valstybės finansavimo, inkubatoriuose gali įsikurti tikrai ne daug įmonių.

Užsienio šalių patirtis rodo, kad inkubatorių būtinumas paremtas trimis veiksniais [60]:

- Ū Pradedantieji verslininkai, mažos ir silpnos firmos neturi reikiamų lėšų būtiniausiai biuro technikai, patalpų remontui arba jų nuomai rinkos kainomis. Todėl joms inkubatorius – nebrangi ir saugi vieta pradėti verslą;
- Ū Verslo inkubatoriai suteikia galimybę įvairioms kitoms verslo vystymo agentūroms teikti konsultacines paslaugas;
- Ū Smunkant gamybai įgalina racionaliai panaudoti nenaudojamas patalpas pramoninėje zonoje ir paskatina kvalifikuotą darbo jėgą imtis nuosavo verslo.

Kalbant apie pasaulinę VI steigimosi praktiką bei motyvus, pažymėtina, jog sėkmingiausi bei efektyviausiai veikiantys (labiausiai pasiteisinantys) VI būna tie, kurių stengimaisi įtakojo iniciatyva “iš apačios į viršų”. Kitaip sakant, tiek užsienio, tiek Lietuvos praktika byloja apie tai, jog labiausiai pasiteisina VI veikimas tuose regionuose, kurių atstovai iš pradžių patys, savo iniciatyva, atliko analizę, atitinkamus tyrimus (Lietuvos atveju, pasitelkiant bei glaudžiant bendradarbiaujant Kauno Technologijos universiteto, Šiaulių universiteto atstovais bei kt.) VI kūrimo poreikius nustatyti, ir tik vėliau buvo kreiptasi į centrinės valdžios institucijas, prašant finansinių išteklių, reikalingų VI įkūrimui. Taip atsirado ir pradėjo veikti pirmieji Lietuvos VI (Kaune, Šiauliuose, Alytuje, Telšiuose bei Naujoje Vilnioje), kurie iki šiol pasiteisina. Visiškai kitokia situacija yra su vėliau įsteigtais VI Kazlų Rūdoje ir Visagine. Jų kūrimo iniciatyva buvo daugiau “iš viršaus”, ir, galima sakyti, nebuvo atsižvelgta į tų regionų specifiką, plėtros potencialą ir poreikį verslo inkubatorių teikiamoms paslaugoms.

Svarbus veiksnys, ilgą laiką neskatinęs VI efektyvios veiklos ir plėtros – finansavimas lygybės principu (visiems buvo skiriama po 110 000 Lt per metus, (verslo informaciniam centrui po 85 000 litų, kuriuos dažnai įstaigos vos sugebėdavo įsisavinti), neatsižvelgiant į inkubatoriaus dydį, poreikius bei potencialą (vienas inkubatorius gali turėti 50 įmonių, kitas – tik 5 įmones). Kitaip sakant, viena iš pagrindinių dalininkų Ūkio ministerija, skirdama visiems vienodą metinę “subsidiją” 110 000Lt neskaičiuoja nei tikrųjų įstaigos kaštų paslaugoms teikti, nei skatina plėstis. Tikimasi, kad dabar diegiamas programinis (projektinis) finansavimas padės išspręsti šią problemą. Yra abejonių dėl VI administravimo mechanizmo. Už teikiamą paramą reikia parengti visą eilę ataskaitų (ketvirtinių ir metinių) Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūrai ir Ūkio ministerijai, kurių rengimui yra kartais skiriama net 10-35 proc. darbo laiko, taigi situacija tampa gana artima tai, kada daugiau rūpesčių nei gaunamos naudos ir finansinės paramos. Iš to seka, kad centralizacija nevisiškai pasiteisina, ir stagnuoja efektyvią VI

veiklą. Tuo tarpu didmiesčiuose veikiančios inkubatoriai puikiai galėtų save išlaikyti kitų (vietinių) dalininkų (ten, kur dalininkai yra savivaldybės, inkubatoriai yra atleidžiami nuo įvairių mokesčių ir pan. Remiantis SVV strategija ketinama sukurti daugiau VI.

Verslo inkubatoriai gali būti atskiri vienetai prie universitetų, mokslinių parkų, tačiau gali būti ir inovacinių centrų dalimi. Europoje technologinių inkubatorių augimas yra stipriai susijęs su mokslo ir technologinių parkų vystymusi, kurie atlieka panašią funkciją kaip ir VI. **Mokslo ir technologijų parkas** (toliau – **MTP**) – tai viena iš struktūrų, skatinančių žiniomis paremto verslo plėtrą, didinančių didelės pridėtinės vertės produktų dalį šalies ūkyje. Šios struktūros prisideda prie aukštųjų technologijų plėtojimo ir inovacinę aplinką ugdančių programų vykdymo.

Mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcijoje [48] yra įvardinti pagrindiniai MTP uždaviniai: skatinti stambių įmonių ir SVV bendradarbiavimą, modernizuojant pramonės naudojamas gamybos technologijas, sukurti inovacijoms/inovacinėms firmoms steigti ir plėtoti palankią aplinką (parama verslo pradžiai, verslo rizikos ir verslo plėtros kaštų sumažinimas, marketingo paslaugų teikimas), pritraukti į regioną užsienio ir vidaus kapitalo investicijas, didinant jame aukštųjų technologijų įmonių koncentraciją, skatinti steigti naujas darbo vietas, visų pirma aukštos kvalifikacijos specialistams.

MTP turi būti savarankiškas ir nepriklausomas ūkio subjektas, kurio veiklos tikslas – kelti šalies ekonominį lygį, skatinti technologijų perdavimą iš mokslo institucijų į pramonę. Valstybės parama teikiama parke įsikūrusioms firmoms – t.y. parkas po kelerių veiklos metų tampa savarankiškas ir visiškai išsilaiko, o parama skiriama tiesioginiam jos vartotojui - firmai. Valstybės parama parkams teikiama įgyvendinant valstybės pramonės ir verslo plėtros programas (šiuo atveju – Specialioji programa).

Mokslo ir technologijų parkų bei verslo inkubatorių uždavinys yra sukurti inovacinę aplinką, o taip pat sujungti moksliskumą bei techniskumą su regionų plėtra.

Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, taip pat yra vykdomos programos ir projektai, susiję su technologijomis ir tyrimais, kaip LR Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programa, Inovacijų versle programa (2003 m. liepos 15 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 911 buvo patvirtinta atnaujinta Inovacijų versle programa ir jos 2003-2006 metų priemonės), Lietuvos ūkio (ekonomikos) iki 2015 metų ilgalaikė strategija, Eksperto plėtojimo strategija bei Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumentu, kurie susiję su inovacijų diegimu SVV. Tačiau dėl lėšų stokos, šių programų ir projektų įgyvendinimas yra stipriai pristabdytas ir tokią pagalbą gali gauti nedidelė dalis MVĮ.

Vyriausybė visomis galimomis priemonėmis (kokybės, inovacijų diegimas įmonėse) skatina MVĮ plėtoti savo verslą moderniomis priemonėmis, įdiegiant įvairias naujas

technologijas. Ji skatina SVV subjektus įgyvendinti inovacinius projektus, kuriuos pati dalinai kompensuoja. Visiems suprantama, kad verslo sėkmė labai priklauso nuo inovacijų panaudojimo.

Didžiausios kliūtys, su kuriomis tenka susidurti naujus produktus ir procesus diegiančioms įmonėms – per mažas inovacijų finansavimas. Lietuvoje beveik nėra tokių Vakaruose paplitusių inovacijų finansavimo šaltinių, kaip vadinamieji “verslo angelai” arba pradinis kapitalas. Šalyje veikia keli Lietuvos rizikos kapitalo fondai, tačiau ir tie patys sunkiai gali aprūpinti SVV. Taigi, didelis vaidmuo tenka valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšomis teikiamai finansinei paramai. Iki 2004 metų valstybės parama įmonių inovaciniams projektams įgyvendinti buvo teikiama iš Ūkio ministerijos administruojamų programų lėšų, tačiau ši parama dėl lėšų stokos nebuvo pakankama. Nuo 2004 metų inovacinių projektų finansavimo galimybes papildė ES struktūrinių fondų lėšos.

Akivaizdu, kad MTP yra viena iš struktūrų, skatinančių žiniomis paremto verslo plėtrą, didinančių didelės pridėtinės vertės produktų dalį šalies ūkyje. Lietuvos SVV įmonės gali paskatinti verslo plėtrą gamindama ir pateikdama į rinkas konkurencingas, didelės pridėtinės vertės turinčias prekes ir paslaugas, kurioms labiausiai reikia išvystytų aukštų technologijų. Tačiau modernių technologijų firmų plėtrai ir aukštoms technologijoms diegti SVV sektoriaus įmonėse reikia tam palankios aplinkos. MTP ir yra tas taškas, kuris sukuria būtent tokią aplinką ir leidžia sparčiau plėtoti naujų technologijų sektorių. Toks technologijų plėtojimas ir perdavimas SVV įmonėms geriausiai vyksta tuomet, kai jis yra vykdomas kartu su bendradarbiavimo tinklų kūrimu ir paremiamas galimybe lengvai gauti įvairių finansinių programų paramą.

Šiuo metu Lietuvoje veikia šeši MTP: Vilniaus mokslo ir technologijų parkas, Šiaurės miestelio technologijų parkas, Visorių informacinių technologijų parkas, Kauno aukštųjų informacinių technologijų parkas, Klaipėdos mokslo ir technologijų parkas ir Šiaulių universiteto mokslo ir technologijų parkas. Jų paskirtis – inovacinės kultūros puoselėjimas. Parkų bazėje ir teritorijoje veikia priimtose MVĮ. Parkai dažniausiai siūlo tokias paslaugas [41]:

- ū Techninė aplinka inovaciniam verslui;
- ū Moderni ir įvairi mokslinių institutų įranga;
- ū Informaciniai kanalai;
- ū Konsultacijos ir trumpalaikis mokymas verslo įkūrimo bei valdymo klausimais;
- ū Projektų ir partnerių paieška ir kt.

Taigi, MVĮ technologinių parkų paslaugomis gali naudotis lengvatinėmis sąlygomis. Per technologinius parkus mokslinių tyrimų ir studijų institucijos siūlo SVV įmonėms

bendradarbiauti, organizuojant šiose institucijose sukurtų technologijų panaudojimą. Šie parkai dažniausiai steigiami mokslo ir studijų iniciatyva, todėl labai svarbu, kad valstybė kuo labiau skatintų tokių technologinių parkų kūrimąsi.

Itin svarbi Europos Komisijos nuoroda, kad ES valstybės privalo remti inovacijas visais įmanomais būdais, įskaitant net mokesčių lengvatas. Naujosios ES narės, tame tarpe ir Lietuva, raginamos kurti inovacijų plėtros strategijas, remiantis kitų ES šalių patirtimi, tačiau pirmiausia atsižvelgiant į savo šalies situaciją.

Inovacijų ir technologijų sklaida mažiau išsivysčiusiuose ES regionuose buvo ir yra remiama įvairiomis MTP programų tinklo priemonėmis nukreiptomis į tyrimų bei technologijų sklaidą (SPRINT, Value, Innovation Programme, Framework ir t.t.). Todėl dauguma SVV įmonių aktyviai dalyvauja tokiose programose bei gauna nemažas lėšas idėjų, susijusių su technologijomis, įgyvendinimui.

Kol kas Lietuvoje nėra atlikta išsamesnių empirinių verslo inkubatorių ir technologijų parkų tyrimų, siekiančių išanalizuoti jų veiklos efektyvumą, plėtros galimybes. Bendroji statistika pateikia tik tokius duomenis, pavyzdžiui, kiek verslo inkubatoriuje buvo “subbrandinta” įmonių, kiek jos sumokėjo mokesčių į valstybės biudžetą, kaip vienas ar kitas mokslo ir technologijų parkas pagelbėjo MVĮ, diegiant savo įmonėse tam tikras technologijas ir kitus mokslo pasiekimus. Norint iširti šių įstaigų įtaką regiono ar šalies verslo plėtrai, inovacinės veiklos skatinimui, reikia gilesnės analizės.

Palyginti su ES, Lietuvos inovacijų paramos infrastruktūra dar tik kuriama, tačiau perimant kitų valstybių patirtį, skatinant šios infrastruktūros organizacijų (mokslo ir technologijų parkų) bendradarbiavimą ir jungimąsi į tarptautinius inovacijų paramos tinklus galima per gana trumpą laiką pasiekti gerų rezultatų.

5 SVV VALSTYBINIO RĖMIMO SISTEMOS TOBULINIMAS

Lietuvoje pakankamai mažai žmonių ryžtasi pradėti savo verslą. Daugelis žmonių bijo rizikos, susijusios su verslo kūrimu, be to, jaučia vadybinių žinių stygių, ir mieliau renkasi samdomą darbą. Panaši problema yra įvardijama ir strateginiuose ES dokumentuose, tačiau skirtumas tarp ES ir Lietuvos verslumo lygio yra gana ženklus. Skirtumas ypatingai išryškėja vertinant SVV įmonių lyginamuosius svorius siūlomų darbo vietų struktūroje. Lietuvoje įmonės yra žymiai stambesnės – ES mikroįmonės sukuria net 39 proc. darbo vietų (iš visų SVV), tuo tarpu Lietuvoje šis rodiklis siekia tik 16 proc. Taip pat bendras įmonių skaičius tūkstančiui gyventojų Lietuvoje (21) yra kelis kartus mažesnis nei daugumoje ES valstybių (50-60)

Dažnos valstybės, nustatydamos per daug verslo reguliavimo priemonių – varžo verslo laisvę, riboja konkurencingumo didinimo galimybes tiek teisinės, tiek mokesčių sistemos atžvilgiu. Dažnai kaitaliojamos teisinės normos sukuria sudėtingą verslą reguliuojantį mechanizmą, kuriame ne tik vykdančioms institucijoms tampa sunku apčiuopti demokratinę valstybinės teisinės sistemos prigimtį ir paskirtį. Deja, tokia situacija ir Lietuvoje. Šiuo metu viena iš svarbiausių valstybės paramos priemonių verslui turėtų būti teisinės aplinkos verslo sektoriuje stabilumo užtikrinimas.

Esama SVV teisinė ir ekonominė aplinka Lietuvoje sudėtinga: nemaža dalis įmonių nustoja veikusios arba bankrutuoja, trūksta kvalifikuotų darbininkų, verslininkams stinga elementarios informacijos ir žinių, nėra sukurta efektyvi paramos verslui sistema, nesubalansuota verslo plėtra regionuose. Sparčiai plėtojantis Lietuvos ekonomikai didėja socialiniai, ekonominiai ir teritoriniai netolygumai, tačiau tolygiai išsidėstę Lietuvos miestai sudaro palankias prielaidas darniam ūkio ir visos šalies vystymuisi. Šiuo metu didžioji dalis investicijų pritraukiama į didžiuosius miestus - Vilnių, Kauną, Klaipėdą, Šiaulius bei Panevėžį. Kitų Lietuvos miestų (Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių, Utenos ir Visagino) – regioninių centrų, turinčių ekonomikos augimo potencialą, galimybės išnaudojamos nepakankamai.

Apibendrintai galima pasakyti, kad pagrindinės problemos, susijusios su mažų ir vidutinių įmonių plėtra yra:

- ū Nedidelis verslumas;
- ū Netolygus įmonių pasiskirstymas regionuose;
- ū Kvalifikuotų darbuotojų ir vadybinių žinių stygius;
- ū Finansavimo šaltinių pradedančiam verslui ir inovaciniams, rizikingiems verslo projektams stoka;

Ū Ganėtinai didelės įmonių administracinės išlaidos, susijusios su teisės aktų įgyvendinimu, kintanti verslo aplinka.

Šias problemas numatoma spręsti įgyvendinant SVV strateginėse kryptyse numatytas priemones, nors finansų stygius labai tam trukdo. Lietuvos biudžetas yra ribotas, todėl valstybės pagalba yra gerokai mažesnė negu kitose ES šalyse, tad labai aktualu, įsijungus į ES daugiametę “Verslo ir verslininkystės” (ypač mažų ir vidutinių įmonių) programą bei kitas programas, kurios apima SVV plėtrą ir rėmimą, aktyviai naudotis jų teikiamomis galimybėmis.

Pastaruoju metu yra rengiamos įvairios SVV plėtros strategijos, rėmimo strateginės kryptys ir pan. SVV plėtros strategija parengta siekiant subalansuoti nacionalinę ir regioninę ekonomikos plėtrą. Atsižvelgiant į tai, kad smulkus ir vidutinis verslas – svarbiausias ekonomikos augimo veiksnys, darantis esminį poveikį bendrai šalies ūkio plėtrai ir socialiniam stabilumui, Lietuva turi parengtas Smuklaus ir vidutinio verslo plėtros strategines kryptis 2005-2008 metams. Tikimasi, jog įgyvendinus nustatytas priemones, šalyje pakils verslumo lygis, padidės verslo efektyvumas ir konkurencingumas, mažos ir vidutinės įmonės geriau integruosis į pasaulio rinką, be to, padidės tam tikrų socialinių grupių (neįgaliųjų, moterų, jaunimo) verslumas, mažės jaunimo emigracija, sumažės socialiniai ir ekonominiai Lietuvos regionų skirtumai, mažos ir vidutinės įmonės sukurs daugiau pridėtinės vertės, bendrojo vidaus produkto, pagausės vidurinis visuomenės sluoksnis.

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje, kuri turi tikslinę orientaciją, yra apibrėžta ekonomikos vizija, ekonomikos plėtros valstybės misija ir strateginiai tikslai. Ekonomikos politikos tikslai išdėstyti Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje, iš esmės atitinka Barselonos Viršūnių susitikimo sprendimus, atsižvelgta ir į ES prioritetus.

Lietuvos SVV įmonės turi konkurencinių pranašumų ES: pirma, panašioms ES įmonėms reikia lygiaverčių partnerių Rytų Europoje, kurie galėtų papildyti jų gamybinius pajėgumus ir būtų arti logistiniu požiūriu. Antra, mažos įmonės gali lanksčiai atlikti nedidelius užsakymus, tą sunkiau yra padaryti didelėms įmonėms. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo politikoje išskirtinas dėmesys tokiems pagrindiniams tikslams:

- Ū SVV įmonių steigimo aktyvinimas – SVV steigimo išlaidos turi tapti konkurencingos ES, MVI registravimo sistemos internete sukūrimas ir prieinamumas verslininkams;
- Ū Finansinių paslaugų išplėtimas MVI, sukuriant atitinkamus instrumentus ir tobulinant sąlygas pasinaudoti lengvatiniais kreditais bei mikrokreditais, rizikos kapitalo fondais, paskolų draudimu, ES struktūrinių fondų parama;

- Ū Inovatyvių įmonių steigimo skatinimas – naujų inovatyvių MVĮ skaičiaus, ypač valstybės remiamuose verslo inkubatoriuose ir technologijų parkuose, didinimas.

Valstybinis reguliavimas yra reikalingas, bet pernelyg didelis valstybės kišimasis stabdo verslo plėtrą. Palanki įstatyminė aplinka visų pirma reiškia administracinių procedūrų, susijusių su įmonių veikla, supaprastinimą. Administracinių kliūčių šalinimo būdai pastaruoju metu reikalingi tokie:

- Ū Pagerinti ir pagreitinti įmonių registracijos procesą;
- Ū Sumažinti kaštus išigyjant reikalingas licenzijas ir leidimus pradėti verslą;
- Ū Pagerinti paskolų gavimo sąlygas, audito ir tikrinimo procedūras.

Lietuvoje naujos įmonės yra kuriamos tradicinių paslaugų sektoriuose ir yra tik nedaugelis inovatyvių įmonių. Riboti finansiniai ištekliai yra vienas iš rimčiausių barjerų, stabdančių ekonomikos augimą ir klestėjimą. Pastarąjį procesą neigiamai įtakoja suaktyvėjusi ekonominė emigracija iš Lietuvos – prarandama kvalifikuota darbo jėga, daugiausia jaunimas. Jau ir dabar daugelyje ūkio šakų jaučiamas neatitikimas tarp kvalifikuotos darbo jėgos paklausos ir jos tenkinimo galimybių. Ypač svarbi priežastis, stabdanti ekonomikos augimą yra tai, kad MVĮ nėra privalumas bankams, nes rizika čia yra didelė, be to, MVĮ vadovams trūksta priemonių ir galimybių tiek vadovavimo, tiek plėtojant inovatyvų verslą srityse. Tam tikra pažanga yra pasiekta supaprastinant administracines procedūras steigiant ar likviduojant įmonę, tačiau didelės pastangos turi būti dedamos viešų institucijų administravimo efektyvumo lygiui kelti. Turime suprasti, kad ne SVV tarnauja valdžiai, bet valdžia tarnauja SVV įmonėms.

Norėtuši tikėti, kad numatyti darbai bus tinkamai atlikti, jais nebus apsiribota, ir tai, žinoma, sąlygos SVV plėtrą ne tik Lietuvos, bet ir Europos Sąjungos konkurencingoje rinkoje. Reikia kiekviename žingsnyje prisiminti, jog norėdamos išlikti konkurencingomis, šiandieninės įmonės turi daryti daugiau, nei tiesiog teikti produktus ar paslaugas, kurios yra geresnės ar pigesnės nei jų konkurentų. Jos turi greičiau nei konkurentai reaguoti į aplinkos pasikeitimus, greičiau atlikti modernizavimą, greičiau reaguoti į kainų kitimą. Jos turi būti greitesnės diegiant naujas technologijas. Tam, kad galėtų augti, joms gali tekti eiti į visiškai naujas rinkas bei įgyvendinti rizikingas strategijas. Inovacijų valdymui reikalingi kiti vadovavimo įgūdžiai lyginant su tais, kurie yra reikalingi vadovauti įprastiems procesams. Inovacijų diegimas užtikrina įmonės konkurencinį pranašumą bei suteikia tvirtą pagrindą sparčiai įmonės plėtrai Lietuvoje yra sukurta daug ir gana neblogų strategijų, tame tarpe ir SVV plėtros ir skatinimo srityje. Vadovaujantis jomis yra taikoma visa eilė valstybės pagalbos SVV priemonių. Taigi problema greičiausiai nėra tame, kad trūksta priemonių. Problema ta, kad nėra sukuriamas

tinkamas ir veiksnus įgyvendinimo (taikymo) mechanizmas, ir naudojamos priemonės pasiekia tą tikslą, kad jos yra taikomos, bet ne tai, kad jos yra taikomos efektyviai, t.y. nepasiekia svarbiausių tikslų – išnaudojant visą savo potencialą skatinti kokybišką ekonomikos augimą, didinti užimtumą ir stiprinti šalies konkurencingumą. Reikia veikti ir veikti ryžtingai.

SVV rėmimo aktualumas ir problemos kyla tiek dėl šio verslo specifikos, tiek dėl objektyvių visos šalies veiksnių bei susidariusių sąlygų. Todėl labai svarbus yra valstybės dėmesys ir parama SVV. Tiesa, valstybė negali peržengti verslo reguliavimo ribos, vadinamos per dideliu kišimusi į verslą, o turi palikti pakankamai veiklos laisvės ir atsakomybės pačiam verslui. Pasak H.Von Lampe, valstybės parama turi būti subalansuota. Ji neturi kištis pernelyg daug į patį verslą ir taip iškraipyti “sveiką” konkurenciją tarp įmonių. Anot jo, “yra įvairių valstybės pagalbos formų, yra daug įmonių, kurios negali išsilaikyti nebankrutavusios. Todėl reikia nuspręsti, kokia valstybės pagalbos forma yra pati geriausia ir veiksmingiausia, kad užkirstų kelią nedarbui, nebūtų kitų skaudžių socialinių padarinių”

Apibendrintai galima pasakyti, kad SVV veiklos perspektyvos daugeliu atvejų priklausys ne tik nuo Vyriausybės politikos, jos pagrindu suformuotų priemonių įgyvendinimo efektyvumo, gebėjimo perimti ir įsisavinti ES šalių praktinę patirtį administruojant įvairius MVI pažangą užtikrinančius instrumentus (mokesčių sistemą, mokesčių administravimą, kovą su korupcija ir biurokratizmu, informacinę, konsultacinę, teisinę paramą MVI), bet ir MVI gebėjimo kurti ir diegti naujas technologijas, plėtoti inovacinę veiklą, valstybėje sukurtos palankios verslo infrastruktūros, skatinančios įmonių konkurencingumą vietos rinkoje, pakankamų kvalifikuotos darbo jėgos, finansinių ir paslaugų išteklių.

IŠVADOS

Darbo pradžioje iškelta darbo hipotezė pasitvirtino, t.y. Lietuvos valstybė, remiantis ES šalių patirtimi, bando diegti ir įgyvendinti kaskart vis naujesnes paramos SVV formas bei tobulinti seniau įgyvendinamas priemones, tačiau dėl lėšų stokos parama SVV nėra įgyvendinama taip, kaip to reikėtų tolygiai SVV plėtrai skatinti. Todėl apibendrinant galima padaryti tokias išvadas:

1. SVV įmonės yra pagrindinis ekonominio augimo ir užimtumo variklis, todėl valstybės parama SVV įmonėms yra naudinga visuomenei ir pačiai valstybei.
2. Valstybė privalo sudaryti atitinkamas sąlygas smulkaus ir vidutinio verslo plėtojimui todėl, kad daugelis MVĮ nėra pajėgios toliau skverbtis į rinką, išsilaikyti joje ir nebankrotuoti. Atliktas tyrimas parodė, jog tai sąlygoja tokios pagrindinės priežastys (pateikiama mažėjančios svarbos tvarka):
 - a) Dideli mokesčiai;
 - b) Apyvartinių lėšų stoka;
 - c) Kvalifikuoto personalo stoka;
 - d) Biurokratija;
 - e) Korupcija;
 - f) Sudėtinga ir nuolat kintanti verslo įstatymų sistema.
3. Nors pagrindinės problemos tyrimo metu identifikuotos, tačiau teisės aktų, kitos literatūros analizė rodo, jog jos ne tik nėra tinkamai sprendžiamos esamu momentu, bet nenumatoma didelių pokyčių ir ateityje:
 - a) Smulkus ir vidutinis verslas yra pakankamai sparčiai besivystantis sektorius, tad šioje srityje akcentuojamas finansinių išteklių trūkumas. Tačiau tiesioginė valstybės parama ir toliau išliks tik minimali: daugiausia bus kofinansuojamos kartu su Europos Sąjunga vykdomos atskiros programos ir didžiausias dėmesys bus skiriamas teisinės bazės sureguliuvimui, mokymams, papildomam konsultavimui;
 - b) Lietuvos įstatymuose yra nustatyti galimi mokestinių nepriemokų, išsiskolinimo valstybės socialinio draudimo fondui atidėjimai, tačiau mokestinių lengvatų verslo pradžioje, kurios tikėtina užkirstų kelią nepriemokų susidarymui, nenumatyta. O būtent dideli mokesčiai pačių verslininkų yra nurodomi kaip viena didžiausių kliūčių sėkmingai verslo plėtrai pirmaisiais metais.
 - c) Finansinės paramos formos – palūkanų draudimas, rizikos kapitalas bandomos taikyti Lietuvoje, tačiau jų mastai, taigi ir reali parama smulkios ir vidutinėms įmonėms, kol

kas dar nežymūs. Šiuo metu yra tobulinamas finansinės paramos SVV modelis, kuriuo siekiama geriau patenkinti įmonių poreikius bei įsijungti į analogiškas Europos Sąjungos paramos SVV programas.

4. Tyrimo ir analizės metu išryškėjo ir dar viena netiesioginė menkos paramos sąlygojama problema – menkas verslumo bei verslo kokybės lygis, kuris pasireiškia:
 - a) dauguma jaunų žmonių renkasi samdomą darbą, o nekuria savo verslo, nes tam nėra pradinio kapitalo, o bankams būtinas užstatas;
 - b) daugiausiai plėtojamos tradicinės verslo sritys;
 - c) menkas inovacijų bei mokslo pasiekimų taikymas.
5. Kita vertus galima išskirti ir teigiamų šiuo metu veikiančios paramos aspektų:
 - a) Savivaldos institucijos, norėdamos padėti plėtoti smulkų ir vidutinį verslą, sukurti daugiau darbo vietų ir spręsti bedarbystės problemas savo regione, steigia smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondus. Pagrindinės šių fondų lėšų naudojimo kryptys - kompensuoti paskolų palūkanas ir kai kuriuos mokesčius, teikti lengvatinius kreditus, kompensuoti naujų darbo vietų kūrimo išlaidas, finansuoti tikslinius projektus, mokymus, renginius verslininkams.
 - b) Europos Sąjungos poveikis ypač ryškus SVV politiką įgyvendinančių institucijų raidai. Nors ir nepakankamai, bet įsteigta Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros agentūra, paramos verslui institucijos (verslo informaciniai centrai, verslo inkubatoriai, mokslo ir technologijų parkai), stiprinami šių institucijų administraciniai gebėjimai, įgyvendinamos skatinimo programos.

PASIŪLYMAI

Remiantis nagrinėta medžiaga ir atsižvelgiant į padarytas išvadas, galima suformuluoti pasiūlymus valstybės paramos priemonėms smulkiam ir vidutiniam verslui gerinti bei tobulinti:

1. Rekomenduotina skatinti bankus lengviau išduoti paskolas smulkioms ir vidutinėms įmonėms, t.y. kreditų garantavimas valstybiniu mastu. Tai turėtų vykdyti Vyriausybei atskaitinga, bet nepriklausomą tarybą ir valdybą turinti ne pelno siekianti organizacija (arba fondas). Ji vertintų SVV įmonių siūlomus kreditavimui projektus ir priimtų sprendimą dėl geriausių projektų garantavimo.
2. Parama SVV įmonėms turėtų būti teikiama, įvertinant verslo augimo stadijas bei veiklą miestų ir rajonų lygmenyje. Labiau atsilikusiems rajonams turėtų būti skiriama daugiau dėmesio ir lėšų, skirtų galimybėms tolygiai vystyti verslo infrastruktūrai, suteikti žymiai didesnes mokesčių lengvatas ar bent sumažinti mokamų mokesčių skaičių.
3. Patariama sustiprinti SVV padalinį Ūkio ministerijoje, išplėsti ir sustiprinti Lietuvos SVV plėtros agentūrą ir jau veikiančius verslo inkubatorius, įkurti dar daugiau mokslo technologijų parkų (užtikrinant tolygų infrastruktūros pasiskirstymą visuose rajonuose).
4. Lietuva ir toliau turėtų mažinti verslo administravimo procedūroms reikalingų dokumentų bei pačių procedūrų kiekį ir sudėtingumą. Būtina sukurti tinklapį, kad SVV įmonės turėtų galimybę registruotis internetu vienoje vietoje ir skatinti SVV įmones naudotis tokiomis paslaugomis. Be to, valstybė turėtų plėsti viešųjų paslaugų verslui, teikiamų elektroniniu būdu, spektrą.
5. Valstybė turėtų atsakingiau vykdyti teisėkūros funkciją – įvairias sritis reglamentuojančių teisės aktų kūrimui pasitelkti privačių konsultantų ir profesionalių tam tikroje srityje besispecializuojančių teisininkų komandas, siekiant užtikrinti stabilumą teisinėje verslo aplinkoje. Turėtų būti keliama rengiamų teisės aktų kokybė - rengiant teisės aktus turėtų būti plačiai taikoma praktika samdyti atitinkamos srities specialistus ir teisininkus, o ne pasikliaujama valdininkų jėgomis. Tai sutaupytų viešojo sektoriaus darbo valandas, o juo labiau būtų naudinga privačiam verslui.
6. Valstybė turėtų imtis aktyvių veiksmų verslumui skatinti. Tuo tikslu turėtų būti įdiegta verslininkiškumo įgūdžių formavimo sistema visoje mokymosi

grandinėje. Suaugusiems, ypačingai didelio nedarbo regionuose, turėtų būti suteikta galimybė įgyti verslo įkūrimui ir vystymui būtinų vadybinių žinių.

7. SVV subjektai Lietuvoje nepakankamai remiasi mokslo laimėjimais. Tai trukdo įmonių plėtrai, mažina jų konkurencingumą. SVV sektoriuje būtina sukurti institucinę infrastruktūrą, kuri:
 - a) Skatintų inovacijų plėtrą, technologijų perdavimą, inovacinių verslo struktūrų (pvz., jau minėtų mokslo ir technologijų parkų) steigimą;
 - b) Parengtų ir įgyvendintų priemones, skatinančias SVV įmonių, mokslo įstaigų ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimą technologijų perdavimo ir inovacijų diegimo srityse;
 - c) Sukurtų finansinės paramos mechanizmus technologijoms perduoti, inovacijoms diegti, moksliniams tyrimams ir technologinės plėtros darbams atlikti;
 - d) Išplėtotų garantinius mechanizmus, skatinančius bankų aktyvumą finansuojant inovacinius projektus;
 - e) Parengtų specialią SVV darbuotojų kvalifikacijos kėlimo programą inovacijų vadybos, marketingo ir intelektualinės veiklos vadybos klausimais;
 - f) Plėstų tarptautinį bendradarbiavimą technologijų perdavimo ir inovacijų srityse.
8. Rekomenduotina standartizuoti verslo informacinių centrų veiklą. Manau, jog turėtų būti sukurti aprašai ir metodikos, kur būtų nurodyta, kaip VIC turėtų organizuoti savo veiklą, kokią informaciją privalėtų teikti, ką skelbti savo internetiniame puslapyje ir pan. Į šį procesą taip pat reikėtų įjungti asocijuotas verslo struktūras, kurios dalyvautų kuriant ir apibrėžiant mokymo kursus, metodikas.
9. Lietuva turėtų dėti dar didesnes pastangas pagerinti teisinę verslo aplinką. Tai yra, kad įstatymai kaip įmanoma mažiau keistųsi ir užtikrintų stabilumą šioje srityje. Rekomenduojama panaikinti prieštaravimus ir dubliavimąsi normatyviniuose aktuose bei įstatymuose, reglamentuoti tikrinančių verslo įmones institucijų veiklą, numatant kompleksinių tikrinimų periodiškumą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. **Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas.** 1995m. birželio 28 d. Nr. I-974. <http://www.lrs.lt>
2. **Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymas.** 2001 m. gruodžio 20 d. Nr.IX-675.
3. **Lietuvos Respublikos Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas.** 1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935. <http://www.lrs.lt>
4. **Lietuvos Respublikos Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymo pakeitimo įstatymas.** 2002 m. spalio 22 d. Nr. IX-1142. <http://www.lrs.lt>
5. **Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas.** 2004 m. lapkričio 4 d. Nr. IX-2535. <http://www.lrs.lt>
6. **Lietuvos Respublikos Valstybės skolos įstatymas.** 1996 m. rugpjūčio 22 d.Nr.I-1508. <http://www.lrs.lt>
7. **Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas.** 1994 m. liepos 7 d. Nr.I-533. <http://www.lrs.lt>
8. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas** “Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“ 2005 m. birželio 14 d. Nr. 647. <http://www.lrs.lt>
9. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas** „Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos“. 2005 m. lapkričio 22 d. Nr. 1270. <http://www.lrs.lt>
10. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas** „Dėl smulkaus ir vidutinio verslo paskolų draudimo“. 1998 m. liepos 31 d. Nr.972. <http://www.lrs.lt>
11. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas** “ Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros”. 2001 m. liepos 11 d. Nr.887. <http://www.lrs.lt>
12. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas** “Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2004 metų strateginių kryptių ir smulkaus ir vidutinio verslo plėtros 2002-2004 metų priemonių patvirtinimo”. 2002 m. liepos 19 d. Nr. 1175. <http://www.lrs.lt>
13. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas** “Dėl smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo”. 1998 m. gegužės 14 d. Nr. 588. <http://www.lrs.lt>
14. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas** “Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programos įgyvendinimo priemonių”. 1998 m. sausio 8 d. Nr. 15. <http://www.lrs.lt>
15. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas** “Dėl verslo liudijimų išdavimo gyventojams tvarkos”. 2002 m. lapkričio 19 d. Nr. 1797. <http://www.lrs.lt>

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl aukštųjų technologijų plėtros programos patvirtinimo“ 2003 m. gruodžio 22 d. Nr.1645. <http://www.lrs.lt>
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl inovacijų versle programos“ 2003 m. liepos 15 d. Nr.911. <http://www.lrs.lt>
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros iki 2008 metų strateginių kryptių aprašas“ 2005 m. spalio 19 d. Nr. 1104. <http://www.lrs.lt>
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl valstybės garantijų, teikiamų už UAB draudimo įmonės “Lietuvos eksporto ir importo draudimas“ ir UAB “Investicijų ir verslo garantijos“ išipareigojimus, limitų“. 2002 m. kovo 29 d. Nr. 427. <http://www.lrs.lt>
20. Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas „Dėl paslaugų smulkiam ir vidutiniam verslui įstaigų tinklo formavimo, valdymo ir finansavimo pagrindinių principų“ 2003 m. Nr.4-74. <http://www.lrs.lt>
21. Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas „Mikrokreditų teikimo ir administravimo taisyklės“. 2006 m. gegužės 22 d. Nr.4-18. <http://www.lrs.lt>
22. Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas “Smulkaus ir vidutinio verslo garantijų teikimo nuostatai”. 2001 m. spalio 29 d. Nr. 322. <http://www.lrs.lt>
23. Adomaitis N. Vyriausybė giriasi, žmonės juokiasi// Verslo žinios, 2006 balandžio 7, Nr.68(2223)
24. Appleby R.C. Šiuolaikinio verslo administravimas. Vilnius: Charibdė, 2003.
25. Baršauskas P. Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Kaunas: Technologija, 2002.
26. Brazauskienė R., Brazauskas S. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros Lietuvoje teisinės sąlygos. Vilnius: Eugrimas, 1999.
27. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
28. Darulis R., Masalskis K. Smulkus verslas Lietuvoje: būklė, problemos, perspektyvos. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai.1998, Nr.6.
29. European Union policy:small and medium-sized enterprises. <http://www.europe.eu.int>
30. Europos Komisijos rekomendacija Dėl mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo, 96/280/EB, 2003/361/EB. <http://www.europa.eu.int>
31. Europos Komiteto internetinis portalas. <http://www.euro.lt>
32. Europos mažų ir vidutinių įmonių chartija, <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/n26002.htm>

33. **European Union policy: small and medium – sized enterprises** - http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/promoting_entrepreneurship/index.htm
34. **Gineitienė Z., Girdenis J.** Mažų, vidutinių ir didelių įmonių vieta inovacinėje veikloje. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 2004, Nr.30
35. **Gineitienė Z., Kučinskienė M.** Smulkaus ir vidutinio verslo paramos sistemos tobulinimas integruojantis į Europos Sąjungą. Regionų plėtra – 2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, 2001.
36. **Gineitienė Z., Žižytė A.** Verslo inkubatoriai kaip inovacijų smulkaus ir vidutinio verslo realizavimo forma. Regionų plėtra – 2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, 2001.
37. **Gronskas V.** Prekinė verslininkystė ir natūrinė ūkinė veikla: monografija. Kaunas: Technologija, 2001.
38. **Ilgalaikė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtots iki 2015 metų strategija.** Vilnius: Lietuvos mokslas, 2002.
39. **Juozaitienė L., Staponkienė J.** Verslo ir vadybos įvadas. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006.
40. **Laisvosios enciklopedijos Vikipedijos internetinis portalas.** <http://www.wikipedia.org>
41. **Lietuvos Smulkaus ir vidutinio verslo paramos asociacijos internetinis portalas.** <http://www.svv.lt>
42. **Lietuvos statistikos departamentas.** <http://www.std.lt>
43. **Lukaševičius K., Martinkus B.** Verslo vadyba. Kaunas: Technologija, 2003.
44. **Martinkus B., Žičkienė S.** Verslo organizavimas. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006.
45. **Matekonienė J., Balkevičienė E.** Smulkaus ir vidutinio verslo kriterijų Lietuvoje ir Europos sąjungoje palyginimas. Regionų plėtra – 2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, 2001.
46. **Mažylis L.** Paramos smulkiam ir vidutiniam verslui administravimo Lietuvoje europinis kontekstas // Viešoji politika ir administravimas. 2006, Nr. 16
47. **Mockaitis A.I., Vaiginienė E.** Vidurio bei Rytų Europos smulkiojo ir vidutinio verslo internacionalizavimo problemos. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2005, Nr.34
48. **Mokslo ir technologijų parkų plėtros koncepcija.** <http://www.ekm.lt>
49. **Pačėsa N.** Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros – naujos ekonomikos pradžia? Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2002, Nr.22
50. **Savivaldybių skatinimo fondai 2005.** <http://www.svv.lt>

51. **Simanavičienė Ž.** Valstybinio verslo reguliavimo institucijos. Kaunas: Technologija, 2003.
52. **Smulkusis ir vidutinis verslas bei inovacijos** – strateginiai 2006 m. ūkio tikslai. Vyriausybės spaudos tarnybos pranešimas. „Lietuvos rytas“, 2006 m. sausio 23 d.
53. **Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialioji programa.** (2004 – 2006 m.) <http://www.ekm.lt>
54. **Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programa.** <http://www.svv.lt/>
55. **Stačiokas R.** Verslo apmokestinimo įvadas. Kaunas: Technologija, 2003.
56. **Sūdžius V.** Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas. Vilnius: Kronta, 2001.
57. **UAB “Investicijų ir verslo garantijos” internetinis portalas.** <http://www.invega.lt>
58. **UAB draudimo įmonės “Lietuvos eksporto ir importo draudimas” veiklos nuostatos.** Patvirtinta LR vyriausybės 1997 m. liepos 3 d. Nr.713.
59. **Valstybės paramos smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai strateginės kryptys** (E.Jančiauskas, N.Jančiauskienė). Viešojo administravimo efektyvumas. Kaunas: Technologija, 2001.
60. **Verslo inkubatoriai.** Lietuvos Smulkaus ir vidutinio verslo paramos asociacijos internetinis portalas. <http://www.svv>
61. **Verslo informaciniai centrai.** Lietuvos Smulkaus ir vidutinio verslo paramos asociacijos internetinis portalas. <http://www.svv>
62. **Vėlyvis J.** Verslas pasaulio prekybos sąlygomis. Vilnius: Technika, 2004.
63. **Viešojo sektoriaus efektyvumas.** Monografija. Kaunas: Technologija, 2004.
64. **Žilinskas V., Martinkus B., Staleronka A.** Verslo vadybos pradmenys. Kaunas: Naujasis lankas, 2004.
65. **Žukauskas R.S.** Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros strateginės kryptys // Viešoji politika ir administravimas. 2002, Nr. 1
66. **Žvinklys J., Vabalas E.** Įmonės ekonomika. Vilnius: VVAM, 2006.
67. www.inovacijos.lt/index.php?2104068894

SANTRAUKA

Mažos ir vidutinės įmonės – dinamiškiausia, nuolat besikeičianti įmonių grupė, vidurinioji ūkio sandaros grandis, turinti lemiamą įtaką ekonominiam augimui ir socialinių santykių stabilumui. Mažos ir vidutinės įmonės (toliau - MVĮ) sudaro gausiausią Lietuvos įmonių grupę, todėl jų skatinimas kurtis, veikti ir plėtotis tampa prioritetine Lietuvos ekonomikos plėtros kryptimi. Lietuvos valdžia įvairiais būdais stengiasi remti MVĮ, kad šios galėtų vystyti savo veiklą bei numato vis daugiau paramos priemonių.

Pagrindinis darbo tikslas - išanalizuoti valstybės paramos smulkiam ir vidutiniam verslui įgyvendinimo sistemą Lietuvoje bei pateikti tobulinimosi kryptis. Darbe analizuojama smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo politika vykdoma Europos Sąjungoje, kurios pagrindu bus pateikiamos tobulinimosi gairės valstybės paramos SVV teikimui Lietuvoje.

Valstybė yra atsakinga už finansinės ir nefinansinės paramos teikimą MVĮ. Įmonės gali naudotis šiomis paramos formomis: institucine verslo paramos infrastruktūra, vyriausybės ir savivaldybių tiesiogine finansine parama, mokesčių lengvatomis, paskolų garantijomis ir kt.

Teisinga valstybės paramos politika smulkiam ir vidutiniam verslui gali prisidėti prie nacionalinės ekonomikos augimo bei skatinti mažų ir vidutinių įmonių kūrimąsi.

SUMMARY

Governments support for small and medium-sized enterprises measures implementation in Lithuania.

Small and medium sized business is the middle structure link of national economy, which has decisive impact to the economy development and social relation stability. Small and medium sized enterprises (further – SME) are amount the biggest part of all Lithuanian enterprises. Thus, governments promotion is requested for business enterprises. Yearly Lithuanian government take about SME and sets supports forms in national market. Thus this becomes the economy development priority in Lithuania. The government, according to instruments of support for SME, attempts to engage people to take part actively in the small and medium business.

The main purpose of this work is describing and studying the instruments of government supports for SME and to reveal, which instrument of existing national supports system should be further developed as well as possible to propose ways, how they can be achieved hereafter. Also there are discussed about the main directions of businnes stimulations, which are used in European Union countries and which may be used in Lithuania.

It is necessary to mention governments promotion for SME forms, like the creation of business infrastructure net, the establishment of business incubators, tax concessions, municipalities support and etc. Government is responsible for financial and non-financial support. It gives the support according to small and medium business programs.

The promotion of government for SME could raise not only the development of the national economy, but that will stimulate Lithuanias business like in European Union.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ANKETOS PAVYZDYS

(*įmonių vadovams*)

Ši anketa padės Aušrai Bartuškaitei, Mykolo Romerio Universiteto, Ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto studentei, surinkti informaciją apie smulkaus ir vidutinio verslo valstybės taikomas paramos priemones ir jų gyvendinimą, kartu šiandieninės verslo situacijos vertinimą. Šios anketos duomenys bus susisteminti ir viešai paskelbti Magistriniame darbe “Valstybės paramos priemonių smulkiam ir vidutiniam verslui įgyvendinimas Lietuvoje”.

P a s t a b a: *jei atsakinėsite į klausimus kompiuteriniu būdu, tai pažymėkite vieną (kelis) atsakymą (-us) “pajuodintai”; jei rankiniu būdu – tai apveskite savo atsakymo variantą (-us).*

SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO (SVV) SITUACIJA LIETUVOJE

1. Jūsų įmonė yra?

- a) Maža įmonė
- b) Vidutinė įmonė
- c) Stambi įmonė

2. Parašykite kokiai apskričiai priklauso Jūsų įmonė ?

3. Jūsų lytis?

- a) Moteris
- b) Vyras

4. Su kokiomis problemomis susidūrėt steigiant įmonę?

5. Kokios, Jūsų nuomone, didžiausios kliūtys verslui?

- a) Dideli mokesčiai
- b) Biurokratija
- c) Apyvartinių lėšų trūkumas
- d) Pradinio kapitalo stoka

- e) Nuolat kintantys įstatymai
- f) Korupcija
- g) Kvalifikuoto personalo stoka
- h) Atskirų verslo sričių draudimai ir ribojimai
- i) Kita.....

6. Kaip keitėsi verslo sąlygos per pastaruosius 2 metus?

- a) Gerėjo
- b) Blogėjo
- c) Nekito
- d) Nežinau

7. Ar dabartinėmis sąlygomis pradėtumėte verslą Lietuvoje?

- a) Jau užsiimu
- b) Norėčiau
- c) Norėčiau, jei sąlygos verslui būtų geresnės
- d) Nenorėčiau
- e) Niekada apie tai negalvojau, nežinau

8. Kaip vertinate dabartinę smulkaus ir vidutinio verslo valstybės rėmimo politiką?

- a) Teigiamai
- b) Neutraliai
- c) Neigiamai

9. Kokią įtaką verslo klimatui turi valstybės kišimasis į privatų verslą dabartiniu metu?

- a) Labai didelę
- b) Pakankamai didelę
- c) Vidutinę
- d) Mažą
- e) Labai mažą

10. Ar pastaruoju metu sulaukėte iš valstybės kokios paramos verslui vystyti?

- a) Taip
- b) Ne

PASTABA: Jei atsakėte NE, tada toliau atsakinėkite nuo 13 klausimo.

11. Jei taip, kokios tai buvo paramos formos?

- a) Mokesčių lengvatos
- b) Savivaldybių skatinimo fondų finansinė parama
- c) Vyriausybės finansine parama pagal smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas
- d) Konsultacinės ir mokymo paslaugos lengvatinėmis sąlygomis
- e) Verslo inkubatorių suteiktos paslaugos
- f) Mikrokreditavimo sistema pradedantiems verslą
- g) Rizikos kapitalas
- h) Kita.....

12. Ar suteikta parama padėjo tolimesniam Jūsų verslo vystymuisi?

- a) Labai stipriai
- b) Pakankamai
- c) Šiek tiek
- d) Visai nieko

13. Jei ne, tai dėl kokios priežasties nesulaukėte iš valstybės paramos (nurodykite tik vieną pagrindinę priežastį)

- a) Nežinojau, kad yra teikiama parama
- b) Trūksta informacijos apie tai
- c) Kreipiausi, bet man jos niekas nesuteikė
- d) Sunkus kelias iki paramos gavimo
- e) Man tai neaktualu
- f) Kita.....

14. Kokia valstybės paramos forma šiuo metu Jums būtų svarbiausia ir naudingiausia (nurodykite vieną formą)?

- a) Mokesčių lengvatos
- b) Savivaldybių skatinimo fondų finansinė parama
- c) Vyriausybės finansine parama pagal smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas
- d) Konsultacinės ir mokymo paslaugos lengvatinėmis sąlygomis
- e) Verslo inkubatorių suteiktos paslaugos
- f) Mikrokreditavimo sistema pradedantiems verslą
- g) Rizikos kapitalas
- h) Kita.....

15. Ar tikėtės dar ateityje iš valstybės gauti kokią paramą?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Galbūt
- d) Nežinau

16. Kokias iš išvardintų mokesčių lengvatų Jūs žinote?

- a) Laikinas mokesčių sumokėjimo atidėjimas
- b) Atleidimas nuo mokesčių tam tikram laikotarpiui
- c) Sumažinti mokesčių tarifai
- d) Kita(įrašykite).....

17. Kaip Jūs manote, ar būtų naudinga valstybės parama mokesčių srityje MVI, kai naujai besikuriančioms MVI būtų taikomas sumažintas mokesčių tarifas tam tikram nustatytam laikotarpiui (pvz.: nuo trijų iki penkerių metų):

- a) Taip
- b) Galbūt
- c) Ne
- d) Nežinau

18. Ar Jūsų regione (rajone) savivaldybė taiko kokias lengvatas (savivaldybių nustatytiems surenkamiems) mokesčiams, kurias galima nustatyti jų kompetencijoje?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Nežinau

PASTABA: Jei atsakėte NE ar NEŽINAU, tada toliau atsakinėkite nuo 20 klausimo.

19. Jei taiko, tai kokias mokesčių lengvatas (įrašykite) ?

- a)
- b)
- c)
- d)

20. Kaip Jūs manote, kokie mokesčiai trukdo labiausiai Jūsų verslui vystytis ir augti:

- a) Pelno
- b) Pridėtinės vertės (PVM)
- c) Socialinio draudimo
- d) Nekilnojamo turto
- e) Garantinio fondo
- f) Žyminis
- g) Žemės
- h) Akcizo
- i) Kiti (įrašykite).....

21. Kokias žinote Lietuvoje įgyvendinamas finansinės paramos priemonės:

- a) Vyriausybės ir savivaldybių finansinė parama pagal SVV skatinimo programas
- b) Lengvatinės paskolos ir mikrokreditai
- c) Paskolų garantijos
- d) Palūkanų draudimas
- e) Kita (įrašykite).....

22. Kokia iš išvardintų finansinės paramos priemonių Jūsų įmonei būtų reikalingiausia (nurodykite vieną)?

- a) Vyriausybės ir savivaldybių finansinė parama pagal SVV skatinimo programas
- b) Lengvatinės paskolos ir mikrokreditai
- c) Paskolų garantijos
- d) Palūkanų draudimas
- e) Kita (įrašykite).....

23. Jei gautumėte finansinę paramą, kokiems tikslams ją skirtumėte?

- a) Investuočiau į naujus įrengimus ir techniką
- b) Panaudočiau apyvartinėms lėšoms
- c) Panaudočiau inovacijų projektų diegimui savo įmonėje
- d) Skirčiau įmonės kokybės vadybos įgyvendinimui ir tobulinimui
- e) Skirčiau darbuotojų apmokymams ir kvalifikacijos kėlimui
- f) Naujų technologijų diegimui įmonėje
- g) Kita (įrašykite).....

24. Ar Jūsų regiono (rajon) savivaldybė vykdo kokią finansinę paramą MVI?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Nežinau

PASTABA: Jei atsakėte NE ar NEŽINAU, tada toliau atsakinėkite nuo 26 klausimo.

25. Jei savivaldybė vykdo finansinę paramą, tai kokiais priemonėmis?

- a) Lengvatinės paskolos
- b) Remia naujų darbo vietų kūrimą
- c) Informacijos MVĮ sklaidimas bei nemokamas konsultavimas
- d) Patalpų nuomos ir eksploatacijos lengvatos
- e) Įmonės kūrimo išlaidų kompensavimas
- f) Palūkanų nuolaidos
- g) Verslo kelionių išlaidų dalinis kompensavimas
- h) Kita (irašykite).....

26. Ar esate girdėję apie paskolų garantijas suteikiamas bankams dėl MVĮ paskolų ėmimo?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Šiek tiek

27. Ar esate kada nors gavęs paskolos garantiją savo įmonei?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Bandžiau, bet negavau

28. Ar esate dalyvavę rengiamose MVĮ mokymo ir konsultavimo programose?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Galvojau ateityje sudalyvauti

PASTABA: Jei atsakėte TAIP, tada toliau atsakinėkite nuo 30 klausimo.

29. Kokios priežastys lemia, kad Jūsų įmonė nebandė sudalyvauti šiose programose?

- a) Mūsų tai nedomina
- b) Mums nereikalinga, kadangi mes šioje srityje pakankamai viską išmanome
- c) Nieko naujo nesužinome
- d) Mūsų įmonei tai būtų svarbu ir naudinga, tačiau nežinome kur kreiptis
- e) Tai brangios paslaugos
- f) Kita (įrašykite).....

30. Kaip Jūs manot, kokia paramos priemonė susijusi su šia sritimi Jūsų įmonei būtų naudingiausia?

- a) Nemokamas konsultavimas
- b) Vadovų ir darbuotojų mokymai
- c) Nuolatinis verslo centrų informavimas apie MVĮ situacijos ir susijusių įstatymų su šia sritimi pakeitimai (el. paštu, internetu, laiškais, konferencijos ir t.t.)
- d) Kita (įrašykite).....

31. Kokia labiausiai Jūsų įmonei reikalinga informacija susijusia su mokymo ir konsultavimo sritimi (nurodykite vieną svarbiausią)?

- a) Informacija reikalinga verslui pradėti
- b) Informacija apie užsienio rinkas ir partnerius
- c) Informacija apie valstybės teikiamą paramą
- d) Informacija apie įstatymų keitimo iniciatyvas
- e) Informacija apie institucinę SVV paramą
- f) Kita (įrašykite).....

32. Ar žinote, kas tai yra verslo inkubatorius?

- a) Taip
- b) Ne

33. Ar naudojotės kada nors verslo inkubatorių teikiamomis paslaugomis?

- a) Taip
- b) Ne

Jei turite pastabų dėl šios anketos sudarymo, klausimų pateikimo formos ir pan., siųskite savo pastabas el.paštu: a.bartuskaite@omnitel.net Ačiū

**Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondų lėšų panaudojimas
2005 m.**

Savivaldybė	Planuota skirti lėšų, Lt	Skirtos lėšos, Lt	Panaudota lėšų suma, Lt	Lėšų panaudojimo kryptys
Akmenės r.	85 000	97 188	97 188	Verslo informacinių ir rajono įvaizdį formuojančių leidinių finansavimui – 5 300 Lt; parodos „Miestas 20005“ išlaidų kompensavimui – 17 765 Lt; verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 64 700 Lt; vietinio užimtumo iniciatyvių projektų paruošimo išlaidų padengimui – 3 280 Lt; daliniam palūkanų kompensavimui – 2 133 Lt; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui – 4 010 Lt.
Alytaus m.	123 000	123 000	119 846	Mokymams, konsultacijoms, seminarams, perkvalifikavimo paslaugų verslininkams organizavimo daliniam apmokėjimui; jaunimo verslumo skatinimui; parodų, mugių, verslo misijų organizavimo daliniam apmokėjimui; verslo įmonių bendradabavimo skatinimui; verslo

				aplinkos gerinimui.
Alytaus r.	65 000	50 200	50 200	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui – 31 000 Lt; konsultacijoms, mokymams, kvalifikacijos kėlimo ar perkvalifikavimo išlaidų finansavimui – 13 700 Lt; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui – 5 500 Lt.
Anykščių r.	**			
Birštono	20 000	35 380	11 098	Reklamos išlaidų ir banko paskolų palūkanų daliniam finansavimui.
Biržų r.	40 000	47 000	43 909	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 32 000 Lt; mokymams, konsultacijoms, seminarams – 11 235 Lt; PHARE projektų bendrafinansavimui – 674 Lt.
Druskininkų	37 000	23 177	23 177	Įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; paskolų palūkanų kompensavimui; mokymams, konsultacijoms.
Elektrėnų r.	140 000	34 100	34 064	Verslo projektų rengimo finansavimui; mokymams, konsultacijoms; įmonių dalyvavimo

				parodose išlaidų finansavimui.
Ignalinos r.	180 000 (iš jų 80 000Lt privatizavimo fondo lėšos)	157 467	157 467	Paskolų palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui.
Jonavos r.	480 000	-	192 000	Lengvatinių paskolų teikimui.
Joniškio r.	70 000	70 000	70 000	Vietinio užimtumo iniciatyvių projektų paruošimo išlaidų padengimui; mokymams ir konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui.
Jurbarko r.		189 200	130 336	Naujų darbo vietų kūrimo daliniam išlaidų finansavimui – 2 551 Lt; verslo ugdymo priemonių daliniam finansavimui – 47 000 Lt; kreditų įforminimo išlaidų bei palūkanų kompensavimui – 12 185 Lt; verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 45 000 Lt;
Kaišiadorių r.	-	90 000	84 764	Verslo aplinkos gerinimui; įmonių dalyvavimo parodoje išlaidų finansavimui.

Kauno m.	-	-	-	-
Kauno r.	107 888	100 888	-	Mokymams ir konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui.
Kalvarijos	*		49 807	Turto, žemės nuomos mokesčių daliniam kompensavimui.
Kazlų Rūdos	50 000	50 000	50 000	Palūkanų kompensavimui; SVV skatinančioms priemonėms; mokymams ir konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui.
Kelmės r.	165 000	165 000	160 104	Palūkanų kompensavimui – 111 820 Lt; mokymams ir konsultacijoms – 33 990 Lt; verslo aplinkos gerinimui.
Kėdainių r.	163 000	163 200	23 400	Lengvatinių paskolų teikimui – 22 000 Lt; parodos „Miestas 2005“ išlaidų kompensavimui – 1 400 Lt.
Klaipėdos m.	*	335 000	372 500	Verslo misijoms 75 000 Lt; mokymams, konsultacijoms – 46 500 Lt; įmonių dalyvavimo parodose ir tarptautiniuose renginiuose išlaidų finansavimui – 22

				000 Lt; miestą pristatančių leidinių leidybai – 145 000 Lt.
Klaipėdos r.	50 000	60 000	59 996	Verslo misijoms; palūkanų kompensavimui; įrangos ir darbo priemonių įsigijimo išlaidų daliniam finansavimui; seminarams, mokymams.
Kretingos r.	-	66 200	55 927	SVV rėmimui.
Kupiškio r.	40 000	40 000	36 997	Palūkanų kompensavimui.
Lazdijų r.	-	30 900	30 900	SVV rėmimui.
Marijampolės	100 000	85 200	85 200	Palūkanų kompensavimui – 63 200 Lt; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; mokslo tiriamųjų darbų išlaidų finansavimui.
Mažeikių r.	50 000	94 453	94 453	Palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; paskolų teikimui; mokymams; verslo planų rengimo išlaidų kompensavimui.
Molėtų r.	**			
Neringos m.	8500	8500	8500	SVV rėmimui.
Pagėgių m.	30 000	30 000	30 000	Palūkanų

				kompensavimui; konferencijoms.
Pakruojo r.	200 000	188 900	188 900	Palūkanų kompensavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui; daliniam investicinių projektų finansavimui; mokymams.
Palangos m.	110 000	110 000	73 460	Mokymams, konsultacijoms; informacinių leidinių apie SVV ir turizmą leidybai; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; suvenyrų gamybai.
Panevėžio m.	190 180	136 544	150 760	Verslo plėtros programų ir projektų finansavimui; mokymo programų ir kitų reikmių finansavimui.
Panevėžio r.	396 500	167 700	167 700	Lengvatinių paskolų teikimui; palūkanų kompensavimui; fondo administravimo paslaugų finansavimui; kitoms išlaidoms.
Pasvalio r.	116 100	116 100	6900	Lengvatinių paskolų teikimui; parodų, mokymų išlaidų daliniam finansavimui.
Plungės r.	20 000	20 000 10 000Lt susigražino iš Žemaitijos	26 000	Konsultacijoms, mokymams, renginių organizavimui.

		kredito unijos		
Prienų r.	30 000	32 200	32 200	Daliniam palūkanų kompensavimui; mokymams, seminarams; SVV programų ir projektų finansavimui; įmonių dalyvavimo parodose daliniam išlaidų finansavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui.
Radviliškio r.	100 000	-	90 264	Palūkanų kompensavimui – 9 367 Lt; mokymams, seminarams, parodoms – 21 123 Lt; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui – 25 000 Lt; kitoms išlaidoms.
Raseinių r.	100 000	80 000	60 000	Mokymams, seminarams, parodoms; leidinių leidybai.
Rietavo	15 000	15 000	14 709	SVV rėmimui.
Rokiškio r.	50 000	66 000	66 000	Palūkanų kompensavimui – 18 000 Lt; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų daliniam finansavimui – 33 200 Lt; mokymams, konsultacijoms, seminarams – 1 600 Lt; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse ar verslo misijose išlaidų finansavimui.

Skuodo r.	68 000	66 816	66 816	Palūkanų kompensavimui – 39 787 Lt; daliniam reklamos finansavimui – 6 024 Lt; seminarams, mokymams, parodoms.
Šakių r.	104 756	62 278	62 278	Lengvatinių paskolų teikimui; palūkanų kompensavimui; ; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse išlaidų finansavimui
Šalčininkų r.	122 946	122 946	97 439	Paskolų teikimui – 89 966 Lt; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse išlaidų finansavimui – 6 673 Lt; naujų įmonių registravimo išlaidų kompensavimui – 800 Lt.
Šiaulių m.	**			
Šiaulių r.	150 000	149 738	149 738	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 20 000; verslininkų asociacijai; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; palūkanų kompensavimui.
Šilalės r.	40 000	40 000 + 78 000 gražinta iš skirtų beprocentinių paskolų	109 500	Paskolų teikimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; palūkanų kompensavimui; verslo planų įgyvendinimui.

Šilutės r.	10 proc. privatizavimo fondo lėšų	29 800	14 400	Palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; leidinių leidybai.
Širvintų r.	52 700	52 700	52 700	Turizmo ir verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 45 600 Lt; mokymams, konsultacijoms – 6 600 Lt; naujai įsteigtų MVĮ steigimo išlaidų kompensavimui.
Švenčionių r.	50 000	55 000	55 000	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; kaimo turizmo plėtrai; mokymams; kompiuterinės programinės įrangos pirkimui.
Tauragės r.	40 000	40 000	40 000	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui.
Telšių r.	70 000	70 000	70 000	Mokymams ir konsultacijoms; paskolų teikimui; informaciniams leidiniams, parodoms, seminarams.
Trakų r.	15 000	15 000	15 000	-
Ukmergės r.	302 380	303 655	157 649	Palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo tarptautinėse ir nacionalinėse parodose išlaidų finansavimui; regioninių, tikslinių

				verslo plėtros programų rengimo daliniam finansavimui; konsultacijoms ir mokymams; pramonės konkurencingumo didinimo programos įgyvendinimui.
Utenos r.	165 177	3000	3000	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui.
Varėnos r.	205 000	205 000	173 200	Palūkanų kompensavimui – 37 100 Lt; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui – 52 600 Lt; mokymams, konsultacijoms, darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, SVV plėtros tyrimams, samdomų ekspertų bei konsultantų paslaugų apmokėjimui – 2 000 Lt; parodų, konferencijų, seminarų organizavimui – 9 800 Lt; įmonės įregistravimo išlaidų ir valstybinio socialinio draudimo įmokų kompensavimui – 3 900 Lt.
Vilkaviškio r.	50 000	30 700	30 700	Daliniam palūkanų kompensavimui; lengvatinių paskolų teikimui; mokymams, konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui.

Vilniaus m.	*	1 210 000	1 208 000	Mokymams, konsultacijoms 130 000 Lt; MVĮ projektų, susijusių su naujų darbo vietų kūrimu, finansavimui – 18 000 Lt; žinių ekonomikos plėtros priemonių įgyvendinimui – 597 000 Lt; naujai įsteigtų MVĮ steigimo išlaidų kompensavimui – 300 000 Lt.
Vilniaus r.	40 000	40 000	24 335	Palūkanų kompensavimui – 5 600 Lt; leidinių leidybai – 1 200 Lt; parodoms – 8 000 Lt; seminarams, mokymams – 9 535 Lt.
Visagino m.	240 000	200 000	200 000	Lengvatinių paskolų teikimui.
Zarasų r.	69 800	74 900	-	Lengvatinių paskolų teikimui.

* SVV skatinimo fondo savivaldybė nėra įsteigusi. SVV skatinamas iš privatizavimo fondo lėšų bei kitų šaltinių lėšomis.

** Savivaldybė nėra įsteigusi SVV skatinimo fondo ir neremia SVV.